

L. Annæi Senecæ
PHILOSOPHI

Sententiæ Morales præcipuæ:

E X

Omnibus ejus, quæ extant, operibus diligenter excerptæ: in certa capita, seu locos communes summâ curâ digestæ: in modum brevium orationum variis argumentis ac rationibus amplificatæ: exemplis præclaris, summam prudentiam, summamq; utilitatem largè in lectorem fundentibus, ex ipso Authore totidem verbis illustratæ: omni Christiano homine, tam sene, quàm juvene dignissimæ.

Nunc primùm

In usum Scholarum accommodatæ.

Studio & Operâ
Georgii Sylvani Pannonii Medici.

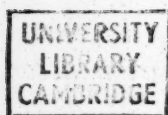

Editio Secunda.

LONDINI, Prostant apud A. & J. Churchill,
ad Insigne Nigri Cygni in Pater-Noster-Row,
J. Meredith, ad Insigne Stellæ, & T. Newbo-
ough, ad Insigne Globi deaurati in Cœmete-
rio Paulino, 1696.

61 - 311, 12

st
Sa
ni
di
ju
con
vin
run
mi
aut
alie
sal
pie
lib
quo
que

Benevole Lector,

S*I hoc opus ex L. Annæo Seneca Philosopho, virtutum studio ferè Christiano collectum, Sapientiæ thesaurum appellaveris, nihil prorsus alienum à veritate dixeris. Quantò enim tibi, cujuscunque dignitatis, ordinis ac conditionis vir es, adjumento, in vita sapienter instituenda futurum est, non facile verbis exprimi potest. An Imperator, Rex, aut Princeps es? Non hinc sine aliquo singulari, ac valdè tibi salutari consilio, quod Seneca sapientissimus unicuique mortalium liberè profert, discedes. Est hîc, quod te tam altè stantem cæterisque pro arbitrio imperantem, ta-*

Ad Lectorem.

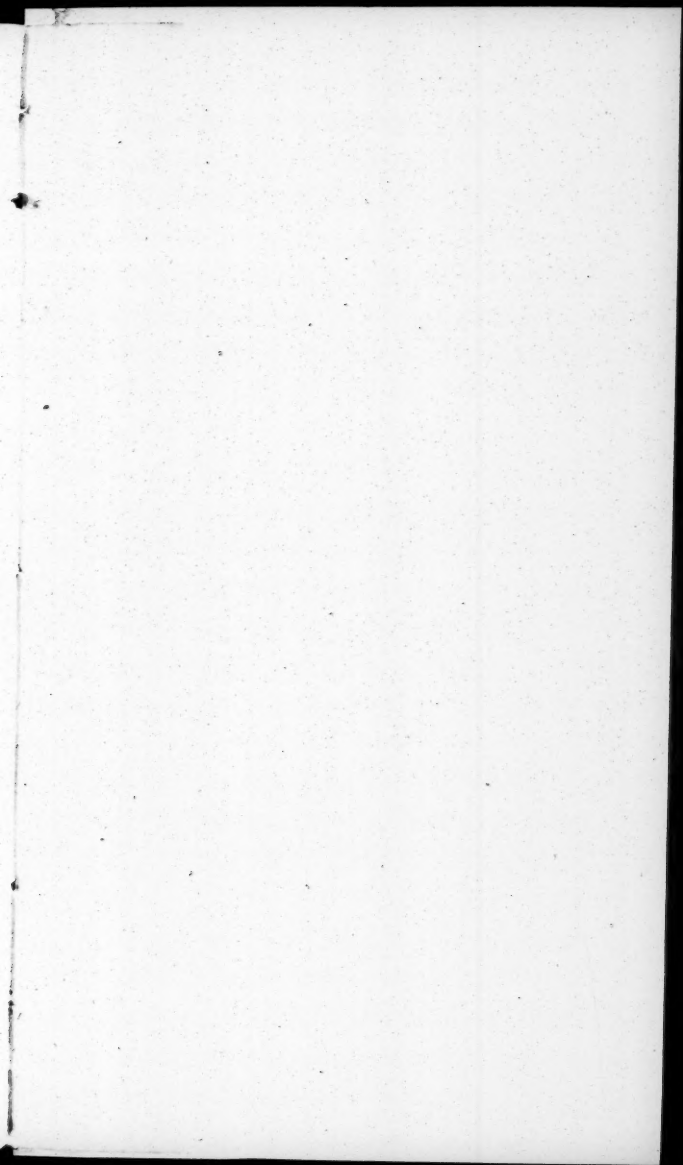
rem esse in cives debere, qualem
deum in teipsum velles habere,
doceat : quod te humanæ fragili-
tatis ac mortis sub ipso nomine
vitæ latentis, ac omnia æquantis,
in mediis etiam voluptatibus, ve-
lut oblitum, admoneat : quod i-
ram leniat, superbiam detrahat,
& crudelitatem mille secum pe-
ricula, ac mille clades trahentem
procul à te moveat : quod justiti-
am, clementiam animique mode-
rationem tibi in regnis, urbibus
populisque regendis adhibendam
esse suadeat, in eaque sola magni-
tudinem tuam, securitatem ac sa-
lutem omnimodam stabilem ac fun-
datam esse ostendat. Dominus ac
Hæus es? Huc oculos animum-
que tuum paulisper intende, &
scies tibi ita cum inferiore viven-
dum.

Ad Lectorem.

dum esse, ut tecum velles superiorem vivere. Subditus es, ac alienæ potentiæ pares? Est hic, quod munus tuum declaret, quod officium à te Imperatori, Regi, Principi aut quovis alio nomine regenti præstandum pronunciet, quod te tam diu fælicem, tam diu quietum cum tuis fore prædicet, quam diu regentis frænos ferre, & justè imperata facere & sciveris, & non recusaveris. Orator es ac eloquentiæ operam navas? Huc ades! Hic orationem mirâ verborum varietate ornatam, omni eloquentiæ ornatu nitentem, majestate quâdam styli fulgentem, ac sententiis rerum pondere gravibus prægnantem reperiēs. Concionator ac Præco es? Non hinc sine aliquo insigni munere, ac dono sapientiæ

Ad Lectorem.

*pietiae præclaro gradum repetes:
non hinc prorsus beneficiorum Se-
necæ, quæ magna semper & am-
pla sunt, ac omnibus, qui iis frui
volunt, latè patent, expers rece-
des. Est hîc, quod concioni tuæ
ad populum in Ecclesia habendæ,
sive virtutes commendaturus, sive
vitia reprehensurus, sive testi-
monia aliunde, quàm ex Sacra Scri-
ptura ad rem aliquam meliùs pro-
bandam allaturus, sive exempla ad
aliquid plenius demonstrandum per-
tinentia producturus, non sine sum-
ma utilitate tua auditorumque com-
modo, inseras. Adolescens, juve-
nis aut studiosus es? Huc prope-
ra. Non te certè, si mihi vete-
rano, & ampliùs, quàm annis vi-
ginti in his versato credis, pæni-
tebit facti. Plura hinc majora-
que,*

g
i
i
h
n
n
a
r
i
p
E
a
a
r
t
l
e
i
à
i

Ad Lectorem.

que, quàm ex omnibus vastis cæ-
terorum Ethnicorum scriptis com-
moda percipies. Hinc, quoties
hæc adieris, quoties seriâ mente
perlegeris, toties doctior, toties
melior, ac spiritu heroico vitio-
rum contemptore, ac voluptatum
omnium victore plenior fortiorque
reversurus es. Hic sententias
in nullo alio Authore Ethnico re-
periendas, & numero frequentes,
& rerum pondere graves, de vita,
de morte, de virtute, de vitiis,
ac de omnibus ferè rebus ad mo-
rum præcipuè doctrinam pertinen-
tibus, non sine summa animi vo-
luptate disces. Hic conciones in
easdem sententias ab ipso Seneca
in operibus suis passim editas, &
à me tui gratiâ, tuoque commodo
in hoc corpus, magno labore reda-
ctas,

Ad Lectorem.

*Etas, breves quidem, sed acutas,
& sententiarum gravitate, &
verborum majestate, exemplorum-
que authoritate plenas reperies.
Quare nihil dubii est, quin his
frequenter ac seriò perlectis, quin
his memoriæ fideliter mandatis,
ac quotidie pro re nata, in usum
adhibitis, Orator promptus, Con-
cionator facilis, Consiliarius sapi-
ens, Legatus prudens, juvenis
modestus, & vir vitâ probus
reddaris, vale.*

ER-

*Viro Verè Generoso, Eruditione
omnimodâ præclaro, Pietate in
Deum eximio, Humanitate in
omnes, suprâ quàm credi potest,
conspicuo, Domino Eliæ Mickle-
thwait.*

Literarum Literatorumque Fau-
tori benignissimo, Amico ac Do-
mino suo plurimum semper ho-
norando, ac omni observantiâ
colendo, hoc quaecunque opus
ex *Senecæ* Philosophi operibus
collectum, in perpetuum animi
grati, beneficiorum ejus in se
præstitorum, semper memoris
testimonium, Dicat, dedicat Con-
secratque.

Georgius Sylvanus.

tr
&
ill
vi
dō
ful
au
in
Be
fec
ini
ter
æf
ho
nin

D E

VITA HUMANA.

Plena & infesta variis casibus vita est.
Ad Marciam. Cap. XVI.

Quid, quæso, est, quod non fortuna, cum voluit, & florentissimo detrahat? Quod non eò magis aggrediatur, & quatiat, quò speciosius fulget? Quid illi arduum, quidve difficile est? Non unâ viâ semper, ne tota quidem incurrit. Modò nostras in nos manus advocat, modò suis contenta viribus invenit pericula sine auctore. Nullum tempus exceptum est: in ipsis voluptatibus causæ doloris oriuntur. Bellum in media pace consurgit, & auxilia securitatis in metum transeunt: ex amico inimicus, hostis ex socio fit. In subitas tempestates Hybernisque majores agitur æstiva tranquillitas. Sine hoste patimur hostilia: & cladis causas, si alia deficient, nimia sibi foelicitas invenit. Invadit tem-
B dera-

peratissimos morbus, validissimos phthisis, innocentissimos poena, secretissimos tumultus. Eligit aliquid novi casus, per quod velut oblitis vires suas ingerat. Quicquid longa series, multis laboribus, multâ Dei indulgentiâ struxit, id unus dies spargit ac dissipat. *Ad Lucil. Epistol. XCI.*

Nihil est tam fallax, quàm vita humana. Ad Marciam. Cap. XXI.

Noli ulli tranquillitati confidere : momento mare vertitur : eodem die, ubi luserunt, navigia forbentur. Cogira posse latronem, & hostem admovere jugulo tuo gladium, ut potestas major absit, nemo non servus habet in te vitæ necisque arbitrium. Ita dico, quisquis vitam suam contempsit, tuæ dominus est. Recognosce exemplum eorum, qui domesticis insidiis perierunt, aut apertâ vi, aut dolo : & intelliges non pauciores servorum irâ cecidisse, quàm Regum. Quid ad te itaque, quàm potens sit, quem times, cum id, propter quod times, nemo non possit ? At si fortè in manus hostium incideris, victor te duci jubebit, eò nempe, quò duceris. Quid te ipse decipis, & hoc nunc primum, quod olim patiebaris, intelligis ? Ita dico, ex quo natus es, duceris. *Ad Lucil. Epistol. IV.* *Vita*

Vita errorum plena est.

Conteritur vita inter errores. Alium infatiabilis tenet avaritia, alium in supervacuis laboribus operosa sedulitas: alius vino madet: alius inertia torpet: alium defatigat ex alienis judiciis suspensa semper ambitio: alium mercandi præceps cupiditas circa omnes terras, omnia maria spe lucri ducit. Quosdam torquet cupido militiæ, nunquam non aut alienis periculis intentos, aut suis anxios: sunt quos ingratus superiorum cultus voluntariâ servitute consummat. Multos aut affectatio alienæ fortunæ, aut suæ odium detinuit: plerosque nihil certum sequentes vaga & inconstans, & sibi displicens levitas per nova consilia jactavit. Quibusdam nihil, quod cursum dirigant, placet; sed marcentes oscitantesque fataprehendunt: adeo, ut quod apud maximum Poëtarum more oraculi dictum est, verum esse non dubitem:

Exigua pars est vita, quam nos vivimus.

Cæterum quidem omne spatium, non vita, sed tempus est. Urgentia circumstant vitia undique: nec resurgere, aut in despectum

spectum veri atollere oculos sinunt, sed
 merfos, & in cupiditatibus infixos premunt.
 Nunquam illis recurrere ad se licet: sed
 si quando aliqua quies fortuitò contigit,
 velut in profundo mari, in quo post ven-
 tum quoque volutatio est, fluctuantur, nec
 unquam illis à cupiditatibus suis otium in-
 stat. De istis me putas differere, quorum
 in confesso mala sunt? Adspice illos, ad
 quorum fœlicitatem concurritur, bonis
 suis effocantur. Quàm multis graves sunt
 divitiæ? Quàm multorum eloquentia,
 quotidiano ostentandi ingenii spatio, san-
 guinem educit? Quàm multi continuis
 voluptatibus pallent? Quàm multis nihil
 liberi relinquit circumfusus clientium popu-
 lus? Omnes denique istos, ab infimis ad
 summos pererra: hic advocat: hic adest:
 ille periclitatur: ille defendit: ille judicat.
 Nemo se sibi vindicat: alius in alium con-
 sumimur. *De brevitate vitæ. Cap. II.*

*Tota vita hominis nihil aliud, quàm ad
 mortem iter est. Ad Polybium. Cap.
 XXX.*

Ex eo ipso die, quo quisque primam lu-
 cem vidit, iter mortis ingressus est, accessit-
 que fato propior: & illi ipsi, qui adjicieban-
 tur

tur adolescentiæ anni, vitæ detrahebantur. In hoc omnes errore versamur, ut non putemus ad mortem, nisi senes inclinatosque jam vergere: cum illò infantia statim, & juventa, omnisque ætas ferat. Agunt opus suum fata, nobisque sensum nostræ necis auferunt: quòque faciliùs obrepat mors, sub ipso vitæ nomine latet. Infantem in se pueritia convertit: pueritiam pubertas: juventutem senectus abstulit. Incrementa ipsa, si bene computes, damna sunt. *Ad Marciam. Cap. XX.*

Quotidie morimur, quotidie enim demitur aliqua pars vitæ, & tunc quoque, cum crescimus, vita decrescit. Infantiam amisimus, deinde pueritiam, deinde adolescentiam: usque ad hesternum quicquid transiit temporis, perit. Hunc ipsum, quem agimus diem, cum morte dividimus. *Ad Lucilium. Epistol. XXIV.*

Tota vita flebilis est. Ad Marc. Cap. X.

In regnum fortunæ, & quidem durum atque invictum pervenimus, illius arbitrio digna & indigna passuri. Corporibus nostris impotenter, contumeliosè, crudeliter abuteretur: alios ignibus perureret, vel in pœnam ad mortis, vel in remedium: alios nu-

dos mari jactabit, & luctatos cum fluctibus, ne in arenam quidem aut littus explo-
det, sed in alicujus ventrem immensæ bel-
luæ detrudet: alios morborum variis ge-
neribus emaceratos diu inter vitam mor-
temque detinebit. Ut varia, & libidinosa,
mancipiorumque suorum negligens do-
mina, & pœnis, & muneribus errabit.
Quid opus est partes deflere? Tota vita
flebilis est. *Ibid.*

*Omnis vita servitium est. De Tran-
quillit. animi. Cap. X.*

Omnes cum fortuna copulati sumus. A-
liorum aurea catena est, & laxa: aliorum
arcta, & sordida. Sed quid refert? Ea-
dem custodia universos circumdedit: al-
ligatique sunt etiam, qui alligaverunt. Ni-
si tu forte leviolem in sinistra catenam
putas. Alium honores, alium opes vinci-
unt: quosdam nobilitas, quosdam humi-
litas premit, quibusdam aliena supra caput
imperia sunt, quibusdam sua: quosdam
exilia uno loco tenent, quosdam sacerdotia.
Assuescendum est itaque conditioni suæ,
& quam minimùm de illa querendum: &
quicquid habet circa se commodi, appre-
hendendum est. Nihil tam acerbum est,
in

in quo non æquus animus solatium inveniat.
Ibid.

Omnis vita supplicium est. Ad Polyb.
Cap. XXVIII.

Omnia ista, quæ nos speciosâ, sed fallaci voluptate delectant, pecunia, dignitas, potentia, a iaque complura, ad quæ generis humani cæca cupiditas obstupescit, cum labore possidentur, cum invidia conspiciuntur: eosque ipsos, quos exornant, & premunt, plus minantur, quàm profunt. Lubrica & incerta sunt: nunquam bene tenentur. Nam ut nihil de tempore futuro timeatur; ipsa tamen magnæ foelicitatis tutela sollicita est. Si velis credere altius veritatem intuentibus, Omnis vita supplicium est. In hoc ergo profundum inquietumque projecti mare alternis æstibus reciprocum, & modò allevans nos subitis incrementis, modò majoribus damnis deferens; assiduèque jactans nunquam stabili consistimus loco: pendemus & fluctuamur, & alter in alterum illidimur, & aliquando naufragium facimus, semper timeamus. In hoc tam procelloso, & in omnes tempestates exposito mari navigantibus, nullus portus, nisi mortis est. *Ibid.*

Maxima

*Maxima vite jactura dilatio est. De
brevit. vitæ. Cap. IX.*

Illa primum quemque extrahit diem, illa eripit præsentia, dum ulteriora promittit. Maximum vivendi impedimentum est expectatio, quæ pendet ex crastino. Perdis hodiernum. Quod in manu fortunæ positum est, disponis: quod in tua dimittis. Quid spectas, quid te extendis? Clamat ecce maximus Vates, & velut divino furore instinctus salutare Carmen canit.

*Optima quæque dies miseris mortalibus ævi
Prima fugit. —*

Quid cunctaris, inquit, quid cessas? Nisi occupas, fugit: cum occupaveris, tamen fugiet. Itaque cum celeritate temporis, utendi velocitate certandum est. Velut ex torrente rapido, nec semper casuro citò hauriendum est. Hoc quoque pulcherrimè ad exprobrandam infinitam cogitationem, quod non optimam quamque ætatem, sed diem dicit. Quid se urus, & in tanta temporum fuga, menses tibi & anno. & longam seriem, utcumque aviditati tuæ visum est, exporrigis? De die tecum loquitur, & de hoc ipso fugiente.

giente. Non dubium est ergo, quin prima quæque optima dies fugiat mortalibus miseris, id est, occupatis: quorum pueriles adhuc animos senectus opprimit, ad quam imparati inermesque veniunt. Nihil enim provisum est: subitò in illam, nec opinantes inciderunt: accedere eam quotidie non sentiebant. Quemadmodum quos aut sermo, aut lectio, aut aliqua interior cogitatio iter facientes decipit, pervenisse se, ante sciunt, quàm appropinquasse: ita hoc vitæ iter assiduum & citatissimum, quod dormientes vigilantésque eodem gradu facimus, occupatis non apparet nisi in fine. *Ibid.*

D E M O R T E.

*Mors omnium dolorum solutio est. Ad
Marc. Cap. XIX.*

EXcepit illum magna & æterna pax, quem fatum ex hac vita excedere iussit. Non ille paupertatis metu, non divitiarum

tiarum curâ, non libidinis per voluptatem
 animos carpentis stimulis incessitur, non
 invidiâ sc̃licitatis alienæ tangitur, nec suæ
 premitur, nec convitiis quidem ullis vere-
 cundæ aures verberantur: nulla publica
 clades conspicitur, nulla privata: non so-
 licitus futuri pender ex eventu semper in
 deteriora dependenti. Tandem ibi consti-
 tit, unde nil eum pellat, ubi nil terreat. Ô ig-
 naros malorum suorum, quibus non mors, ut
 optimum inventum naturæ, laudatur! Quæ
 siue sc̃licitatem includit, siue calamitatem
 repellit, siue satietatem aut lassitudinem senis
 terminat, siue juvenile ævum, dum meli-
 ora sperantur, in flore deducit, siue pue-
 ritiam ante duriores gradus revocat; om-
 nibus finis, multis remedium, quibusdam
 vorum, de nullis melius merita, quam de
 his ad quos venit, antequam invocaretur.
 Hæc servitutem invito domino remittit:
 hæc Captivorum catenas levat: hæc è car-
 cere educit, quos exire imperium impo-
 tens vetuerat. Hæc exulibus in patriam
 semper animum oculosque tendentibus o-
 stendit, nihil interesse, inter quos quisque
 jaceat. Hæc, ubi res communes fortuna
 malè divisit, & æquo jure genitos, alium
 alii donavit, exæquat omnia. Hæc est,
 quæ nihil quicquam alieno fecit arbitrio:
 hæc

hæc est, in qua nemo humilitatem suam
sensit: hæc est, quæ nulli unquam paruit.
Ibid. Cap. XLX, XX.

Is, qui fato defunctus est, omnia vitæ
incommoda evasit, experisque omnis mali
nihil timet, nihil cupit, nihil patitur. Ani-
mus ejus velut ex diutino carcere emissus,
tandem sui juris & arbitrii gessit, & rerum
naturæ spectaculo fruitur, humanaque om-
nia è superiori loco despicit, divina verò,
quorum rationem tamdiu frustra quæsie-
rat, propius intuetur. In eum locum
translatus est, in quo non ira illum torque-
bit, non morbus affliget, non suspicio la-
cesset, non edax & inimica semper alienis
processibus invidia confectabitur, non me-
tus sollicitabit, non levitas fortunæ citò
munera sua transferentis, inquietabit. Tan-
dem liber, tandem tutus, tandem æternus
est. Fruitur aperto & libero cœlo, ex
humili atque depresso in eum emicuit lo-
cum, quisquis ille est, qui solutas vinculis
animas beato recipit sinu: & nunc liberè
vagatur, omniaque rerum naturæ bona
cum summa voluptate perspicit. *Ad Po-
lyb. Cap. XXVII. XXVIII.*

Multum

*Multum boni opportuna mors habet :
multis diutius vixisse nocuit. Ad
Marc. Cap. XX.*

Cogita, quantum boni mors opportuna habeat, quàm multis diutius vixisse nocuerit. Si Cn. Pompeium, decus istius, firmamentumque imperii, Neapoli valetudo abstulisset, indubitatus populi Romani Princeps excesserat. At nunc exigui temporis adjectio fastigio illum suo depulit. Vidit legiones in conspectu suo cæsas : & ex illo prælio, in quo prima acies Senatus fuit, quàm infœlices reliquæ sunt, Imperatorem ipsum superfuisse ! Vidit Ægyptium carnificem, & sacrosanctum victoribus corpus satelliti præstitit, etiamsi incolumis fuisset poenitentiam salutis acturus. Quid enim erat turpius, quàm Pompeium vivere beneficio Regis ? M. Cicero, si eo tempore, quo Catilinæ fidas devitavit, quibus pariter cum patria petitus est, concidisset, liberatâ rep. conservator ejus : si denique filiæ suæ funus secutus fuisset, etiam tunc foelix mori potuit. Non vidisset strictos in civilia capita mucrones : nec divisa percussoribus occisorum bona : non hastam consularia spolia vendentem : nec cædes, nec
locata

locata publicè latrocinia, bella, rapinas, tantum Catilinarum. Catonem, si à Cypro & hæreditatis regiæ dispensatione redeuntem mare devorâsset, vel cum illa pecunia, quam afferebat civili bello stipendium, nonne illo bene actum foret? Hoc certè secum tulisset, neminem ausurum coram Catone peccare. Nunc annorum adjectio paucissimorum virum libertati non suæ tantum, sed publicæ natum, coëgit Cæsarem fugere, Pompeium sequi. Nihil ergo mali mors immatura attulit ulli, omnium etiam malorum remisit patientiam. *Ibid.*

Cui nasci contigit, mori restat. Ad Lucil.
Ep. XCIX.

Mors cuique nascenti determinata est.
Ad Marc. Cap. IX.

Quisquis ad vitam editur, ad mortem destinatur. Alium alio tempore fata comprehendunt, neminem prætereunt. Quid dicam Duces, Ducumque progenies, & multis aut consularibus conspicuos, aut triumphis, sorte defunctos inexorabili? Totâ cum Regibus regna, populique cum gentibus tulere fatum suum. Omnes, imò omnia in ultimum diem spectant. Non idem universis finis est. Alium in

C

medio

medio cursu vita deserit, alium in ipso aditu relinquit, alium in extrema senectute jam fatigatum, & exire cupientem vix emittit: alio quidem atque alio tempore, omnes tamen in eundem locum tendimus. *Ad Polyb. Cap. XXX.*

D E
MUTABILI
OMNIUM RERUM
CONDITIONE.

Cuius potest accidere, quod cuquam potest.

HOc si quis in medullas demiserit, & omnia aliena mala, quorum ingens quotidie copia est, sic aspexerit, tanquam illis liberum & ad se iter sit: multo ante se armabit, quàm petatur. Serò animus ad periculorum patientiam, post pericula instruitur. Non putavi hoc futurum, nunquam

quam hoc eventurum credidissem. Quare autem non? Quæ sunt divitiæ, quas non egestas, & fames, & mendicitas à tergo sequatur? Quæ dignitas, cuius non prætextam, & augurale, & lora patricia, & sordes comitentur, & exportatio, & notæ, & mille maculæ, & extrema contemptio? Quod regnum est, cui non parata sit ruina, & proculcatio, & dominus, & carnifex? Nec magnis ista intervallis divisa, sed horæ momentum interest inter Solium & aliena genua. Scito ergo omnem conditionem versabilem esse: & quicquid in ulum incurrit, posse in te quoque incurrere. Locuples es? Num quid ditior Pompeio? Cui cùm Caius vetus cognatus, hospes novus, aperuisset Cæsaris domum, ut suam clauderet, defuit panis & aqua: cùm tot flumina possideret in suo orientia, & in suo cadentia, mendicavit fillicidia: fame ac siti periit in palatio cognati, dum illi heres publicum suus esurienti locat: Honoribus summis functus es? Numquid aut tam magnis, aut tam insperatis, aut tam universis, quàm Sejanus? Quo die illum Senatus deduxerat, populus in frustra divisit: in quem quicquid congeri poterat, Deus hominésque contulerant, ex eo nihil supersuit, quod carnifex traheret. Rex

C 2

es?

es? Non ad Crœsum te mittam, qui regnum suum & ascendit iussus, & extingui vidit, factus non regno tantum, sed etiam morti suæ superstes: non ad Jugurtham, quem populus Romanus intra annum quam rimuerat, spectavit. Ptolomæum Africæ Regem, Armeniæ Mithridatem inter Cajanas custodias vidimus. Alter in exilium missus est; alter, ut meliore fide mitteretur, optabat. In tanta rerum sursum ac deorsum euntium versatione, si non quicquid fieri potest, pro futuro habes, das in te vires rebus adversis, quas infregit, quisquis prior vidit. *De Tranquillit. anim. Cap. XI.*

Quicquid cœpit & desinit. Ad Polyb. Cap. XIX.

Casura omnia extant. Ad Lucil. Ep. XCI.
Omniibus exitus manet. Ibid. *Nihil est perpetuum.* Ad Polyb. Cap. XIX.

Quid mutationis periculo exceptum? Non terra, non cœlum, non totus hic rerum omnium contextus, quamvis Deo agente ducatur. Non semper tenebit hunc ordinem; sed illum ex hoc cursu aliquis dies deiciet. Certis eunt cuncta temporibus: nasci debent, crescere, extingui.

Quæ-

Quæcunque vides supra nos currere, & hæc quibus innixi atque impositi sumus veluri solidissimis carpentur ac desinent. *Ad Lucil. Ep. LXXI.*

Nihil, quo stat, loco stabit. Omnia sterneret abducetque secum vetustas. Nec hominibus solum, (quota enim ista fortuitæ potentæ portio est :) sed locis, sed regionibus, sed mundi partibus ludet: tot supprime montes, & alibi rupes in altum novas exprimet: maria sorbebit, flumina averter, & commercio gentium rupto, societatem generis humani, cœtusque dissolvat. Alibi hiatibus vastis subducat urbes, tremoribus quatiet, & ex infimo pestilentes habitus mittet: & inundationibus, quicquid habitatur, obducat: necabitque omne animal orbe submersio, & ignibus vastis torrebit incendetque mortalia. Et cum tempus advenerit, quo se mundus renovaturus exstinguat, viribus ista se suis cædent, & sydera syderibus incurrent, & omni flagrante materiâ, uno igne, quicquid nunc ex disposito lucet, ardebit. *Ad Marc. Cap. XXVI.*

Nihil privatim, nihil publicè stabile est: tam hominum quàm urbium fatavolvuntur. Inter placidissima terror existit, nihilque extra tumultuantibus causis, mala,

unde minime expectabantur, erumpunt. Quæ domesticis bellis steterant regna, quæ externis, impellente nullo, ruunt. Quota quæque felicitatem civitas pertulit? Cogitanda ergo sunt omnia, & animus adversus ea, quæ possunt evenire, firmandus. Exilia, tormenta, bella, morbos, naufragia meditare. Potest te patriæ, potest patriam tibi casus eripere: potest te in solitudinem abjicere, potest hoc ipsum, in quo turba suffocatur, fieri solitudo. Tota ante oculos fortis humanæ conditio ponatur: nec quantum frequenter evenit, sed quantum plurimum potest evenire, præsumamus animo, si nolumus opprimi, nec ullis inusitatis velut novis obstupescere. In plenum cogitanda fortuna est. Quoties Asiæ, quoties Achaïæ urbes uno tremore ceciderunt? Quot oppida in Syria, quot in Macedonia devorata sunt? Cyprum quoties vastavit hæc clades? Quoties in se Paphus corruit? Frequenter nobis nuntiati sunt totarum urbium interitus, & nos, inter quos frequenter ista nunciantur, quota pars omnium sumus? Consurgamus itaque adversus fortuita, & quicquid inciderit, æquo animo feramus. *Ad Lucil. Ep. XCI.*

Omniū istarum civitatum, quas nunc magnificas ac nobiles audis, vestigia quoque

que tempus eradet. Non vides, quemadmodum in Achaia, clarissimarum urbium jam fundamenta consumpta sint, nec quidquam extet, ex quo appareat illas saltem fuisse? Non tantum manufacta labuntur, non tantum humanâ arte atque industriâ posita vertit dies: jura montium diffluunt, totæ desedere regiones. Operta sunt fluctibus, quæ procul à conspectu maris stabant: vastavit ignis colles, per quos elucebat: erosit & quondam altissimos vertices, solatia navigantium, ac speculas ad humilem arenam deduxit. Ipsius naturæ opera vexantur: & idè æquo animo ferre debemus, quæcunque accidunt. Casura omnia extant: omnibus exitus manet, sive internâ vi flatuque præclusa violenti pondus, sub quo tenentur, excusserint, sive torrentium in abdito vis obstantia effregerit: sive flammarum violentia compaginem soli ruperit, sive vetustas, à qua nihil tutum, expugnaverit minutatim, sive gravitas cœli ejecerit populos, & situs deserta corruperit. Enumerare omnes fatorum vias, longum est. Hoc unum scio. Omnia mortalium opera mortalitate damnata sunt. Inter peritura vivimus. *Ad Lucil. Ep. XCI.*

DE
PROVIDENTIA
DE I.

*Cur bonis viris mala accidunt, cum sit
Providentia?*

Nihil accidere bono viro mali potest.
Cap. I.

MAgnificus ille parens, virtutum non
levis exactor Deus, viros bonos, si-
cut severi patres filios, durius educat. Ita-
que cum videris bonos viros acceptosque
Deo, laborare, per arduum ascendere;
malos autem lascivire, & voluptatibus flu-
ere: cogita filiorum nos modestia dele-
ctari, vernularum licentia: illos disciplina
tristiori contineri, horum ali audaciam.
Idem tibi de Deo liqueat. Bonum virum
in deliciis non habet: experitur, indurat,
sibi illum præparat. Quare multa viris
bonis adversa eveniunt. Nihil accidere
bono

Bono viro mali potest. Non miscentur
 contraria. Quemadmodum tot amnes,
 tantum supernè dejectorum imbrium, tan-
 ta medicatorum vis fontium, non mutant
 saporem maris, nec remittunt quidem, ita
 adversarum impetus rerum viri fortis non
 vertit animum. Manet in statu, & quic-
 quid evenit, in suum colorem trahit. Est
 enim omnibus externis potentior: nec hoc
 dico, non sentit illa, sed vincit, & alio-
 quin quietus placidusque contra incurren-
 tia attollitur. Omnia adversa exercitatio-
 nes putat. Quis autem vir modò & ere-
 ctus ad honesta, non est laboris appetens
 iusti, & ad officia cum periculo promptus?
 Cui non industriofo otium pœna est? A-
 thletas videmus, quibus virium cura est,
 cum fortissimis quibusque configere, &
 exigere ab his, per quos certamini præpa-
 rantur, ut totis contra ipsos viribus utan-
 tur. Cædi vexarique se patiuntur: & si
 non inveniunt singulos pares, pluribus si-
 mul obijciuntur. Marcet sine adversario
 virtus. Tunc apparet, quanta sit, quan-
 tum valeat, polleátque, cùm quid possit,
 patientia ostendit. Scias licet, idem viris
 bonis esse faciendum, ut dura ac difficilia
 non reformident, nec de fato querantur.
 Quicquid accidit, boni consulant, in bo-
 num

num vertant. Non quid, sed quemadmodum feras, interest. Non vides, quantum aliter patres, aliter matres indulgeant? Illi excitari jubent liberos ad studia obenda maturè, feriatis quoque diebus non patiuntur esse otiosos, & sudorem illis, & interdum lachrymas excutiant: at matres fovere in sinu, continere in umbra volunt: nunquam flere, nunquam tristari, nunquam laborare. Patrium habet Deus adversus bonos viros animum, & illos fortiter amat, & operibus, inquit, ac damnis exagitantur, ut verum colligant robur. Languent per inertiam faginata: nec labore tantum, sed mole, & ipso sui onere deficiunt. Non fert ullum ictum illæsa felicitas. At ubi assidua fuit cum incommodis suis rixa, callum per injurias ducit, nec ulli malo cedit: sed etiam si ceciderit, de genu pugnat. *Ibid. Cap. II.*

Quare Deus optimum quemque aut malâ valetudine, aut aliis incommodis afficit? Quare in Castris quoque periculosa fortissimis imperantur? Dux lectissimos mittit, qui nocturnis hostes aggrediantur insidiis, aut explorent iter, aut præsidium loco dejiciant. Nemo eorum, qui exeunt, dicit, Malè de me Imperator meruit; sed bene judicavit. Idem dicant, qui jubentur

rur pati ; timidis ignavisque flebilis. Digni
 visi sumus Deo, in quibus experiretur, quan-
 tum humana natura posset pati. Fugite
 delicias, fugite enervatam foelicitatem, quâ
 animi permadescunt, nisi aliquid intervenit,
 quod humanæ sortis admoneat, velut per-
 petuâ ebrietate sopiti. Quem specularia sem-
 per ab afflatu vindicarunt, cujus pedes inter
 fomenta subinde mutata tepuerunt, hunc
 levis aura non sine periculo stringet. Cum
 omnia, quæ excefferunt modum, noceant,
 periculosissima foelicitatis intemperantia est.
 Movet cerebrum, in vanas mentem evocat
 imagines, multum inter falsum ac verum
 mediæ caliginis fundit. Quidni satius sit
 perpetuam infœlicitatem, quæ advocat ad
 virtutem, sustinere, quam infinitis atque
 immodicis bonis rumpi ? Levior jejuno mors
 est : cruditate corpora diffiliunt. Hanc
 itaque rationem Deus sequitur in bonis vi-
 ris, quàm in Discipulis suis Præceptores,
 qui plus laboris ab his exigunt, in quibus
 certior spes est. Numquid tu invisos esse
 Lacedæmoniis liberos suos credis, quorum
 experiuntur indolem publicè verberibus ad-
 motis ? Ipsi, illos, patres adhortantur, ut
 ictus flagellorum fortiter perferant, & lace-
 ros ac semianimes rogant, perseverent vul-
 nera præbere vulneribus. Quid mirum,
 si

fi durè generosos spiritus Deus tentat ?
Nunquam virtutis molle documentum est.
Ibid. Cap. IV.

Quid miraris bonos viros, ut confir-
mentur, concuti? Non est arbor solida
nec fortis, nisi in quam frequens ventus in-
cursat: ipsâ vexatione constringitur &
radices certius figit. Fragiles sunt, quæ
in aprica valle creverunt. Pro ipsis ergo
bonis viris est, ut esse interriti possint,
multum inter formidosa versari, & æquo
animo ferre, quæ non sunt mala, nisi ma-
le sustinenti. *Ibid. Cap. IV.*

D E
B E N E F I C I I S
D E I I N
H O M I N E S.

Contra illos, qui negant Deum beneficia
dare; sed aiunt eum securum, & neg-
ligentem nostri, aversum à mundo aliud
agere.

agere, aut (quæ maxima Epicuro felicità videtur) nihil agere: nec magis illum beneficia, quàm injurias tangere.

Hoc qui dicit, non exaudit precantium voces, & undique sublati in cœlum manibus, vota facientium privata ac publica. Quod profectò non fieret, nec in hunc furorem omnes mortales consensissent alloquendi surda Numina, & inefficacem Deum: nisi nossent illius beneficia nunc ultrò oblata, nunc orantibus data, magna, tempestiva, ingentes minas interventu suo solventia. Quis est tam miser, tam neglectus, quis tam duro fato, & in poenam genitus, ut non tantam Numinis divini munificentiam senserit? Ipsos illos complorantes fortem suam, & querulos circumspice, invenies non ex toto beneficiorum cœlestium expertes: neminem esse, ad quem non aliquid ex illo benignissimo fonte manaverit. Non dat ergo Deus beneficia? Unde ista, quæ possides? quæ das? quæ negas? quæ servas? quæ rapis? Unde hæc innumerabilia oculos, aures animùmque mulcentia? Unde illa luxuriam quoque instruens copia? Neque enim necessitatibus tantummodò nostris provisum, usque in delicias amamur. Tot arbuta non uno modo frugifera, tot herbæ salutes, tot varietates ciborum, per totum

D

annuunt

annum digestæ, ut inertī quoque fortuita
 terræ alimenta præberent. Jam animalia
 omnis generis, alia in sicco solidoque, alia
 in humido innascentia, alia per sublime di-
 missa: ut omnis rerum naturæ pars tribu-
 tum aliquod nobis conferret. Flumina hæc
 amenissimos flexibus campos cingentia,
 illa præbitura commerciis viam, vasto &
 navigabili cursu vadentia: ex quibus quæ-
 dam statis diebus mirabile incrementum
 trahunt, ut anhela & ferventi subiecta cœ-
 lo loca subita vis æstivi torrentis irriget.
 Quid medicatorum torrentium venæ? Quid
 in ipsis littoribus aquarum calentium exun-
 datio? Si pauca quis tibi donâisset jugera,
 accepisse te diceres beneficium; immensa
 terrarum latè patentium spatia negas esse
 beneficium? Si pecuniam aliquis tibi do-
 naverit, & arcam tuam (quoniam id tibi
 magnum videtur) impleverit, beneficium
 vocabis: tot metalla defodit, tot flumina
 emisit in aëra, super quæ decurrunt sola au-
 rum vehentia; argenti, æris, ferri immane
 pondus omnibus locis obrutum, cujus inve-
 stigandi tibi facultatem dedit, ac latentium
 divitiarum, in summa terra, signa disposuit:
 negas te accepisse beneficium? Si domus
 tibi donetur, in qua marmoris aliquid re-
 splendeat, & tectum nitidius, auro aut co-
 loribus

loribus sparsum, non mediocre munus vocabis: ingens tibi domicilium, sine ullo incendii aut ruinæ metu struxit, in quo vides non tenues crustas, & ipsâ, quâ secantur laminâ graciliores, sed integras lapidis pretiosissimi moles, sed totas variz distinctæque materiæ, cujus tu parvula frustra miraris, rectum verò aliter nocte, aliter interdiu fulgens: negas te ullum munus accepisse? Et cum ista, quæ habes, magno æstimes, quod est ingrati hominis, nulli debere te judicas? Unde tibi istum, quem trahis spiritum? Unde istam, per quam actus vitæ tuæ disponis, atque ordinas lucem? Unde sanguinem, cujus cursu vitalis continetur calor? Unde ista palatum tuum saporibus exquisitis ultra satietatem lacescentia? Unde hæc irritamenta jam lassæ voluptatis? Unde ista quies, in qua putrescis ac marces? Nonne si gratus es, dices,

— Deus nobis hæc otia fecit:

Namq; erit ille mihi semper Deus, illius aram,
Sæpe tener nostris ab ovilibus imbuet agnus.
Ille meas errare boves, ut cernis, & ipsum
Ludere, quæ vellem, calamo permisit agresti.

Ille Deus est, non qui paucas boves, sed qui
per totum orbem armenta dimisit, qui
gregibus ubique passim vagantibus pabulum

præstat, qui pascua hybernis æstiva substituit, qui non calamo tantum cantare, & agreste atque inconditum carmen ad aliquam tantum oblectationem modulari docuit, sed tot artes, tot vocum varietates, tot sonos, alios spiritu nostro, alios externo, cantus edituros, commentus est. Neque enim nostra ista, quæ invenimus, dixeris, non magis, quàm quòd crescimus, quàm quòd ad constitutum temporum sua corporis officia respondent. Nunc puerilium dentium lapsus, nunc adsurgentem jam ætatem, & in robustiorem gradum transeuntem pubertas, & ultimus ille dies fugienti terminum ponens. Inrita sunt nobis omnium ætatum, omniumque artium semina, magistërque ex occulto Deus producit ingenia. *De beneficiis Libr. IV. Cap. IV, V, VI.*

Vide, quàm iniqui sint divinorum munerum æstimatores, etiam quidam professi sapientiam. Queruntur, quòd non magnitudine corporum æquemus Elephantes, velocitate cervos, levitate aves, imperu tauros: quòd solidior sit cutis belluis, decentior damis, densior ursis, mollior fibris: quòd sagacitate nos narium canes vincant, quòd acie luminum aquilæ, spatio ætatis corvi, multa animalia nandi facilitate. Et cum quædam ne coire quidem

in idem natura patriatur, ut velocitatem corporum, & vires pares animalibus: ex diversis ac dissidentibus bonis hominem non esse compositum, injuriam vocant: & negligentem nostri Deum, querimoniam jaciunt, quòd non bona valetudo, & viriis inexpugnabilis data sit, quòd non futuri scientia. Vix sibi temperant, quin eò usque impudentiæ provehantur, ut naturam oderint, quòd infra Deum sumus, quòd non in æquo illi steterimus. Quantò satius est ad contemplationem tot tantorumque beneficiorum reverti, & agere gratias, quòd nos, in hoc pulcherrimo domicilio voluit secundas sortiri, quòd terrenis præfecit? Aliquis ea animalia comparat nobis, quorum potestas peres nos est? Quicquid nobis negatum est, dari non conveniebat. Proinde, quisquis es iniquus aestimator fortis humanæ, cogita, quanta nobis tribuerit parens noster, quantò valentiora animalia sub jugum miserimus, quantò velociora consequamur: quàm nihil sit mortale, non subiectu nostro positum. Tot virtutes accepimus, tot artes, animum denique, cui nihil non eodem, quo intendit, momento, pervium est, syderibus velociorem, quorum post multa secula, futuros cursus antecedit. Tan-

rum denique frugum, tantum opum, tantum rerum aliarum, super alias acervatarum. Circumeas licet cuncta: & quia nihil totum invenies, quod esse te malles, ex omnibus singula excerpas, quæ tibi dari velles. Ita bene æstimatâ Dei indulgentiâ, confitearis, necesse est, in deliciis te illi fuisse. Ita est: carissimos nos habuit Deus immortalis, habetque. Et qui maximus tribui honos potuit, ab ipso proximis collocavit. Magna accepimus, majora non cepimus. *Ibid. Libr. XI. Cap. XXIX.*

D E V I R T U T E I N G E N E R E.

Nihil est virtute præstantius, nihil pulchrius. Ad Lucil. Epist. LXVII.

Virtus libera est, inviolabilis, immota, inconcussa: sic contra casus indurata, ut nec inclinari quidem, nedum vinci possit.

fit. Adversus apparatus terribilium re-
ctos oculos tenet, nihil ex vultu mutat,
sive illi dura, sive secunda ostentantur. *De*
Constant. Sapiens. Cap. V.

Memoria virtutis Majorum posteris prodest.
Virtus Majorum illustrat posteros, ac juvat.

Non sine ratione sacra est magnarum
virtutum memoria, & esse plures bonos
juvat, si gratia bonorum non cum ipsis ca-
dat. Ciceronem filium, quæ res consu-
lem fecit, nisi Pater? Cinnam nuper, quæ
res ad Consulatum recepit ex hostium ca-
stris? Quæ Sextum Pompeium, aliosque
Pompeios, nisi unius viri magnitudo? ran-
ta quidem, ut satis altè omnes suos etiam
ruina eius attolleret. Quid nuper Fabi-
um Persicum, cuius osculum etiam impu-
ri vitabant, Sacerdotem non in uno Colle-
gio fecit? Nisi Verrucosi & Allobrogici,
& illi trecenti, qui hostium incursioni pro
Republica unam domum objecerunt? Hoc
debemus virtutibus, ut non præsentis so-
lùm illas, sed etiam ablatas è conspectu,
colamus. Quomodò illæ id egerunt, ut
non in unam ætatem prodesse; sed bene-
ficia suâ etiam post ipsas relinquerent: ita
& nos, non unâ ætate, grati sumus. Hic
magno

magno viros genuit, dignus est beneficiis, qualiscunque est, Dignos dedit. Hic egregius maioribus ortus est. Qualiscunque est, sub umbra suorum lateat. Ut loca sordida percussu solis illustrantur, ita inertes majorum suorum luce resplendent. *Ibid. Lib. IV. Cap. XXI.*

Virtus omnia vitæ incommoda magnitudine suâ elidit ac opprimit.

Nullum habent momentum vexatio & dolor, & quicquid aliud incommodi est, virtute enim obruitur. Quemadmodum minora lumina claritas solis obscurat: sic dolores, molestias, injurias, virtus magnitudine elidit atque opprimit, & quocunque affulsit, ibi quicquid sine illa apparet, extinguatur: nec magis ullam portionem habent incommoda, cum in virtutem inciderint, quam in mari nimbus. *Ad Lucil. Epist. LXVI.*

Virtus periculi avida est. De Provident. Cap. IV.

Prospera in plebem ac vilia ingenia deveniunt: at calamitates terroresque mortaliū sub jugum mittere proprium magni viri

viri est. Semper verò esse foelicem, &
 sine morsu animi transire vitam, ignorare
 est rerum naturæ alteram partem. Ma-
 gnus es vir, sed unde scio, si tibi fortuna
 non dat facultatem exhibendæ virtutis.
 Descendisti ad Olympia: sed nemo præter
 te. Coronam habes, sed victoriam non
 habes. Non gratulor tanquam viro forti,
 sed tanquam Consulatum Præturamque
 adepto. Honore auctus es. Idem & bo-
 no viro dicere possum, si illi nullam occa-
 sionem difficilior casus dedit, in quâ unâ
 vim sui animi ostenderet. Miserum te ju-
 dico, quòd nunquam fuisti miser. Tran-
 sisti sine adversario vitam. Nemo sciet, quid
 potueris: ne tu quidem ipse. Opus est
 enim ad notiitiam sui experimento, quid
 quisque posset, nisi tentando non didicit.
 Itaque quidam ultrò se cessantibus malis
 obtulerunt, & virtuti ituræ in obscurum
 occasionem, per quam enitescerent, quæsi-
 erunt. Gaudent, inquam, magni viri ali-
 quando rebus adversis, non aliter, quàm
 fortes milites bellis. Avida est periculi
 virtus, & quò tendat, non quid passura
 sit, cogitat: quoniam, & quod passura
 est, gloriæ pars est. Militares viri glori-
 antur vulneribus, læti fluentem meliori casu
 sanguinem ostentant. Idem licet fecerint,
 qui

qui integri revertuntur ex acie, magis spectatur, qui saucius redit. Iphis, inquam, Deus consulit, quos esse, quàm honestissimos cupit, quoties illis materiam præbet aliquid animosè fortiterque faciendi: ad quam rem opus est aliquâ rerum difficultate. Gubernatorem in tempestate, in acie militem intelligas. Unde possim scire, quantum adversus ignominiam, & infamiam, odiûmque populare constantiæ habeas, si inter plausus senescis? Si te inexpugnabilis & inclinatione quadam mentium pronus favor sequitur. Unde scio, quàm æquo animo laturus sis orbitatem, si quoscunque, sustulisti, vides. Audivi te, cùm alios consolaberis, tunc conspexissem, si te ipse consolatus esses, si te dolere venisisses. Nolite, obsecro vos, expavescere ista, quæ Deus immortalis velut stimulos admovet animis. *Ibid.*

Calamitas virtutis occasio est. De Provid. Cap. IV.

Illos meritò quis dixerit miseros, qui nimîa felicitate torpescunt, quos velut in mari lento tranquillitas iners detinet. Quicquid illis inciderit, novum veniet. Magis urgent sæva inexpertos. Grave

est

est teneræ cervici jugum. Ad suspicio-
nem vulneris tyro palleſcit : audacter ve-
teranus cruorem ſuum ſpectat, qui ſcit ſe
ſæpe viciffe poſt ſanguinem. Hos itaque
Deus, quos probat, quos amat, indurat,
recognôſcit, exercet. Eos autem quibus
indulgere videtur, quibus parere, mol-
les venturis malis ſervat. Erratis enim,
ſi quem judicatis exceptum, veniet ad illum
diu foelicem ſua portio. Quisquis videtur
dimiffus eſſe, dilatus eſt. *Ibid.*

Virtus nihil in ſe venale habet. De be-
nefic. Libr. IV. Cap. I.

Inveniuntur, qui honeſta in mercedem
colant, quibusque non placeat virtus gra-
tuita: quæ nihil habet in ſe magnificum,
ſi quidquam habeat venale. Quid enim
eſt turpius, quàm aliquem computare,
quanti vir bonus ſit: cùm virtus nec lu-
cro, invitetur, nec abſterreatur damno,
adeoque neminem ſpe ac pollicitatione
corrumpat, ut contra in ſe impendere ju-
beat ac ſæpiùs in ultro tributis ſit? Cal-
catis utilitatibus ad iram eundum eſt, quo-
cunque vocavit, quocunque miſit, ſine re-
ſpectu rei familiaris: interdum etiam ſine
ulla ſanguinis ſui parſimonia vadendum,
nec

nec unquam imperium ejus detrectandum. Quid consequar, inquit, si hoc fortiter, si hoc gratè fecero? Quod feceris. Nihil tibi extra promittitur; si quod fortè ob-
 venerit commodi, inter accessiones nume-
 rabis. Rerum honestarum pretium in ip-
 sis est: quæ non exercentur ad præmium:
 rectè enim facti, fecisse, merces est. *Ibid.*
Et ad Lucil. Epistol. LXXI.

Virtus sub qualibet cutè latere potest.
Seu, Virtus non cohonestatur pulchri-
tudine corporis, nec deformitate fæ-
datur. Ad Lucil. Ep. LXVI.

Errare mihi visus est, qui dixit:
Gratior est virtus veniens è corpore pulchro.

Nullus enim honestamento eget: ipsa &
 magnum sui decus est, & corpus suum
 consecrat. Certè Claranum nostrum cum
 corpusculo colluctantem cœpi intueri, for-
 mosus mihi videtur, & tam rectus corpore,
 quàm est animo. Potest ex casa vir ma-
 gnus exire: potest & ex deformi humilique
 corpusculo formosus animus ac magnus.
 Quosdam itaque mihi videtur, in hoc na-
 tura tales generare, ut approbet virtutem
 omni loco nasci. Si posset per se nudos e-
 dere.

dere animos fecisset. Nunc quod amplius est, facit: quosdam enim edit corporibus impeditos; sed nihilo minùs percurrunt obstantia. Claranus mihi videtur in exemplar editus, ut scire possimus non deformitate corporis fœdari animum, sed pulchritudine animi corpus ornari. *Ibid.*

Virtus in quocunque habitu est, prodest.
De Tranquillit. anim. Cap. V.

Hoc puto virtuti faciendum, studiosoque virtutis. Si prævalebit fortuna, & præcider agendi facultatem, non statim aversus inermisque fugiar, latebras quærens, quasi nullus locus sit, quò non possit fortuna persequi; sed parcius se inserat officiis, & cum delecto inveniat aliquid, in quo utilis civitati sit. Militare non licet? Honores spectet. Privato vivendum est? Sit Orator. Silentium indictum est? Tacitâ advocacy cives juver. Periculosum etiam ingressu forum est? In domibus, in spectaculis, in conviviis bonum contubernalem, amicum fidelem, temperantem agat. Officia si civis amiserit, hominis exerceat. Idèò magno animo nos non in unius urbis mœnibus clausimus, sed in totius orbis commercium emisimus, patriamque nobis

E

mundum

mundum professi sumus, ut liceret virtuti latiore campum dare. Præclusum tibi tribunal est, & rostris prohiberis, aut comitiis? Respice post te, quantum latissimarum regionum pateat, quantum populorum. Nunquam tibi ita magna pars obstruetur, ut non major relinquatur. Sed vide, ne totum istud vitium tuum sit. Non vis enim, nisi Consul, aut Prytanes, aut Ceryx, aut Sufes administrare Rempublicam. Quid si militare nolis, nisi Imperator, aut Tribunus. Etiam si alii primam frontem tenebunt, te fors inter triarios posuit inde voce, adhortatione, exemplo, animo milita. Præcisus quoque manibus ille in prælio invenit, quod partibus conferat, qui stat tantum, & clamore juvat. Tale quidam facies, si à prima te Reip. parte fortuna submoverit? Stes tamen, clamore juves. Nunquam inutilis est opera civis boni. Auditum enim, visum, vultum, nutum, obstinatione tacitam, incessumque ipso prodest. Ut salutaria quædam citra gustum, tactumque, odore proficiunt: ita virtus utilitatem etiam ex longinquo, & latens fundit, siue expatiatur & fruitur suo jure: siue precarios habet accessus, cogiturque vela contrahere; siue otiosa mutataque est, & angusto circumscripta, siue adaper-

ta.

ra: in quocunque habitu est, prodest.
 Quid tu, parum utile putas, exemplum
 bene quiescentis? Longè, inquam, opti-
 mum est miscere otium rebus, quoties
 actiosa vita impedimentis fortuitis aut ci-
 vilitatis conditione prohibetur. Nunquam
 enim usque eò interclusa sunt omnia, ut
 nulli actioni honestæ locus sit. Numquid
 potes invenire urbem miseriores, quàm
 Atheniensem fuit, cùm illam triginta Ty-
 ranni divellerent? Mille trecentos cives,
 optimum quemque occiderant: nec finem
 ideò faciebat; sed irritabat se ipsa sævitia.
 In quâ civitate erat Ariopagos, religio-
 sissimum iudicium, in qua Senatus, popu-
 lusque Senatui similis coibat quotidie car-
 nificum triste collegium, & infœlix curia
 Tyrannis angusta. Poteratne illa civitas
 conquiescere. In qua tot Tyranni, quot
 satellites erant? Ne spes quidem ulla reci-
 piendæ libertatis animis poterat offerri:
 nec ulli remedio locus apparebat, contra
 tantam vim malorum. Unde enim miseræ
 civitati tot Harmodios? Socrates tamen in
 medio erat, & lugentes patres consolaba-
 tur, & desperantes de Republica exhorta-
 batur, & divitibus opes suas metuentibus
 exprobrabat feram periculosæ avaritiæ pœ-
 nitentiam; & imitari volentibus magnum

circumferebat exemplar, cùm inter triginta dominos liber incederet. Hunc tamen Athenæ ipsæ in carcere occiderunt : & qui tutò insultaverat agmini Tyrannorum, ejus libertatem libera Civitas non tulit : ut scias & in afflicta Rep. esse occasionem sapienti viro ad se proferendum, & in florentiac beata, pecuniam, invidiam, mille alia vitia inermia regnare. Utcunque ergo se Resp. dabit, utcunque fortuna permittet, ita aut explicabimus nos, aut contrahe-
mus : utique movebimus, nec alligati metu torpebimus. *Ibid.*

Quod ab una virtute fieri videtur, ab omnibus comprobatur. Ad Lucil.
LXVII.

Cùm aliquis tormenta fortiter patitur, omnibus virtutibus utitur fortasse, cùm una in promptu sit, & maximè appareat patientia. Cæterùm illic est fortitudo, cujus patientia, & perpeffio, & tolerantia rami sunt. Illic est prudentia, sine qua nullum initur consilium : quæ suadet, quod effugere non possis, quàm fortissimè ferre. Illic est constantia, quæ dejici loco non potest, & propositum nullâ vi extorquente dimittit. Illic est individuus ille comita-
tus

tus virtutum. Quicquid honestè fit, una virtus facit, sed de consilii sententia, quod autem ab omnibus comprobatur, etiamsi ab una fieri videatur, optabile est. *Ibid.*

Non numerus militum, sed virtus hostem vincit. Multitudo non vires, sed pondus habet.

Cùm bellum Græciæ indiceret Xerxes, animum tumentem oblitumque, quàm caducis consideret, nemo non impulit. Alius aiebat, non laturos nuncium belli, & ad primam adventus famam terga versuros: alius nihil esse dubii, quin illà mole non vinci solùm Græcia, sed obrui posset; magis verendum, ne vacuas desertasque urbes invenirent, & profugis hostibus vastæ solitudines relinquerentur, non habituris, ubi tantas vires exercere possent. Alius illi vix rerum naturam sufficere, angusta esse classibus maria, militi castra explicandis equestribus copiis campestris, vix patere cœlum satis ad emittenda omni manu tela. Cùm in hunc modum multa undique iactarentur, quæ hominem nimiam æstimatione sui furentem concitarent, Demaratus Lacedæmonius solus dixit, ipsam illam, quâ sibi placeret, multitudinem, indige-

stam & gravem, metuendam esse ducentis :
 non enim vires, sed pondus habere : immo-
 dica nunquam regi posse, nec diu durare,
 quicquid regi non potest. In primo, inquit,
 statim monte Lacones objecti dabunt tibi sui
 experimentum. Tot ista gentium millia tre-
 centi morabuntur, hærebunt in vestigio fixi,
 & commissas sibi angustias tuebuntur, &
 corporibus obstruent. Tota illos Asia non
 movebit loco. Tantas minas belli, & pe-
 nè totius generis humani ruentis impetum
 paucissimi sustinebunt. Cum te mutatis
 legibus suis natura transmiserit, in semita
 hærebis, & æstimabis futura damna,
 cum putaveris quanti Thermopylarum an-
 gusta constiterint. Scies te fugari posse,
 cum scieris posse retineri. Cedent quidem
 tibi pluribus locis velut torrentis modo ab-
 lati, cujus cum magno terrore magna vis
 defluit : deinde hinc atque illinc coorien-
 tur, & tuis te viribus prement. Verum est,
 quod dicitur, majorem belli apparatus
 esse, quàm qui recipi ab his regionibus
 possit, quas oppugnare constituis. Sed
 hæc res contra nos est. Ob hoc ipsum te
 Græcia vincet, quia non capit. Uti te to-
 to non potes. Præterea, quæ una rebus
 salus est, occurrere ad primos rerum im-
 perts, & inclinatis opem ferre non poteris,
 nec

nec fulcire ac firmare labantia. Multo ante vinceris, quàm victum esse te sentias. Cæterum non est quod exercitum tuum ob hoc sustineri non posse putes, quia numerus ejus duci quoque ignotus est. Nihil tam magnum est, quod perire non possit: cui nascitur in perniciem, ut alia quiescant, ex ipsa magnitudine sua, causa. Acciderunt, quæ Demaratus prædixerat. Divina atque humana impellentem, & mutantem, quicquid obstiterat, trecenti stare jusserunt: stratusque per totam passim Græciam Xerxes intellexit, quantum ab exercitu turba distaret. Itaque Xerxes pudore, quàm damno miserior Demerato gratias egit, & quòd solus sibi verum dixisset, permisit petere, quòd vellet: petit ille, ut Sardes maximam Asiæ civitatem curru vectus intraret rectam capite tiaram gerens. Id solis datum Regibus. *De beneficiis Libr. VI. Cap. XXXI.*

DE

DE
P E C C A T O,
VITIIS, CULPA,
CRIMINE, SCELERE,
F L A G I T I I S.

Peccavimus omnes. De Clement. Lib.
I. Cap. VI.

Nemo nostrum sine culpa est, De. tran.
Lib. II. Cap. XXVII.

Nemo sine crimine vivit.

Quotus quisque accusator vacat à culpa? Et nescio an nemo ad dandam veniam difficilior sit, quàm qui illam petere sæpius meruit. Peccavimus omnes: alii gravia, alii leviora, alii ex destinato, alii fortè impulsì aut alienâ nequitia ablari: alii in bonis consiliis parùm fortiter steterimus, & innocentiam invitì ac renitentes perdi-

perdidimus. Nec delinquimus tantum, sed usque ad extremum ævi delinquemus. Etiam si quis tam bene purgavit animum, ut nihil obtrubare eum amplius possit ac fallere, ad innocentiam tamen peccando pervenit. *Ibid.*

Nulla ætas vacavit à culpa. Ad deteriora faciles sumus: quia nec dux potest, nec comes deesse: & res etiam ipsa sine duce, sine comite procedit: non primum iter est tantum ad vitia, sed præceptum. Vitæ peccata delectant. Non gaudet navigio Gubernator everso, non gaudet ægro medicus elato, non gaudet orator, si patroni culpâ reus cecidit: at contra, omnibus crimen suum voluptari est. Lætatur ille adulterio, in quod irritatus est in ipsa difficultate: lætatur ille circumscriptione furtoque: nec ante illi culpa, quàm culpæ fortuna displicuit. *Ad Lucil. Epistol. XCVII.*

Omnes inconfulti & improvidi sumus, omnes incerti, queruli, ambitiosi. Quid levioribus verbis ulcus publicum abscondo? Omnes mali sumus. Quicquid itaque in alio reprehenditur, id unusquisque in suo sinu inveniet. Placidiores itaque invicem sumus. Mali inter malos vivimus. Una res nos facere potest quietos, mutuae societatis conventio. Ille mihi jam nocuit: ego illi nondum.

nondum. Sed jam aliquem fortasse non læsisti; sed lædes. Noli æstimari hanc horam, aut hunc diem: totum inspicere mentis tuæ habitum. Etiam si nihil mali fecisti, potes facere. *De tran. lib. III. Cap. XXVI, XXVII.*

Si volumus æqui omnium rerum iudices esse, hoc primum nobis suadeamus, Neminem nostrum esse sine culpa. Hinc maxima indignatio oritur. Nihil peccavi, nihil feci, imò nihil fateris. Indignamur aliquam admonitione aut coercitione nos castigatos: cum illo ipso tempore peccemus, quo adjicimus malefactis arrogantiam & contumaciam. Quis est iste, qui se profitetur omnibus legibus innocentem? *De tran. Lib. II. Cap. XXVII.*

Omnia sceleribus ac vitiis plena sunt.
De tran. Lib. II. Cap. VIII.

Quod momentum, quæso, est, quo non improbanda videamus? Quoties processerimus domo, per sceleratos nobis, avarosque, & prodigos, & impudentes, & ob ista sceleres, incedendum est. Nusquam oculi nostri flectentur, ut quod non indignentur, inveniant. Hæc tot millia ad Forum primam luce properantia, quam turpes lites, quanto

quanto turpiores advocatos habent? Alius
 judicia patris accusat, quæ mereri satius
 fuit: alius cum matre consistit: alius dela-
 tor venit ejus criminis, cujus manifestior
 reus est, & judex damnaturus, quæ fecit e-
 ligitur: & audientium corona pro mala
 causa, bona Patroni voce corrupta. Quid
 singula persequor? Cùm videris Forum
 multitudine refertum, & septa concursu
 omnis frequentię plena, & illum circum,
 in quo maximam sui partem populus osten-
 dit: hoc scito, istuc tantundem esse vitio-
 rum, quantum hominum. Inter istos,
 quos rogatos vides, nulla pax est: alter in
 alterius exitium levi compendio ducitur;
 nec nisi ex alterius damno quæstus est: fœ-
 licem oderunt, infœlicem contemnunt:
 majore gravantur: minori graves sunt: di-
 versis stimulantur cupiditatibus: omnia per-
 dita ob levem voluptatem prædamque cu-
 piunt. Non alia, quàm in ludo gladio-
 rio vita est, cum iisdem viventium pugnan-
 tiumque. Ferarum iste conventus est: ni-
 si quòd illæ inter se placidæ sunt, morsu-
 que similibus abstinere, hi mutuâ lacerati-
 one satiantur. Hoc uno ab animalibus
 mutis differunt, quòd illa mansuescunt a-
 lentibus, horum rabies ipsos, à quibus est
 nutrita, depascitur. Omnia sceleribus ac
 vitiis

vitiis plena sunt. Plus cominititur, quàm quod coërcitione possit sanari. Certatur ingenti quodam nequitiae certamine: major quotidie peccandi cupiditas, minor verecundia est. Expulso melioris æquiorisque respectu, quocunque visum est, libido se impingit, nec furtiva jam scelera sunt, præter oculos eunt. Adeoque in publicum missa nequitia est, & in omnium pectoribus evaluit, ut innocentia non rara, sed nulla sit. Nunquid enim singuli, aut pauci rupere legem? Undique velut signo dato, ad fas nefasque miscendum coorti sunt.

—— *Non hospes ab hospite tutus,
Non socer à genero: fratrum quoque gratia
rara est.*

*Imminet exitio vir conjugis; illa mariti.
Lurida terribiles miscent aconita novercæ.
Filius ante diem patrios inquirat in annos.*

Et quota pars ista scelerum est? Non descripsit castra ex una parte contraria, parentum liberorumque sacramenta diversa, subiectam patriæ civis manu flammam, & agmina infestorum equitum, ad conquiendas proscriptorum latebras, circumvolitantia, & violatos fontes venenis, & pestilentiam manufactam, & præductam obsessis paren-

parentibus fossam, plenos carceres & incendia totas urbes concremantia, dominationesque funestas, & regnorum publicorumque exitiorum clandestina consilia: & pro gloria habita, quæ quamdiu opprimi possunt, scelera sunt; raptus ac stupra, & ne os quidem libidini exceptum. Adde nunc publica perjurya gentium, & rupta fœdera, & in prædam validioris, quicquid non resistebat, abductum; circumscriptiones, furta, fraudes, infitiationes, quibus trina non sufficiunt Fora. (Scilicet, Romanum, Cæsaris, Augusti.) *Ibid.*

Everfi sunt ubique mores, regnat nequitia, in deterius res humanæ, & in omne nefas labuntur. Nunc in adulteria magis, quàm in alia peccatur, abrumpitque frænos pudicitia: nunc conviviorum viget furor, & fœdissimum patrimoniorum exitium culina: nunc cultus corporum nimius, & formæ cura præ se ferens animi deformitatem: nunc in petulantiam & audaciam erumpit malè dispensata libertas: nunc in crudelitatem privatam ac publicam itur, bellorumque civilium insaniam, quâ omne sanctum ac sacrum profanatur. Ebrierati habetur honos, & plurimum meri cepisse virtus est. Non expectant uno loco vitia: sed mobilia, & inter se dissentientia tumultuantur, pel-

F

lunt

lunt invicem, fuganturque. Hoc semper de nobis pronunciare debemus, Mali sumus, mali fuimus, mali futuri sumus. *De beneficio. Libr. 1. Cap. X.*

Nulli scelerato non etiam inter tuta timor est. Ad Lucil. Epistol. XCVII. Sceleratis nunquam securitas contingit.

Securitatis magna portio est, nihil iniqui facere. Confusam vitam & perturbatam impotentes agunt: tantum metunt, quantum nocent: nec ullo tempore vacant. Trepidant enim cum fecerunt, hærent, conscientia aliud agere non patitur, ac subinde respicere ad se cogit. Dat poenas, quisquis expectat: quisquis autem metuit, expectat. Tutum aliqua res in mala conscientia præstat, nulla securum. Putat enim se, etiamsi non deprehenditur, posse deprehendi: & inter somnos movetur, & quoties alicujus scelus loquitur, de suo cogitat. Non satis illi oblitteratum videtur, non satis rectum. Nocens habuit aliquando latendi fortunam, nunquam fiduciam. *Ad Lucil. Epist. CV.*

Tuta scelera esse possunt, secura non possunt. Prima enim & maxima peccantium est poena, peccasse. Nec ullum scelus, licet

cet illud fortuna exornet muneribus suis,
 licet tueatur ac vindicet, impunitum est :
 quoniam sceleris in scelere supplicium est.
 Sed nihilominus, & hæc & illa secundæ pœ-
 næ premunt ac sequuntur : timere semper
 & expavescere & securitati diffidere. Mala
 facinora conscientia flagellantur, & pluri-
 mum illi tormentorum inest, eò quòd per-
 petuò illam sollicitudo urget ac verberat.
 Multos fortuna liberat pœnâ, metu nemi-
 nem. Quare ? Quia infixæ nobis ejus aver-
 satio est, quam natura damnavit. Ideò
 nunquam fides latendi fit etiam latentibus :
 coarguit enim conscientia & ipsos sibi offen-
 dit. Proprium est autem nocentium trepi-
 dare. Malè de nobis actum erat, quòd
 multa scelera legem & judicem effugiunt,
 & scripta supplicia : nisi illa naturalia &
 gravia de præsentibus solverent, & in lo-
 cum patientiæ timor cederet. *Ad Lucil.*
Epist. XCVII.

D E CONVERSATIONE.

Tam bonorum, quàm malorum longa conversatio amorem inducit. De Tranquillit. anim. Cap. I.

Sumuntur à conversantibus mores. De Ir. Libr. III. Cap. VIII.

UT quædam incontactos corporis vitia transiliunt, ita animus mala sua proximis tradit. Ebriosus convictores in amorem vini traxit: impudicorum cœtus fortem quoque & filiceum virum emolliit: avaritia in proximos virus suum transtulit. Eadem ex diverso ratio virtutum est, ut omne, quod secum habent, mitigent. Nec tam valetudini profuit utilis regio & salubrius cœlum; quàm animis parum firmis in turba meliorum versari. Quæ res, quantum possit, intelliges, si videris feras quòque convictu nostro mansuescere: nullique immanni bestię vim suam permanere, si hominis contubernium diu passa est. Retunditur

tunditur omnis asperitas, paulatimque inter placida dediscitur. *Ibid.*

Amicos, quantum fieri potest, à cupiditatibus vacuos eligamus. Serpunt enim vitia, & in proximum quemque transfiliunt, & contactu nocent. Itaque, ut in pestilentia cavendum, ne corruptis jam corporibus, & morbo flagrantibus, assideamus, quia pericula trahemus, afflatuque ipso laborabimus: ita in amicorum legendis animis operam dabimus, ut quam minimè inquinatos assumamus. Initium morbi est ægris sana miscere. Nec hoc præceperim tibi, ut neminem nisi sapientem sequaris, aut attrahas. Ubi enim istum invenies, quem tot seculis quærimus? Pro optimo est minimè malus. *De Tranquillit. anim. Cap. VII.*

Inimica est multorum conversatio. Ad Lucil. Epist. VII.

Nemo non aliquod nobis vitium aut commendat, aut imprimit, aut nescientibus alinit. Ulrique quo major est populus, cui commiscemur, hoc periculi plus est. Nihil est tam damnosum bonis moribus, quam in aliquo spectaculo desidère. Tunc enim per voluptatem facilius vitia surrepunt. Subducendus populo est tener animus, &

parùm tenax recti: facilè transitur ad plures. Socrati, Catoni & Lælio excutere mentem dissimilis multitudo potuisset: adedò nemo nostrùm, qui cùm maximè concinnamus ingenium, ferre impetum vitiorum tam magno comitatu venientium, potest. Unum exemplum aut luxuriæ, aut avaritiæ multum mali fecit: victor delicatus paulatim enervat & emollit: vicinus dives cupiditatem irritat: malignus comes, quamvis candido & simplici rubiginem suam affricuit. Quid tu accidere his credis, in quos publicè factus est impetus. Necesse est, aut imiteris aut oderis. Utrunque autem devitandum est: ne vel similis malis fias, quia multi sunt: neve inimicus multis, quia dissimiles sunt. Recede in te ipsum, quantum potes. Cum his versare, qui te meliorem facturi sunt: illos admitte, quos tu potes facere meliores. Mutuò ista fiunt, & homines, dum docent, discunt. *Ad Lucil. Ep. VII.*

*Animis parùm firmis in turba meliorum
versari profuit. De tran. Libr. III.
Cap. VIII. Animis dubiis & in pr-
vum inclinantibus bonorum virorum
conversatio utilis.*

Nulla res magis animis honesta induit,
dubiosque & in pravum inclinabiles revo-
cat ad rectum, quàm bonorum virorum
conversatio. Paulatim enim in pectora
descendit, & vim præceptorum obtinet,
frequenter audiri, aspici frequenter. Oc-
cursus ipse Sapientum juvat: & est ali-
quid, quod ex magno viro, vel tacente
proficias. Nec tibi facilè dixerim, quem-
admodum proffit, sicut illud intelligam pro-
fuisse. Minuta quædam, ut ait Phædon a-
nimalia cum mordent, non sentiuntur: a-
dedò tenuis illis & fallens in periculum vis
est. Tumor indicat morsum, & in ipso
tumore nullum vulnus apparet. Idem tibi
in conversatione virorum Sapientum eve-
niet. Non deprehendes, quemadmodum
aut quando tibi proffit, profuisse deprehen-
des. *Ad Lucil. Ep. XCIV.*

Eorum,

Eorum, qui vitia gestant, sermo multum nocet. Ad Lucil. Ep. CXXIII.
Sermo improborum vitandus est. Ibid.

Hi sunt, qui vitia tradunt, & aliò aliunde transferunt. Peissimum genus hominum videbatur, qui verba gestarent: sunt quidam, qui vitia gestant. Horum sermo multum nocet: nam etiam si non statim officit. Semina in animo relinquit, sequiturque nos etiam cum ab illis discesserimus, resurrecturum postea malum. Quemadmodum, qui audiverunt symphoniam, ferunt secum in auribus modulationem illam ac dulcedinem cantûs, quæ cogitationes impedit, nec ad seria patitur intendi: sic adulatorum & prava laudantium sermo diutius hæret, quam auditur: nec facile est animo dulcem sonum excutere. Prosequitur & durat, & ex intervallo recurrit. Ided claudendæ sunt aures malis vocibus, & quidem primis. Nam cum initium fecerunt, admissæque sunt, plus audent. *Ibid.*

D E
A N I M O.

Magna & generosa res est humanus animus : nullos sibi nisi communes & cum Deo terminos patitur. Ad Lucil. Epistol. CII.

Primùm humilem non accipit patriam: Ephesum aut Alexandriam, aut si quod est etiamnum frequentius incolis, latius tectis solum. Illi patria est, quodcunque suprema, & universa circuitu suo cingit: hoc si omne convexum, intra quod jacent maria cum terris, intra quod aër humanis divina secernens etiam conjungit: intra quod disposita tot numina in actus suos excubant. Deinde arctam ætatem sibi dari non finit. Omnes, inquit, anni mei sunt. Nullum seculum magnis ingeniis clausum est: nullum non cogitationi pervium tempus. Cum venerit dies ille, qui mixtum hoc divini humanique secernat, corpus hoc, ubi inveni, relinquam: ipse me Deo reddam.

Nec

Nec nunc sine illo sum, sed gravi terreno-
 que detineor. Per has mortalis ævi moras,
 illi meliori vitæ longiorique proluditur.
 Quemadmodum novem mensibus nos te-
 net uterus maternus, & præparat non si-
 bi, sed illi loco, in quem videmur emitti,
 jam idonei spiritum trahere, & in aperto
 durare: si per hoc spatium, quod ab infan-
 tia patet in senectutem, in alium naturæ su-
 mmum partum. Alia origo nos expectat,
 alius rerum status. Nondum cœlum nisi
 ex intervallo pati possumus. Proinde in-
 trepidus illam horam decretoriam prospi-
 ce: non est animo suprema, sed corpori.
 Quicquid circa te jacet rerum, tanquam
 hospitalis loci sarcinas spectata: transcu-
 ndum est. Excutit redeuntem natura, sicut
 intrantem. Non licet plus efferre, quàm
 intuleris: imò etiam ex eo, quod in vitam
 attulisti, pars magna ponenda est. Detra-
 hetur tibi hæc circumjecta, novissimum ve-
 lamen tui, cutis, detrahetur caro, & suf-
 fusus sanguis discurrensque per totum: de-
 trahentur ossa nervique, firmamenta flui-
 dorum ac labentium. Dies iste, quem
 tanquam extremum reformidas, æterni
 natalis est. Depone onus, quid cuncta-
 ris, tanquam non prius quoque relicto, in
 quo latebas corpore exieris? Hæres & re-
 luctaris,

Inſtaris, tum quoque magno niſu matris
 expulſus es. Gemis, ploras, & hoc ipſum
 flere naſcentis eſt. Sed tunc debebat
 ignoſci. Rudis & impeirtus omnium vene-
 ras: ex maternorum viſcerum calido mol-
 lique fomento emiſſum afflavit aura liberior.
 Deinde offendit duræ manûs tactus: te-
 nerque adhuc & nullius rei gnarus obſtu-
 puiſti inter ignota. Nunc tibi non eſt no-
 vum ſeparari ab eo, cujus ante pars fueris:
 æquo animo jam membra ſupervacua di-
 mitte, & iſtud corpus inhabitatum diu po-
 ne. Scinderetur, obruetur, abolebitur. Quid
 contriſtaris? Ita ſolet fieri. Pereunt ſem-
 per velamenta naſcentium. Quid iſta ſic
 diligis, quaſi tua? Iſtis opertus es. Veniet,
 qui te revelet dies, & ex contubernio foedi
 atque olidi ventris educat. Hinc nunc quo-
 que tu, quantum pores, ſubvola: utique
 etiam neceſſariis, quæ cohærebunt, alienus.
 Jam hinc altius aliquid, ſublimiusque me-
 ditare. Aliquando naturæ tibi arcana rete-
 gentur, diſcutietur iſta caligo, & lux undi-
 que clara percutiet. Imaginare tecum,
 quantus ille ſit fulgor tot ſyðeribus inter ſe
 lumen miſcentibus. Nulla ſerenum umbra
 turbabit: æqualiter ſplendebit omne cœli
 latus: dies & nox infimi aëris vices ſunt.
 Tunc in tenebris vixiſſe dices, cùm totam
 lucem

lucem totus aspexeris ; quam nunc per angustissimas oculorum vias obscurè intueris, & tamen admiraris tam procul. Quid tibi videbitur divina lux, cum illam suo loco videris ? Hæc cogitatio nihil sordidum animo subsidere finit, nihil humile, nihil crudele. Deum omnium rerum esse testem ait, illi nos approbari, illi in futurum parari jubet, & æternitatem proponere : quam qui mente concepit, nullos horret exercitus, non terretur tubâ, nullis ad timorem minis agitur. *Ad Lucil. Ep. CII.*

Animus est omnium dominus. Ad Lucil. Epistol. CIV.

Supra omnia est animus, nulli rei se submittit, nihil illi videtur grave, nihil asperum, quod virum incurvet.

Terribiles visu forma letumque labosque.

Minimè quidem, si quis rectis oculis intueri illa possit, & tenebras perrumpere. Multa per noctem habita terrori dies vertit ad risum.

Terri-

Terribiles visu forma letumque labosque.

Egregiè Virgilius noster. Non re dixit terribiles esse sed visu: id est, videri non esse. Quid, inquam, in istis est tam formidabile, quàm fama vulgavit? Quid est, obsecro te, cur timeat laborem vir, mortem homo? Toties mihi occurrunt isti, qui non putant fieri posse, quicquid facere non possunt, & aiunt nos loqui majora, quàm quæ natura humana sustineat. At quanto ego de illis meliùs existimo? Ipsi quæque hæc possunt facere, sed nolunt. Denique quem unquam ista destituere tentantem? Cui non faciliora apparuere in actu? Non quia difficilia sunt non audemus: sed quia non audemus, difficilia sunt. Si tamen exemplum desideratis, accipite Socratem perpeffitium senem, per omnia aspera jactatum; invictum tamen & paupertate, quam graviolem illi domestica onera faciebant: & laboribus, quos militares quoque pertulit, & quibus ille domi exercitus. Sive uxorem ejus spectes moribus feram, linguâ petulantem: sive liberos indociles, & matri quàm patri sumiliores. Sic ferè in bello, aut in tyrannide, aut in libertate, bellis ac Tyrannis sæviore. Vigin-

ti & septem annis pugnarum est: post finita arma, triginta Tyrannis noxæ dedita est civitas, ex quibus plerique inimici erant. Novissima damnatio est, & religionum violatio, & juventutis corruptela, quam immittere in Deos, in Patres, in Reip. dictus est: post hæc carcer & venenum. Hæc usque ed animum Socratis non moverunt, ut ne vultum quidem moverint. Illam mirabilem laudem & singularem usque ad extremum servavit: non hilariorum quisquam, non tristiorum Socratem vidit: æqualis fuit in tanta inæqualitate fortunæ.
Ad Lucil. Ep. CIV.

Indurandus est Animus, & à blandimentis voluptatum procul abstrahendus.
Ad Lucil. Ep. LI.

Una Hannibalem hyberna solverunt, & indomitum illum nivibus atque alpibus virum enervarunt fomenta Campaniæ. Armis vicis, vitiis victus est. Nobis quoque militandum est, & quidem genere militiæ, quo nunquam quies, nunquam otium datur. Debellandæ sunt imprimis voluptates, quæ, ut vides, sæva quoque ad se ingenia rapuerunt. Si quis sibi proposuerit, quantum operis aggressus sit, sci-
 et

et nihil delicate, nihil molliter esse faciendum. Quid mihi cum istis calentibus stagnis? Quid cum sudatoriis, in quæ siccus vapor corpora exhausturus includitur? Omnis sudor per laborem exeat. Si faceremus, quod fecit Hannibal, ut interrupto cursu rerum, omissoque bello, fovendis corporibus operam daremus: nemo non intempestivam desidiâ, victori quoque, nedum vincti periculosam, meritò reprehenderet. Minus nobis, quàm illis Punica signa sequentibus licet, plus periculi restat cedentibus, plus operis etiam perseverantibus. Fortuna mecum bella gerit, non sum imperata facturus. Jugum non recipio, imò quod maiore virtute faciendum est, excutio: non est emolliendus animus. Si voluptati cessero, cedendum est dolori, cedendum labori, cedendum est paupertati. Idem sibi in me juris esse volet & ambitio, & ira? Inter tot affectus distrahar, imò discepar. Libertas proposita est: ad hoc præmiû laboratur. Quæ sit libertas, quæris? Nulli rei servire, nulli necessitari, nullis casibus: fortunam in æquum deducere. Quo die intellexero illam plus posse, nihil poterit. Ego illam animo forti feram: His cogitationibus intentum loca seria sanctaque eligere oportet.

ret. Effœminat animos amœnitas nimia: nec dubiè aliquid ad corrumpendum vigorem potest regio. Quamlibet viam iumenta patiuntur, quorum durata in aspero ungula est: in molli palustrique pascuo faginata citò subteruntur. Et fortior miles ex confragoso venit: segnis est urbanus, & verna. Nullum laborem recusant manūs, quæ ad arma ab aratro transferuntur: in primo deficit pulvere ille unctus & nitidus. Severior loci disciplina firmat ingenium, aptumque magnis conatibus reddit. *Ibid.*

Animus labore die ac nocte exercendus est: sic tamen, ut ei intervallum aliquod detur.

Quicquid facies, citò redi à corpore ad animum: illum diebus ac noctibus exerce. Labore modico alitur ille. Hanc exercitationem non frigus, non æstus impedit, ne senectus quidem. Id bonum cura, quod verustate fit melius. Neque ego jubeo te semper imminere libro, aut pugillaribus. Dandum est aliquod intervallum animo: ita tamen, ut non resolvatur, sed remittatur. *Ad Lucil. Ep. XV.*

Danda

*Danda est animis remissio, meliores acri-
oresque surgent. De Tranquil. anim.
Cap. XV.*

Ut fertilibus agris non est imperandum:
citò enim exhauriet illos nunquam inter-
missa fœcunditas: ita animorum impetus,
assiduus labor frangit. Vires recipient
paululum resoluti ac remissi. Nascitur ex
assiduitate laborum, animorum hebitatio
quædam & languor, nec ad hoc tanta homi-
num cupiditas tenderet, nisi naturalem
quandam voluptatem haberet lusus jocus-
que, quorum frequens usus omne animi pon-
dus, omnemque vim eripiet. Nam &
somnus refectioni necessarius est; hunc ta-
men, si per diem noctemque continues,
mors erit. Multum interest, remittas ali-
quid an solvas. Legum conditores festos
instituerunt dies, ut ad hilaritatem homi-
nes publicè cogerentur, tanquam necessa-
rium laboribus interponentes temperamen-
tum. Et magni quidam viri menstruas si-
bi certis diebus ferias dabant, quidam nul-
lum non diem inter & otium & curas di-
videbant. Pollionem Asinium Oratorem
magnum nulla res ultra decimam retinuit:
ne Epistolas quidem post eam legebat, ne

quid novæ curæ nasceretur: sed torius dici lassitudinem duabus illis horis ponebat. Quidam medio die interjunxerunt, & in post meridianas horas aliquid levioris operæ distulerunt. Majores quoque nostri novam relationem post horam decimam in Senatu fieri vetabant. Miles vigilas dividit, & nox immunis est ab expeditione redeuntium. Indulgendum est animo, dandūque subinde orium, quod alimentum ac virium loco fit: & in ambulationibus apertis vagandum, ut cœlo libero, & multo spiritu augeat attollatque se animus. Aliquando vectatio, iterque & murata regio vigorem dabunt, convictusque, & liberalior portio. Elait enim curas, & ab imo animum movet: & ut morbis quibusdam, ita tristitiæ medetur. *Ibid.*

Animus facit Nobilem. Ad Lucil. Ep.
XLIV.

Plato ait; Neminem Regem non ex Servis esse oriundum, neminem non Servum ex Regibus. Omnia ista longa varietas miscuit, & sursum deorsum fortuna versavit. Quis ergo Generosus? Ad virtutem bene à natura compositus. Hoc unum est intuendum. Alioqui si ad vetera
revocas,

revocas, nemo non inde est, ante quod nihil est. A primo mundi ortu usque in hoc tempus perduxit nos ex splendidis sordidisque alternata series. Non facit nobilem atrium plenum fumosis imaginibus. Nemo in nostram gloriam vixit: nec quod ante nos fuit, nostrum est. Animus facit nobilem: cui ex quacunque conditione supra fortunam licet surgere. *Ibid.*

*Animum mutare debes non cælum, si
tristitiam gravitatemque mentis dis-
scutere voles.*

Admiraris quasi rem novam, quod peregrinatione tam longâ, & tot locorum varietatibus non disculisti tristitiam gravitatemque mentis. Animum mutare debes non cælum. Licet vastum trajeceris mare, licet (ut ait Virgilius) terræque urbesque recedant: sequentur te, quocunque perveneris, vitia. Hoc idem cuidam quærenti Socrates ait: Quid miraris nihil tibi peregrinationes prodesse, cum te circumferas? Premit te eadem causa, quæ expulit. Quid terrarum juvare novitas potest? Quid cognitio urbium aut locorum? In irritum cedit ista jactatio. Quæris, quare te fuga ista non adjuvet?

adjuvet ? Tecum fugis. Onus animi deponendum est. Non ante tibi ullus placebit locus. Talem nunc esse habitum tuum cogita, qualem Virgilius noster Variis inducit, jam concitatae & instigatae, multumque habentis in se spiritus non sui.

*Bacchatur Vates magnum si pectore possit
Excussisse Deum.*——

Vadis huc, & illuc, ut excutias infidens pondus, quod ipsa jactatione incommodius fit. Sicut in navi onera immota minus urgent: inaequaliter convoluta citius eam partem, in quam incubuere, demergunt. Quicquid facis, contra te facis, & motu ipso noces tibi. Aegrum enim concutis. At cum istud exemeris malum, omnis mutatio loci jucunda fiet. In ultimas expellaris terras licebit, in quolibet Barbariae angulo colloceris, hospitalis tibi illa, qualiscunque sedes erit. *Ad Lucil. Epist. LXXVIII.*

*Animus etiam in privato lare explicare
se potest, non solum in Republica. De
Tran. anim. Cap. III.*

Habet, ubi se etiam in privato lare explicet

plicet magnus animus. Nec ut Leonum animaliumque imperus caveis coërcetur : sic hominum, quorum maximè in seductu actiones sunt. Ita tamen delituerit, ut ubicunque otium suum absconderit, prodesse velit & singulis & universis ingenio, voce, consilio. Nec enim is solus Reip. prodest, qui candidatos extrahit, & tueretur reos, & de pace belloque censet : sed qui juventutem exhorrat, qui in tanta bonorum præceptorum inopia, virtute instruit animos ; qui ad pecuniam luxuriamque cursu ruentes prensat ac retrahit, & si nihil aliud, certè moratur, in privato publicum negotium agit. An ille plus præstat, qui inter peregrinos & cives, aut urbanus Prætor adëuntibus Assessoris verba pronunciat, quàm qui docet, quid sit iustitia, quid pietas, quid patientia, quid fortitudo, quid mortis contemptus, quantum bonum sit conscientia ? Ergo si tempus in studia conferas, quod subduxeris officiis, non deserueris, nec munus detractaveris. Neque enim is solus militat, qui in acie stat, & cornu dextrum lævumque defendit : sed & qui portas tuetur, & statione minùs periculosâ, non otiosâ tamen fungitur, vigiliæque servat, & armamentario præest. Quæ ministeria, quamvis incru-

incruenta sint, in numerum stipendiorum
veniunt. *Ibid.*

*Magni animi est magna contemnere, ac
mediocria malle, quàm nimia. Ad
Lucil. Ep. XXXIX.*

Mediocria enim utilia vitaliaque sunt : at
nimia, et quòd superfluant, nocent. Sic
segetem nimia sternit ubertas : sic rami op
nere franguntur : sic ad maturitatem non
pervenit nimia fecunditas. Idem animis
quoque evenit, quos immoderata sollicitas
rumpit : quàm non tantùm in aliorum in
juriam, sed etiam in suam utuntur. *Ibid.*

*Animus etiam inter superantia triumphans
est. De Benefic. Libr. V. Cap. III.*

Virtus ac bona voluntas omnibus hoc
præstat, ne unquam vincantur. Idèd ne
mo trecentos Fabios victos dicit, sed oc
cisos. Et Regulus captus est à Pœnis, non
victus : & quisquis alius sævientis fortu
næ vi ac pondere oppressus non submittit
animum. *Ibid.*

Quod

*Quodcumque animus sibi imperavit, ob-
tinuit. De tran. Libr. II. Cap. XII.*

E D
Quidam, ne unquam riderent, conse-
cuti sunt, vino quidam, alii Venere, qui-
dam omni humore interdixere corporibus.
Alius contentus brevi somno, vigiliam in-
defatigabilem extendit: didicerunt alii re-
nuissimis & adversis funibus currere, &
ingentia, vinque humana toleranda viribus
onera, portare, & in immensam altitudi-
nem mergi, ac sine ulla respirandi vice per-
peti maria. Mille sunt alia, in quibus
perstinacia impedimentum omne transcen-
dit, ostenditque nihil esse, cujus sibi ipsa
mens patientia interdiceret. *Ibid.*

DE

D E
I N G E N I O.

Ingenia quò illustriora, eò breviora sunt.

Ad Marc. Cap. XXII.

Ingenia præcocia rarò vivacia.

Quid tu, Marcia, cùm videres senilem in juvene prudentiam, victorem omnium voluptatum animam, emendatum carentem vitio, divitias sine avaritia, honores sine ambitione, voluptates sine luxuria appetentem, diu tibi putabas illum fo spitem posse contingere. Quicquid ac summum pervenit, ad exitum properat. Eripit se aufertque ex oculis perfecta virtus: nec ultimum tempus expectant, quæ in primo maturuerunt. Ignis, quo clario fulsit, citiùs extinguitur: vivacior est, quæ cum lentâ difficilique materiâ commissus fumoque demersus, ex sordido lucet. Eadem enim detinet causa, quæ malignè alit. Sic ingenia, quò illustriora, breviora sunt. Nam ubi incremento locus non est.

est, vicinus occasus est. Fabianus ait, quod nostri quoque parentes vidēre puerum Romæ fuisse staturā ingentis viri : sed hic citò decessit, & moriturum brevi nemo non prudens dixit. Non poterat enim ad illam æratem pervenire, quam præceperat. Ita est indicium imminentis exitii maturitas, & appetit finis, ubi incrementa consumpta sunt. *Ibid.*

D E

C O R P O R E.

Corpori tantum indulgeas, quantum bonæ valetudini satis est. Ad Lucil. Ep. VIII.

DUrius tractandum corpus est, ne animo malè pareat : cibus famem sedet : potio sitim extinguat, vestis arceat frigus, domus munimentum sit adversus infesta corpori. Hanc utrum cespes erexerit, an varius lapis gentis alienæ, nihil interest : scito hominem tam bene culmo, quam auro regi. Contemne omnia, quæ supervacuis

H

labor

labor velut ornamentum ac decus ponit.
Cogita in te præter animum nihil esse mi-
rabile : cui magno nihil magnum est. *I-
bid.*

*Corpori indulgendum, non serviendum
est. Ad Lucil. Ep. XIV.*

Multis serviet, qui corpori servit, qui pro
illo nimium timet, qui ad illud omnia refert.
Sic gerere nos debemus, non tanquam
propter corpus vivere debeamus, sed tan-
quam non possimus sine corpore. Hujus
nos nimius amor timoribus inquietat, soli-
citudinibus onerat, contumeliis objicit.
Honestum ei vile est, cui corpus nimis ca-
rum est. Agatur ejus diligentissimè cura :
ita tamen, ut cum exiget ratio, cum di-
gnitas, cum fides, mittendum in ignem
sit. Nihilominus quantum possumus, e-
vitemus incommoda quoque, non tantùm
pericula : & in tutum nos reducamus, ex-
cogitantes subinde, quibus possint ea, quæ
timentur, depelli. *Ibid.*

Multis

*Multū nos exagitat corpus hoc nostrum
incommodis.*

Non videmus, quā multa nos incommoda exagitant, quā malè nobis conveniat corpus? In hoc supplicia, in hoc latrocinia, in hoc morbi exercentur. Nunc de ventre, nunc de capite, nunc de pectore ac faucibus querimur: aliās nervi nos, aliās pedes vexant: nunc dejectio, nunc destillatio: aliquando superest sanguis, aliquando deest: hinc atque illinc tentamur & expellimur. *Ad Lucil. Ep. CXX. Ad Helviam. Cap. XI.*

D E V O L U P T A T E.

Periculosa voluptatis possessio est.

HI, qui se voluptati tradidēre, non ipsi voluptatem, sed ipsos voluptas habet: cujus aut inopiā torquentur aut copiā strangulantur. Miseri, si deseruntur ab
H 2 illa,

illa, miseriores si obruuntur. Sicut de-
 prehensi in mari Syrtico, modò in sicco
 relinquuntur, modò torrente undâ fluctu-
 antur. Evenit autem hoc nimia intempe-
 rantia, & amore cœco rei. Nam mala
 pro bonis petenti periculosum est assequi.
 Ut feras cum labore periculoque venamur,
 & captarum quoque illarum sollicita pos-
 sessio est: sæpe enim laniant dominos:
 ita habentes magnas voluptates, in ma-
 gnum malum evasere, captæque cepere.
 Quæ quò plures majoresque sunt, eò ille
 minor ac plurium servus est, quem sceli-
 cem vulgus appellat. Permanere libet in
 hac etiamtum hujus rei imagine. Quem-
 admodum, qui bestiarum cubilia indagar,
 & laqueo captare feras magno æstimat,
 & magnos canibus circumdare saltus, ut
 illarum vestigia premat, potiora deserit,
 multisque officiis renunciat: ita qui secta-
 tur voluptatem, omnia postponit: & pri-
 mam libertatem negligit, ac pro ventre
 dependit: nec voluptates sibi emit, sed
 se voluptatibus vendit. *De vit. beat. Cap.*
XIV.

Adhor.

Adhortatio contra voluptates.

Dimitte voluptates turbidas magno lu-
endas. Non venturæ tantum, sed præte-
ritæ nocent. Quemadmodum scelera eti-
am si non sint deprehensa, cum fierent, so-
licitudo non cum ipsis abit : ita improba-
rum voluptatum, etiam post ipsas pœni-
tentia est. Non sunt solidæ, non sunt fi-
deles. Etiam si non nocent, fugiunt. *Ad
Lucil. Ep. XXVII.*

D E
L U X U R I A.

*Luxuria scenam desiderat. Ad Lucil.
Ep. XCIV.*

Luxuria ubi testis & spectator abcessit,
subsidit, cujus monstrari & conspici
fructus est. Quis eam, quam nulli ostende-
ret, induit purpuram? Quis posuit secre-
tam in auro dapem? Quis sub alicujus
rusticæ arboris projectus luxuriæ suæ pom-
pam

pam solus explicuit? Nemo oculis suis laurus est, ne paucorum quidem & familiarium, sed apparatus vitiorum pro modo turbæ spectantis expandit. Itaque irritermentum est omnium, in quæ insanimus, admirator & conscius. *Ibid.*

Reprehensio Luxuriæ.

Nunc vobiscum loquor, quorum æquè spatiose luxuria, quàm aliorum avaricia diffunditur. Vobis dico, quousque nullus erit lacus, cui non villarum vestrarum fastigia immineant? Nullum flumen, cuius non ripas ædificia vestra prætexant? Ubicunque scatebunt aquarum calentium venæ, ibi nova diversoria luxuriæ excitabuntur. Ubicunque in aliquem sinum litus curvabitur, vos protinus fundamenta jacietis, nec contenti solo, nisi quod manu feceritis, maria agetis introrsus. Omnibus licet locis recta vestra splendeant, alicubi imposita montibus, in vastum terrarum marisque prospectum, alicubi ex plano in altitudinem montium educta: cum multa ædificaveritis, cum ingentia, tamen & singula corpora estis, & parvula. Quid profunt multa cubicula? In uno jaceris. Non est vestrum ubicunque non estis.

Ad.

Ad vos deinde transeo, quorum profunda & insatiabilis gula, hinc maria scrutatur, hinc terras. Alia hamis, alia laqueis, alia retium variis generibus cum magno labore persequitur: nullis animalibus, nisi ex fastidio pax est. Quantulum enim ex istis epulis, quæ per tot comparatis manus, fesso voluptatibus ore libatis? Quantulum ex ista fera periculose capta, dominus crudus ac nauseans gustat? Quantulum ex tot cochyliis tam longè advectis, per istum, stomachum inexplibilem labitur? Infelices etiam, quod non intelligitis vos majorem famem habere, quàm ventrem. *Ad Lucil. Ep. LXXXIX.*

Ubi luxuriam latè foelicitas fudit, cultus primùm corporum esse diligentior incipit, deinde suppellectili laboratur; deinde in ipsas domos impenditur cura, ut in laxitatem ruris excurrant, ut parietes advectis trans maria marmoribus fulgeant, ut tecta varientur auro, ut lacunaribus pavementorum respondeat nitor; deinde ad cœnas lautitia transfertur, & illic commendatio ex novitate & soliti ordinis commutatione captatur. Ut ea, quæ claudere cœnam solent, prima ponantur, ut quæ advenientibus dabantur, exeuntibus dentur. *Ad Lucil. Ep. CXIV.*

DE
LIBIDINE.

*Nulli turpius occupati sunt, quàm qui
nulli rei; nisi vino ac libidini va-
cant. De brevit. vit. Cap. VI.*

CÆteri etiam si vanæ gloriæ imagine te-
neantur, speciosè tamen errant. Li-
cet avaros mihi, licet vel iracundos enu-
meres, vel odia exercentes injusta, vel bel-
la: omnes isti viriliùs peccant. In venerem
ac libidinem projectorum inhonesta labes
est. Omnia istorum tempora excute. As-
pice quamdiu computent, quamdiu infi-
dientur, quamdiu timeant, quamdiu co-
lant, quamdiu colentur, quantum vadi-
monia sua atque aliena occupent, quantum
convivia, quæ jam ipsa officia sunt: vide-
bis, quemadmodum illos respirare non si-
nant vel mala sua vel bona. Denique in-
ter omnes convenit nullam rem bene exer-
ceri posse ad homine occupato libidine:
non eloquentiam, non liberales disciplinas:
quando

quando adstrictus animus nihil altius recipit, sed omnia velut inculcata respuit.
Ibid.

DE AMBITIONE.

Ambitio insatiabilis est.

Ambitio non patitur quenquam in ea mensura honorum conquiescere, quæ quondam ejus fuit impudens votum. Nemo agit de Tribunatu gratias, sed queritur, quod non est ad præturam usque perductus: nec hæc grata est, si deest consulatus. Ne hic quidem satiat, si unus est. Nunquam improbæ spei, quod datur, satis est. Eo majora cupimus, quod majora venerunt. Cneus Lentulus Augur, cum omnia incrementa sua D. Augusto deberet, ad quem attulerat paupertatem, sub honore nobilitatis laborantem, Princeps jam civitatis & pecuniâ & gratiâ subinde Augusto solebat queri dicens, A studiis se abductum. Nihil tantum in se congestum esse,

esse, quantum perdidisset relictâ eloquen-
tiâ. At illi inter alia hoc quoque Divus
Augustus præstiterat, quod illum derisu
ac labore irritò liberaverat. Non patitur
aviditas quenquam esse gratum. *De bene-
fic. Libr. II. Cap. XXVII.*

D E A V A R I T I A.

*Nulla avaritia sine pœna est, quamvis
satis sit ipsa pœnarum. Ad Lucil. Ep.
CXV.*

O Quantum lachrymarum, ô quantum
laborum avaritia exigit! Quàm mi-
sera desideratis, quàm misera partis est!
Adjice quotidianas sollicitudines, quæ pro
modo habendi quemque discruciant. Ma-
jore tormento pecunia possidetur, quàm
quæritur. Quantum damnis ingemiscunt,
quæ & magna incidunt, & majora viden-
tur. Denique ut nihil illis fortuna detrahat,
quicquid non acquiritur, damnum est.
At foelicem illum homines & divitem vo-
cant

uen-
Divu
erisu
titur
bene.
cant, & consequi optant, quantum ille
possider. Fateor. Quid ergo? Tu ullos
esse conditionis peioris existimas; quàm
qui habent & miseriam & invidiam? Uri-
nam qui divitias appetituri essent, cum
divitibus deliberarent! Utinam honores
petituri cum ambiciosi & summum adepti
dignitatis statum! Profectò vota mutarent:
cùm interim nova suscipiunt, qui priora
damnaverant. Nemo enim est, cui fœli-
citas sua etiamsi cursu venit, satisfaciat.
Queruntur & de consiliis & de processibus
suis: maluntque semper, quæ reliquerunt.

mvñ
Ibid.

Ep.

Reprehensio Avaritiæ.

rum
mi-
est!
pro
Ma-
am
ant,
en-
at,
est.
vo-
ant
Quid agis avaritia? Nunc volo opes tu-
as cognoscere, laminas utriusque materiæ,
ad quas cupiditas nostra caligat. At terra
certè, quæ quicquid utile futurum nobis
erat, protulit, aurum argentumque defo-
dit & merfit, & ut noxiis rebus, ac malo-
gentium in medium prodituris, toto pon-
dere incubuit. Video ferrum ex iisdem
tenebris esse prolatum, quibus aurum &
argentum: ne aut instrumentum, in cædes
mutuas deesset, aut prærium. Et adhuc
ista aliquam materiam habent: est in quo
errorem

errorem oculorum animus subsequi possit. Video istic & diplomata & syngraphas, & cautiones vacua habendi simulachra, umbras quasdam avaritiæ laborantis, per quas decipiant animum, inanium opinione gaudentem. Quid enim ista sunt? Quid fœnus & Calendarium, & usura, nisi humanæ cupiditatis extra naturam quæsitæ nomina? Possum de rerum natura queri, quòd aurum argentumque non interiùs absconderit, quòd non illis majus, quàm quod detrahi posset, pondus injecerit. Quid sunt istæ tabulæ, quid computationes, & venale tempus, & sanguinolentæ centesimæ? Voluntaria mala ex constitutione nostra pendentia, in quibus nihil est, quod subji-ci oculis, quod teneri manu possit, inanis avaritiæ somnia. O miserum, si quem delectat sui patrimonii liber magnus, & vasta spatia terrarum colenda per vinctos, & immensi greges pecorum per provincias, ac regna pascendi, & familia bellicosis nationibus major, & ædificia privata laxitatem urbium magnarum vincentia. Cum bene ista, per quæ divitias disposuit ac fudit, circumspexerit, superbumque se fecerit, si quicquid habet, ei, quod cupit, compareret, pauper est, *De beneficiis Libr. VII. Cap. X.*

Aurum :

Aurum quidem & argentum & propter ista nunquam pacem agens ferrum, quasi malè nobis committerentur, natura abscondit, nos in lucem, propter quæ pugnaremus, extulimus : nos & causas periculorum nostrorum & instrumenta, disiecto terrarum pondere, eruimus : nos fortunæ mala nostra tradidimus, nec erubescimus summa apud nos haberi, quæ fuerant ima terrarum. Vis scire, quàm falsus oculos tuos decipit fulgor ? Nihil est istis, quamdiumersa & involuta cœno suo jacent, fœdius, nihil obscurius. Quidni ? Quando per longissimorum cuniculorum tenebras extrahuntur, nihil est illis, dum fiunt, & à fæce sua separantur, informius. Denique ipsos opifices intruere, per quorum manus, sterile terræ genus, & informe perpurgatur, videbis quantâ fuligine oblinantur. Atqui ista magis inquinant animos, quàm corpora, & in possessore eorum, quàm in artifice, plus est sordium. *Ibid.*

D E
P E C U N I A,
P A T R I M O N I I S,
D I V I T I I S,
O P I B U S, &c.

Pecunia multorum malorum causa est.
De Ira, Libr. III. Cap. XXXII.

HÆc Fora defatigat, patres liberosque
committit, venena miscet, gladios tam
percussoribus, quàm legionibus, tradit.
Hæc est sanguine nostro delibuta. Pro-
pter hanc, uxorum maritorumque noctes
strepunt litibus, & tribunalia magistratuum
premit turba: Reges sæviunt rapiuntque,
& civitates longo seculorum labore con-
structas evertunt, ut aurum argentumque
in cinere urbium scrutentur. Liber intueri
fiscos in angulo jacentes. Hi sunt propter
quos

quos oculi clamore exprimuntur : fremitu
 judiciorum Basilicæ resonant : evocati ex
 longinquis regionibus iudices sedent judica-
 turi, utrius justior avaritia sit. Quid si ne
 propter fiscum quidem, sed pugnam æris,
 aut imputatum à servo denarium, senex
 sine hærede moriturus stomacho dirumpi-
 tur? Quid si propter usuram valetudina-
 rius scenerator distortis pedibus & manibus
 ad computandum modò relictis, clamat,
 ac per vadimonia asses suos in ipsis morbi
 accessionibus vendicat? Si totam mihi ex
 omnibus metallis, quæ cum maximè de-
 promimus, pecuniam proferas, si in medi-
 um projicias, quicquid thesauri tegunt, a-
 varitiâ iterum sub terras referente, quæ
 malè egefferat, omnem istam congeriem
 dignam non putem, quæ frontem viri bo-
 ni contrahat. *Ibid. Cap. XXXII, XXXIII.*

*Neminem pecunia divitem fecit : imò
 contrà nulli non majorem sui cupidita-
 tem incussit. Ad Lucil. Ep. CXIX.*

Quæris, quæ sit hujus rei causa? Plus
 incipit habere posse, qui plus habet. Ad
 summam, quem voles mihi, ex his, quo-
 rum nomina cum Crasso Licinoque nume-
 rantur, in medium licet protrahas : atterat
 I. 2. censum,

ensum, & quicquid habet, & quicquid sperat, simul computes, iste, si mihi credis, pauper est, si tibi, potest esse. At hic, qui se ad id, quod natura exigit, composuit, non tantum extra sensum est paupertatis; sed extra metum. Sed ut scias, quam difficilis sit res suas ad naturalem modum coarctare, hic ipse, quem tu vocas pauperem, habet aliquid & supervacui. *Ibid.*

Optimus pecuniæ modus est, qui nec in paupertatem cadit, nec procul à paupertate discedit. De Tranquil. anim. Cap. VIII.

Patrimonia, quæ angusta sunt, minus nos ad injurias fortunæ exponunt. Habiliora sunt corpora pusilla, quæ in arma sua contrahi possunt, quàm quæ superfundantur, & undique magnitudo sua vulneribus objecit. Optimus pecuniæ modus est, qui nec in paupertatem cadit, nec procul à paupertate discedit. Placebit autem hæc nobis mensura, si prius parsimonia placuerit: sine quâ nec ullæ opes sufficiunt, nec ullæ non satis patent: præsertim cum in vicino remedium sit, & possit ipsa paupertas in divitias se, advocatâ frugalitate,

con-

convertere. Assuescamus à nobis removere
pompa, & usu rerum ornamenta metiri.
Eibus famem domet, potio sitim. Disca-
mus membris nostris inniti: cultum vi-
ctumque non ad nova exempla componere,
sed ut majorum suadent mores. Disca-
mus continentiam augere, luxuriam coër-
cere, gulam temperare, iracundiam lenire,
paupertatem æquis oculis aspicere, fruga-
litate colere, etiam si nos pudebit deside-
riis naturalibus parvo parata remedia adhi-
bere: spes effrenatas, & animum in futu-
ra eminentem velut sub vinculis habere,
id agere, ut divitias à nobis potius, quàm
à fortuna petamus. *Ibid. Cap. VIII. & IX.*

*Patrimonia sunt maxima humanarum
arummarum materia. De Tranquil.
anim. Cap. VII.*

Si omnia alia, quibus angimur, compa-
res, mortes, ægrotationes, metus, desi-
deria, dolorum laborumque patientiam,
cum iis, quæ mala pecunia nostra exhibet:
hæc pars multum prægravabit. Itaque
cogitandum est, quanto levior dolor sit,
non habere, quàm perdere: & intellige-
mus paupertati eò minorem tormentorum,
quò minorem damnorum esse materiam:

Erras enim, si putas animosius divites detrimenta ferre. Maximis minimisque corporibus par est dolor vulneris. Bion eleganter ait, *Non minus molestum esse calvis, quam comatis pilos velli.* Idem scias, licet de pauperibus locupleribusque par illis esse tormentum: Utrisque enim pecunia sua obhæsit, nec sine sensu avelli potest. Tolerabilius autem est, ut dixi, faciliusque non acquirere, quam amittere. Ideoque lætiores videbimus, quos nunquam fortuna respexit, quam quos deseruit. *Ibid.*

Divitia instabiles ac incertæ sunt.

Omnia ista, quæ vos tumidos & supra humana elatos oblivisci cogunt vestra fragilitatis; quæ ferreis claustris custoditis armati, quæ ex alieno sanguine rapta vestro defenditis, propter quæ classes cruentaturas maria deducitis: propter quæ quasiatis urbes, ignari quantum telorum in adversos fortuna comparet: propter quæ ruptis toties affinitatis, amicitia, collegii foederibus, inter contendentes duos terrarum orbis elisus est, non sunt vestra. In depositi causa sunt, jam jamque ad alium dominum spectantia, aut hostis illa, aut
hostili.

hostilis animi successor invader. *De benef. Libr. VI. Cap. III.*

Vis divitiarum splendorem contemnere? Exitum specta. Attalum memini, cum magna admiratione omnium hæc dicere: Diu mihi, inquit, imposuere divitiæ. Stupebam, ubi aliquid ex illis alio atque alio loco fulserat: existimabam similia esse, quæ laterent, his, quæ ostenderentur. Sed in quodam apparatu vidi totas opes urbis, cælatas ex auro & argento, & his quæ pretium auri argentique vicerunt, exquisitos colores, & vestes ultra non tantum nostrum, sed ultra finem hostium advectas. Hinc puerorum perspicuos cultu atque formâ græges, hinc scæminarum, & alia, quæ res suas recognoscens summi imperii fortuna protulerat. Quid hoc est, inquam, aliud, quàm irritare cupiditates hominum per se incitatas? Quid sibi vult ista pecuniæ pompa? Ad discendam avaritiam convenimus. At certè minus cupiditatis istinc effero, quàm attuleram. Contempsî divitias non quia supervacuæ, sed quia pusillæ sunt. Videstine, quàm intra paucas horas ille ordo, quamvis lentus dispositusque transierit? Hoc totam vitam nostram occupabit, quod totum diem occupare non potuit? Accessit illud quoque. Tam supervacuæ

pervacuæ mihi visæ sunt habentibus, quàm fuerant spectantibus. Hoc itaque ipsi mihi dico, quoties tale aliquid præstrinixerit oculos meos, quoties occurrit domus splendida, cohors culta servorum, lectica formosis imposita calanibus: Quid miraris? Quid stupes? Pompa est. Ostenduntur istæ res, non possidentur, & dum placent, transeunt. *Ad Lucil. Ep. CX.*

Divitiæ apud Sapientem in servitute sunt, apud stultum in imperio. De Vir. beat. Cap. XXVI.

Sapiens divitiis nihil permittit: vobis divitiæ omnia. Vos, tanquam aliquis vobis æternam possessionem earum promiserit, assuescitis illis & cohæretis: sapiens tunc maximè paupertatem meditatur, cum in mediis divitiis constitit. Nunquam Imperator ita paci credit, ut non se præparet bello, quod etiamsi non geritur, indictum est. Vos domus formosa, tanquam nec ardere, nec ruere possit, insolenter vos opes, tanquam periculum omne transcendere, majoresque sint, quàm quibus consumendis satis virium habeat fortuna, obstupefaciunt. Otiosi divitiis luditis, nec providetis illarum periculum. Sicut Barbari

bari plerumque inclusi & ignari machinarum, segnes laborem obsidentium spectant, nec quò illa pertineant, quæ ex longinquo instruuntur, intelligunt. Idem vobis evenit. Marcetis in vestris rebus: nec cogitatis quot casus undique immineant, iam jamque pretiosa spolia laturi. Sapienti quisquis abstulerit divitias, omnia illi sua relinquet: vivit enim præsentibus lætus, futuri securus. *Ibid.*

Nemo istorum, quos divitiæ honoresque in altiori fastigio ponunt, magnus est, sed videtur. Ad Lucil. Ep. LXXVI.

Non est magnus pumilio, licet in monte constiterit: Colossus magnitudinem suam servabit, etiamsi in puteo steterit. Hoc laboramus errore: sic nobis imponitur, quòd neminem æstimamus eo, quo est, sed adjicimus illi, & ea, quibus adornatus est. Atqui, cùm voles veram hominis æstimationem inire, & scire, qualis sit, nudum inspice. Ponat patrimonium, ponat honores, & alia fortunæ mendacia: corpus ipsum exuat: animum ipsum intueri, qualis quantusque sit, alieno an suo magnus. Si erectis oculis gladios micantes videt, & si scit suâ nihil interesse, utrum
anima

anima per os, an per jugulum exeat: Si
 cum illi denunciata sunt corporis tormen-
 ta, & quæ casu veniunt, & quæ potenti-
 oris injuriâ, si vincula, & exilia, & vanas
 hominum formidines mentium securus ac
 intrepidus audit, beatum voca. *Ibid.*

Ne inuideamus aliis stantibus. De
 Tranquil. anim. Cap. X.

Quæ excelsa videntur, prærupta sunt.
 Illi rursus, quos fors iniqua in ancipiti po-
 suit, rutiliores erunt superbiam detrahendo
 rebus per se superbis, & fortunam suam,
 quàm maximè poterunt, in planum dese-
 rendo. Multi quidem sunt, quibus neces-
 sariò hærendum sit in fastigio suo, ex quo
 non possunt, nisi cadendo descendere: sed
 hoc ipso restantur, maximum onus suum
 esse, quòd aliis graves esse cogantur, nec
 sublevatos se, sed suffixos: iustitiâ, man-
 suetudine, humanâ lege & benignâ manu
 præparent multa ad sequentes casus præsi-
 dia, quorum spe securis pendeat. Nihil
 tamen æquè hos ab his animi fluctibus vin-
 dicaverit, quàm semper aliquem incre-
 mentis terminum figere, nec fortunæ ar-
 bitrium desinendi dare, sed seipsum multo
 quidem citra extrema, horrentur confi-
 stere.

stere. Sic & aliquæ cupiditates acuent animinum, sed finitæ: non in immensum incertumque producent. *Ibid.*

DE

PAUPERE

ET

PAUPERTATE.

Si ad naturam vixeris, nunquam eris pauper: si ad opinionem, nunquam dives. Ad Lucil. Ep. XVI.

EXiguum natura desiderat, opinio immensum. Congeratur in te, quicquid multi locupletes possederunt: ultra privatum pecuniæ modum fortuna te provehat, auro tegat, purpura vestiât, & eò deliciarum opumque perducât, ut terram marmoribus abscondas, & non tantum habere tibi liceat, sed calcare divitias: accedant statuæ & picturæ, & quicquid ars illa luxuriæ laboravit: majora cupere ab his

his disces. Naturalia desideria finita sunt: ex falsa opinione nascentia, ubi desinant, non habent. Nullus enim terminus falso est. Viâ eunti aliquid extremum est: error immensus est. Retrahe te à vanis, & cùm voles scire, quod petis, utrum naturalem habeat, an cœcam cupiditatem, considera an possit alicubi consistere. Si longè progresso, semper aliquid longius restat, scito id naturale non esse. *Ibid.*

Non qui parùm habet, sed qui plus cupit, pauper est. Ad Lucil. Ep. XI.

Quid refert, quantum illi, qui plus cupit, in arca, quantum in horreis jaceat, quantum pascat, aut sceneret, si alieno imminet, si non acquisita, sed acquirenda computat? Quis sit divitiarum modus, quæris? Primus habere, quod necesse est proximus, quod sat est. *Ibid.*

Pauper non est, cui nihil deest, quod satis sit.

Ita tu pauperem judicas, cui nihil deest? Suo, inquis, & patientiæ suæ beneficio non fortunæ. Idèd ergo illum non judicas divitem, quia divitiæ ejus desinere non possunt?

possunt? Utrum malis habere multum, an satis? qui multum habet, plus cupit, quod est argumentum, nondum illum satis habere; qui satis habet, consecutus est, quod nunquam diviti contingit, finem. An has idè non putas esse divitias, quia propter illas nemo proscriptus est? quia propter illas, nulli venenum filius, nulli uxor impigit? Quia in bello tutæ sunt? Quia in pace otiosæ? Quia nec habere illas periculosum est, nec operosum disponere. An parum habet, qui tantum non alget, non esurit, non fitit? Nunquam parum est, quod satis est: nunquam multum est, quod satis non est. Post Darium & Indos pauper est Alexander Macedo: quærit, quod suum faciat: scrutatur maria ignota, in Oceanum classes mittit novas, & ut ita dicam, mundi claustra perrumpit. Quod naturæ satis est, homini non satis est. Inventus est, qui concupisceret aliquid post omnia. Tanta est cœcitas mentium, & tanta initiorum suorum unicuique, cùm processit, oblivio. Ille modò ignobilis anguli non sine controversia dominus, de tantofine terrarum per suum rediturus orbem, tristis est. *Ad Lucil. Ep. CXIX.*

In paupertate nihil mali est. Ibid. Ep.
LXXX.

Si vis scire, quàm nihil in paupertate mali sit, compara inter se pauperum & divitum vultus: sæpius pauper & fidelius ridet: nulla sollicitudo in alto est, etiam si qua incidit cura, velut nubes levis transit. Horum, qui scælices vocantur, hilaritas ficta est, aut gravis, aut suppurata tristitia: & quidam gravior, quia interdum non licet palàm esse miseros: sed inter ærumnas cor ipsum exedentes, necesse est agere scælices. *Ibid.*

In paupertate nihil esse mali, quisquid modò nondum pervenit in insaniam omnia subvertentis avaritiæ, atque luxuriæ, intelligit. Quantulum est enim, quod in tutelam homini necessarium est? Et cui, deesse hoc potest, ullam modò virtutem habenti? Corporis exigua desideria sunt: frigus submovere vult: alimentis famem, ac sitim extinguere: quicquid extra concupiscitur, vitiis non usibus laboratur. Noc est necesse omne perscrutari profundum, nec strage animalium ventrem onerare, nec conchyliâ ultimi maris ex ignoto littore eruere. Deus istos perdat, quorum

Epurum luxuria tam invidiosi imperii fines tran-
scendit. Ultra Phasin capi volunt, quod
ambitiosam popinam instruat: nec piget à
Parthis, à quibus nondum pœnas repeti-
mus, aves petere. Undique convehunt
omnia nota fastidienti gulæ. Quod disso-
lutus deliciis stomachus vix admittat, ab
ultimo portatur Oceano. Vomunt, ut e-
dant; edunt, ut vomant: & epulas, quas
toto orbe conquirunt, nec concoquere di-
gnantur. Ista, si quis despicit, quid illi
paupertas nocet? Si quis concupiscit, illi
paupertas etiam prodest. Invitus enim
sanatur, & si remedia, ne coactus quidem
recipit, interim certè, dum non potest, no-
lenti similis est. *Ad Helv. Cap. IX.*

*Nullum paupertas Exulis incommodum
habet. Ad Helviam. Cap. XI.*

Nullum tam inops exilium est, quod non
alendo homini abundè fertile sit. At ve-
stem, an domum desideraturus est exul? Si
hæc quoque ad usum tantum desiderabit,
neque rectum ei deerit, neque velamen.
Æquè enim exiguo tegitur corpus, quàm
alitur. Nihil homini natura quod necessa-
rium faciebat, fecit operosum. Si desi-
derat saturatam multo conchylio purpuram,
K 2 intextam.

intextam auro, variisque coloribus distinctam, & artibus: non fortunæ iste vitio, sed suo pauper est. Etiam si illi, quicquid amisit, restitueris, nihil ages. Plus enim restituto deerit ex eo, quod cupit, quam exuli ex eo, quod habuit, si desiderat anreis fulgentem vasis supellectilem, & antiquis nominibus artificum argentum nobile, æs paucorum insaniâ pretiosum, & servorum turbam, quæ quamvis magnam domum angustet, jumentorum corpora differra, & coacta pinguescere, & nationum omnium lapides: ista congerantur licet, nunquam explebunt inexplebilem animum. Non magis, quam ullus sufficiet humor ad satiandum eum, cujus desiderium non ex inopia, sed ex æstu ardentium viscerum oritur. Non enim sitis illa, sed morbus est. Nec hoc in pecunia tantum aut alimentis evenit: eadem natura est in omni desiderio, quod non ex inopia, sed ex vitio nascitur. Quicquid illi congesseris, non finis erit cupiditatis sed gradus. Qui continebit itaque se intra naturalem modum, paupertatem non sentiet: qui naturalem modum excedet, eum in summis opibus quoque paupertas sequetur. Nec cessariis rebus & exilia sufficiunt: supervacuis

cuis nec regna. Animus est qui divites facit. Hic in exilia sequitur, & in solitudinibus asperrimis, cum quantum satis est, sufficiendo corpori, invenit, ipse bonis suis abundat & fruitur. *Ad Helv. Cap. XI.*

Paupertas non timenda sed appetenda est.

Multis ad Philosophandum obstitere divitiarum: paupertas expedita est, segura est. Cum classicum cecinit, scit non se peti: cum aliqua conclamatio est, quomodo exeat, non quid efferat, quaerit. Si navigandum est, non perstrepunt portus, nec unus comitatu inquieta sunt littora: non circumstat illam turba fervorum, ad quos pascendos transmarinarum regionum est optanda fertilitas. Facile est pascere paucos ventres, & bene institutos, & nihil aliud desiderantes quam impleri. Parvo fames constat, magno fastidium. Paupertas contenta est desideriis instantibus satisfacere. Quid ergo est, quare tu hanc recuses contubernalem, cujus mores sanus dives imitatur. Si vis vacare animo, aut pauper sis oportet, aut pauperi similis. Non potest studium salutare fieri sine frugalitatis cura: frugalitas autem paupertas voluntaria est. *Ad Lucil. Ep. XVII.*

D E I N J U R I A.

Injuriam Sapiens non potest affici.

EGO Sapiensem non imaginario honore verborum exornare constitui, sed eo loco ponere, quo nulla permittatur injuria: Quid ergo? Nemo erit, qui laceſſat, qui tenet? Nihil in rerum natura tam ſacrum eſt, quod ſacrilegum non inveniat: ſed non ideo divina minus in ſublimi ſunt, ſi exiſtunt, qui magnitudinem multum ultra ſe poſitam non icturi petant. Invulnerabile eſt, non quod feritur, ſed quod non læditur. Ex hac tibi nota Sapientem exhibeo. Numquid dubium eſt, quin certius robur ſit, quod non vincitur, quam quod non laceſſitur? Cum dubiæ ſint vires inexpertæ: at merito certiffima firmitas habeatur, quæ omnes incurſus reſpuit. Sic tu Sapientem melioris ſcito eſſe naturæ, ſi nullius illi injuria nocet, quam ſi nulla fit. Et illum fortem vicum dicam, quem

bella

bella non subigunt, nec admota vis hosti-
 lis exterrere: non cui pingue otium est in-
 ter desides populos. Hujusmodi igitur
 Sapientem nulli esse injuriæ obnoxium.
 Itaque non refert, quàm multa in illum
 conjiciantur tela, cùm sit nulli penetrabilia.
 Quomodo quorundam lapidum inexpugna-
 bilis ferro duritia est, nec secari adamas,
 aut cædi vel deteri potest; sed incurrentia
 ultro retundit: quemadmodum quædam
 non possunt igne consumi, sed flammâ cir-
 cumfusâ rigorem suum habitumque con-
 servant: quemadmodum projecti in al-
 tum scopuli mare frangunt, nec ipsi ulli
 sævitæ vestigia tot verberati seculis osten-
 tant: ita Sapientis animus solidus est, &
 id roboris collegit, ut tam tutus sit ab in-
 juria, quàm illa, quæ retuli. Quid igi-
 tur? Non erit aliquis, qui Sapienti ten-
 tet facere injuriam? Tentabit, sed non
 penetrantem ad eum. Majore enim in-
 tervallo à contactu inferiorum abductus
 est, quàm ut ulla vis noxia usque ad illum
 vires suas perferat. Etiam cùm potentes
 & imperio editi, & consensu servientium
 validi nocere ei tentent: tam citrà sapi-
 entem omnes eorum impetus deficient,
 quàm quæ nervo tormentisque in altum
 exprimuntur, cùm extra visum exilierunt,
 citra

citrà cœlum tamen flectuntur. Quid tu
 putas cùm stolidus ille Rex multitudine re-
 lorum diem obscurâset, ullam sagittam
 in solem incidisse? aut demissis in pro-
 fundum catenis Neptunum potuisse contin-
 gi? Ut cœlestia humanas manus effugiunt,
 & ab his, qui templa diruunt, aut simu-
 lacra conflagrant, nihil divinitati nocetur: ita
 quicquid fit in Sapientem, protervè, pe-
 tulanter, superbè tentatur. *De Constancia Sapientis. Cap. III.*

Injurias injuriis repensare honestum non est.

Non ut in beneficiis honestum est merita meritis repensare: ita injurias injuriis. Illic vinci turpe est, hic vincere. Inhumanum verbum est & quidem pro justo receptum, ultio, & à contumelia non differt nisi ordine. Qui dolorem regerit, tantum excusatus peccat. M. Catonem in Balneo quidam percussit imprudens. Quis enim illi sciens faceret injuriam? Postea satisfaciendi Carthaginiensis, *Non memini*, inquit *percussum me.* Melius putavit non agnoscere, quàm vindicare. *De Ira, Libri II. Cap. XXXI.*

DE

MALITIA.

*Malitia ipsa maximam partem veneni
sui bibit.*

A Ttalus Philosophus Stoicus dicebat ,
Malitia ipsa maximam partem ve-
neni sui bibit. Illud venenum, quod ser-
 pentes in alienam perniciem proferunt, sine
 sua continent, non est huic simile: hoc
 habentibus pessimum est. Torquet in-
 gratus se & macerat: odit quæ accipit,
 quia redditurus est, & extenuat: injurias
 verò dilatat atque auget. Quid autem eò
 miserius, cui beneficia excidunt, hærent
 injuriæ? *Ad Lucil. Ep. LXXXI.*

DE

D E

I R A.

Ira est affectus omnium maximè teter ac rabidus. De Ira, Libr. I. Cap. I.

CÆteris quidem affectibus aliquid quieti placidique inest: hic totus concitatus, & in imperu doloris est: armorum sanguinis, suppliciorum, minimè humanâ fervens cupiditate: dum alteri noceat, sui negligens, in ipsa irruens tela, & ultionis secum multa tracturæ avidus. Quidam itaque è Sapientibus viris, *iram dixerunt brevem insaniam.* Equè enim impotens sui est, decoris oblita, necessitudinum immemor, in quod cœpit pertinax, & intenta, rationi consiliisque præclusa variis agitata causis, ad dispectum æqui verique inhabilis, ruinis similia, quæ super id, quod oppresfere, franguntur. Ut autem scias non esse sanos, quos ira possedit, ipsum illorum habitum intueri. Nam, ut furentium certa indicia sunt, audax & minax vultus, tristis.

tristis frons, torva facies, citatus gradus,
 inquietæ manus, color versus, crebra & ve-
 hementius acta suspiria: ita irascentium
 eadem signa sunt. Flagrant, & micant
 oculi, multus ore toto rubor, exæstuante
 ab imis præcordiis sanguine; labia quati-
 untur, dentes comprimuntur, horrent ac
 subriguntur capilli, spiritus coactus ac
 stridens, articulorum seiplos torquentium
 sonus, gemitus, mugitusque, & parùm ex-
 planatis vocibus sermo præruptus, & com-
 plosæ sæpius manus, & pulsata pedibus
 humus & totum concitum corpus, ma-
 gnasque minas agens, fœda visu, & horren-
 da facies depravantium se, atque intume-
 scentium. Nescias, utrum magis dete-
 stable vitium sit, an deformè. Cætera li-
 cet abscondere, & in abdito alere: ira se
 profert, & in faciem exit: quantòque ma-
 jor est, hoc effervescit manifestiùs. Non
 vides, ut omnium animalium, cùm simul
 ad nocendum insurrexerunt, procurrant
 notæ, ac tota corpora solitum quietum-
 que egrediantur habitum, & feritatem su-
 am exasperant? Spumant apris ora, den-
 tes acuuntur attritu, taurorum cornua ja-
 ctantur in vacuum, & arena pulsu pedum
 spargitur: leones fremunt, instantur iratis
 colla serpentibus, rabidarum canum tristis
 aspectus

aspectus est. Nullum est animal, tam horrendum tamque perniciosum naturâ, non appareat in illo, ubi ira invasit, non feritatis accessio. Nec ignoro cæteros quoque affectus vix occultari, libidinem, metumque & audaciam dare sui signa, & posse prænosci. Neque enim ulla vehementior intra cogitatio est, quæ nihil moveat in vultu. Quid ergo interest? Quod alii affectus apparent, hic eminet. *Ibid.*

*Nulla pestis generi humano pluris stetit
quàm ira.*

Jam verò, si effectus iræ damnâque intueri velis, nulla pestis humano generi pluris stetit. Videbis cædes ac venena, & reorum mutuas sordes, & urbium clades, & rotarum exitia gentium, & principum sub hasta civili capita venalia, & subjectis faces, nec intra mœnia coercitos ignes, sed ingentia spatia regionum hostis flammâ relucetia. Aspice nobilissimarum civitatum fundamenta vix notabilia: hæc ira dejecit. Aspice solitudines per multa millia sine habitatione desertas: hæc ira exhaust. Aspice memoriæ proditos duces mali exempla fati, alium ira in cubili suo confodit, alium inter sacra mensæ ira percussit.

cussit, alium inter leges, celebrisque spectaculum fori lancinavit, alium filii paricidio dare sanguinem iussit, alium servili manu regalem aperire jugulum, alium in cruce membra dividere. *Ibid.*

Crudelitatis ac feritatis origo ab ira est.

De Ira. Libr. II. Cap. V.

Ira, ubi frequenter exercitatione & fardate in oblivionem clementiæ venit, & omne fœdus humanum eiecit animo, novissimè in crudelitatem transit. Rident itaque gaudentque, & voluptate multâ perfruuntur, plurimùmque ab iratorum vultu absunt per otium sævi. Hannibalem aiunt dixisse, cùm fossam sanguine humano plenam vidisset: ò formosum spectaculum! Quantò pulchrius illi visum esset, si flumen aliquod lacumque complèsset? Quid mirum, si hoc maximè spectaculo caperis innatus sanguini, & ab infante credibus admotus? Sequetur te fortuna crudelitatis tuæ per viginti annos secunda, dabitque oculis tuis gratum ubique spectaculum. Videbis istud & circa Trasimenum, & circa Cannas, & novissimè circa Carthaginem tuam. Volesus nuper sub Divo Augusto Proconsul Asiæ, cùm cec una die securi

L

per

percuſſiſſet, incedens inter cadavera vultu ſuperbo, quaſi magnificum quiddam conſpiciendumque feciſſet, Græcè proclamavit: O rem regiam! Quid hic Rex feciſſet? Non fuit hæc ira; ſed majus malum, & inſanabile. *Ibid.*

Cauſa iracundiæ opinio injuriæ eſt.

Opinioni injuriæ, quæ cauſa eſt iracundiæ, non facilè credendum eſt, nec apertis maniſeſtisque ſtatim accedendum. Quædam enim falſa veri ſpeciem ferunt. Dandum ſemper eſt tempus: veritatem dies aperit. Ne ſint aures criminationibus faciles. Hoc humanæ naturæ vitium ſuſpectum, notumque nobis ſit: quod quæ inviti audimus, libenter credimus: & antequam judicemus, irascimur. Quid, quod non criminationibus tantum, ſed ſuſpicionibus impellimur, & ex vultu riſuque alieno pejora interpretari innocentibus irascimur? Itaque agenda eſt contra ſe cauſa abſentis, & in ſuſpenſo retinenda. Poſteſt enim pœna dilata exigi, non poſteſt exacta revocari. Notus eſt ille Tyrannicida, qui imperfecto opere comprehenſus, & ab Hippia tortus, ut conſcios indicaret, circumſtantes amicos Tyranni nominavit, quibus

quibus quàm maximè caram salutem ejus sciebat. Et cùm ille singulos, ut nominati erant, occidi jussisset, interrogavit, ecquis superesset? Tu, inquit, solus: neminem enim alium, cui carus esses, reliqui. Effecit ira, ut Tyrannus Tyrannicidæ manus commodaret, & præsidia sua gladio suo cæderet. Quantò animosius Alexander? Qui cùm legisset Epistolam matris, quâ admonebatur, ut à veneno Philippi medici caveret, acceptam potionem non deterritus bibit. Plus sibi de amico suo credidit. Dignus fuit, qui innocentem haberet, dignus, qui faceret. Hoc eo magis in Alexandro laudo, quia nemo tam obnoxius iræ fuit. Quo rarior autem moderatio in Regibus, hoc laudanda magis est. Fecit hoc & C. Cæsar ille, qui victoriâ civili clementissimè usus est. Cum scrinia deprehendisset Epistolarum ad Pompeium missarum ab iis, qui videbantur aut in adversis, aut in neutris fuisse partibus, combussit: quamvis enim moderatè soleret irasci, maluit tamen se non posse. Gratissimum putavit genus veniæ nescire, quid quisque peccasset. *De Ira, Libr. II. Cap. XXII.*

Remedia Iræ.

Maximum remedium iræ dilatio est: ut primus ejus fervor relanguescat, & caligo, quæ premit mentem, aut residat, aut minus densa sit. *Ibid. Libr. III. Cap. XII.*

Quædam ex his, quæ te præcipitem ferebant, hora non tantum dies molliet, quædam ex toto evanescent. Si in hoc erit petita advocatio, apparebit jam judicium esse, non iram. Quicquid voles, quale sit, scire, tempori trade. Nihil diligenter in fluctu cernitur. Non potuit impetrare Plato à se tempus, cum servo suo irascere-rur; sed ponere illum statim tunicam, & præbere scapulas verberibus jussit, suâ manu ipse percussurus. Postquam intellexit irasci se, sicut sustulerat manum, suspensam detinebat, & stabat percussuro similis. Interrogatus deinde ab amico, qui fortè intervenerat, quid ageret? Exigo, inquit, pœnas ab homine iracundo velut stupens, gestum illum sævituri deformem sapienti viro servabat oblitus jam servi: quia alium, quem potius castigaret, invenerat. Itaque abstulit sibi in suos potestatem, & ob peccatum quoddam commotior, Tu, inquit, Speusippe servulum istum verberibus ob-jurga: nam ego irascor. Ob hoc non ce-cidit,

cidit, propter quod alius cecidisset. Irascor, inquit, plus faciam, quàm oportet: libentius faciam. Non sit iste servus in ejus potestate, qui in sua non est. Aliquis vult irato committi ultionem, cum Plato sibi ipsi imperium abrogaverit? Nihil tibi liceat, dum irasceris. Quare? Quia vis omnia licere. Pugna tecum ipse. Si iram vincere non potes, illa te incipit vincere. Si absconditur, si illi exitus non datur, signa ejus obruamus, & illam quantum fieri potest, occultam secretamque teneamus. Cum magna id nostra molestia fier. Cupit enim exilire, & incendere oculos, & mutare faciem; sed si eminere illi extra nos licuit, supra nos est. In imo pectoris secessu recondatur, feraturque, non ferat, imò in contraria omnia ejus indicia flectamus. Vultus remittatur, vox lenior sit, gradus lentior: paulatim cum exterioribus interiora formentur. In Socrate iræ signum erat, vocem submittere, loqui parcius. Apparebat tunc illum sibi obstare. Deprehendebatur itaque à familiaribus & coarguebatur: nec erat illi exprobratio latitantis iræ ingrara. Quidni gauderet, quòd iram suam multi intelligerent, nemo sentiret? Sensisset autem, nisi jus amicis objurgandi se dedisset, sicut

ipse sibi in amicos sumpserat. Quanto magis hoc nobis faciendum est? Rogemus amicissimum quemque, ut tunc maxime adversus nos libertate utatur, cum minime illam pati poterimus, nec assentiatur iræ nostræ. Contra potens malum, & apud nos gratiosum, dum conspiciamus, dum nos lesi sumus, advocemus. *Ibid.*

Nulla res magis proderit ad removendam iram, quàm mortalitatis cogitatio. De Ir. Libr. III. Cap. XLII.

Sibi quisque, ut alteri dicat: Quid juvat, tanquam in æternum genitos iras indicere, & brevissimam ætatem dissipare? Quid juvat dies, quos in voluptatem honestam impendere licet, in dolorem alicujus tormentumque transferre? Non capiunt res istæ jacturam, nec tempus vacat perdere. Quid ruimus in pugnam? Quid certamina nobis accersimus? Quid imbecilitatis obliti ingentia odia suscipimus, & ad frangendum fragiles consurgimus. Jam istas inimicitias, quas implacabili gerimus animo, febris aut a iud malum corporis vetabit geri. Jam par acerrimum media mors dirimet. Quid tumultuatur & vitam seditiosi conturbamus? Stat super caput fatum, & pereuntis dies imputat, propiusque accipit.

propius accedit. Istud tempus, quod alienæ destinās morti, fortasse citra tuam est. Quin potius vitam brevem colligis, placidamque & tibi & cæteris præstas, quin potius amabilem te, dum vivis, omnibus desiderabilem, cum exceſſeris, reddis? Et quid illum nimis ex alto tecum agentem detrahere cupis? Quid illum oblatrantem tibi, humilem quidem & contemptum, sed superioribus acidum ac moleſtum, exterrere viribus tuis tentas? Quid servo, quid domino, quid regi, quid clienti tuo irasceris? Sustine paulum, venit ecce mors, quæ nos pares faciat. *Ibid.*

Curiositas inquirendi, quid in se jocosè vel malignè, etiam secretò dictum sit, iracundiæ, ac seipsum inquietandi causa est.

Non vis esse iracundus? Ne sis curiosus. Qui inquit, quid in se dictum sit, qui malignos sermones, etiamſi secretò habiti ſint, eruit, se ipse inquietat. Quædam enim interpretatio eò perducit, ut videantur injuriæ. Itaque alia differenda ſunt, alia deridenda, alia donanda, circumſcribenda multis modis ira est. Pleraque in lufum jocumque vertantur. Socratem aiunt colloquio

lapho percussum nihil amplius dixisse, quam
malestum esse quod nescirent homines, quan-
do cum galea prodire deberent. Non quem-
 admodum facta sit injuria, refert, sed quem-
 admodum lata. Nec video, quare diffici-
 lis sit moderatio, cum sciam Tyrannorum
 quoque tumida & fortunâ & licentiâ inge-
 nia familiarem sibi sævitiam repressisse.
 Pisistratum certè, Atheniensium Tyrannum
 memoriæ proditur, cum mulra in crudeli-
 tatem ejus ebrius conviva dixisset, nec de-
 essent, qui vellent manus ei commodare.
 & alius hinc, alius illinc faces subderent,
 placido animo tulisse, & hoc irritantibus
 respondisse. Non magis illi se succensere,
 quam si quis obligatis oculis in se incurri-
 fer. Quid facilis fuit Antigono, quam
 duos manipulares duci jubere, qui incum-
 bentes Regio Tabernaculo faciebant, quod
 homines & periculosissimè, & libentissimè
 faciunt, de Rege suo malè existimantes? Au-
 dierat enim Antigonus, utpote cum inter di-
 centes & audientem palla interesset: quam
 ille leniter commovit, & longius, inquit, disce-
 dite, ne vos Rex audiat. Idem quidam
 nocte, cum quosdam ex militibus exau-
 divisset omnia mala imprecantes Regi, qui
 ipsos in illud iter & inextricabile lutum
 deduxisset, accessit ad eos, qui maximè la-
 borabant.

borabant, & cùm ignorantes, à quo adju-
 varentur, explicuisset. Nunc, inquit, ma-
 ledicite Antigono, *cujus vitio in has mise-
 rias incidistis: ei autem bene optate, qui
 vos ex hac voragine eduxit.* Idem tam
 miti animo hostium suorum maledicta,
 quàm civium tulit. Itaque cùm in parvulo
 quodam castello Græci obsiderentur, & fi-
 duciâ loci contemnentes hostem, multa in
 deformitatem Antigoni jocarentur, & nunc
 staturam humilem, nunc collisum nasum
 deriderent: *Gaudeo, inquit, & aliquid bo-
 ni spero, si in castris meis Silenum habeo,*
 Cùm hos dicaces fame domuisset, captis
 sic usus est, ut eos qui militiæ utiles erant,
 in cohortes describeret, cæteros præconi
 subjiceret: id quoque se negavit facturum
 fuisse, nisi expediret his dominum habere,
 qui tam malam haberent linguam. Hujus
 nepes fuit Alexander, qui lanceam in con-
 vivas suos torquebat, qui ex duobus ami-
 cis alterum feræ objecit, alterum sibi. Non
 habuit hoc avitum ille vitium, ne paternum
 quidem. Nam siqua alia in Philippo virtus
 fuit, & contumeliarum patientia, ingens in-
 strumentum ad tutelam regni. Democha-
 res ad illum. Parrhesiastes ob nimiam &
 procacem linguam appellatus, inter alios
 Atheniensium Legatos venerat: auditâ be-
 nignè

nigné legatione Philippus, *Dicite*, inquit *mibi facere quid possum, quod sit Atheniensibus gratum?* Excepit Demochares, *Tunc* inquit, *suspendere*. Indignatio circumstantia Hoc tium ad tam inhumanum responsum exortus est, quo Philippus conticescere iussit, Titum Thersitem illum salvum & incolumem ducum mittere. At vos, inquit, cæteri Legati num illi acciatis Atheniensibus, multo superbiores esse putatis qui ista dicunt, quam qui impunè dicta auredudiunt. Multa & Divus Augustus digni memoriâ fecit, dixitque, quibus apparebat illi iram non imperâsse. Timagenes Historicarum Scriptor, quædam in ipsum, quædam in uxorem ejus, & in totam domum dixerat, nec perdiderat dicta. Magis tamen circumfertur & in ore hominum etrum temeraria urbanitas. Sæpe illum Cæsar contemnit, ut moderatius linguâ uteretur, persequenti domo suâ interdixit. Postea Timagenes in contubernio Pollionis Asinii conversatus, ac totâ civitate dilectus est. Nullage- lum illi limen præclusa Cæsar's domus abcurstulit. Historias postea, quas scripserat multas recitavit, & combussit, & libros acta Cæsar's Augusti continentes in ignem posuit. Inimicitias gessit cum Cæsare. Nemo amicitiam ejus extimuit, nemo quasi fulgure offer- tum refugit: fuit, qui præberet tam al-

cadem

cadenti sinum. Tulit hoc, ut dixi, Cæsar
 qui patienter, nec eo quidem motus, quod lau-
 bendis suis rebusque gestis manus attulerat.
 Nunquam cum hospite inimici sui questus est.
 Hoc duntaxat Pollioni Asinio dixit *Seniores*
exoratis. Paranti demum excusationem, ob-
 tituit. Fruere, inquit, mi Pollio, fruere. Et
 cum Pollio diceret, *Si iubes, Cæsar, statim*
nulli domo meâ interdicam. Hoc me, inquit,
 esse putas facturum, cum ego vos in gratiam
 reduxerim? Fuerat enim aliquando Tima-
 ligneni Pollio iratus, nec ullam habuerat cau-
 aretam desinendi, quàm quod Cæsar coeperat.
 Dicat itaque quisque sibi, quoties lacescitur;
 Numquid potentior sum Philippo? Illi ta-
 men maledictum est. Numquid in domo
 meâ plus possum, quàm toto orbe terra-
 rum Divus Augustus potuit? Ille tamen
 contentus fuit à convitiatore suo secedere.
 Quid est, quare ego, servi mei hilarius re-
 sponsum & contumaciorem vultum, & non
 convenientem usque ad me murmurationem,
 flagellis & compedibus expiem? Quis sum,
 ab cuius aures lædi nefas sit? Ignoverunt
 multi hostibus: ego non ignoscam pigris,
 negligentibus, garrulis? Puerum ætas ex-
 osculet, scæminam sexus, extraneum libertas,
 domesticum familiaritas. Nunc primùm
 offendit? Cogitemus quamdiu placuerit.

Sæpe

Sæpe & aliàs offendit? Feramus, quod dictulimus. Amicus est? fecit quod noluit. Inimicus est? Fecit, quod debuit. Prudentiori cedamus, stultiori remittamus. Pro quocunque illud respondeamus nobis, Sapientissimos quoque viros multa delinquere: neminem esse tam circumspectum, cuius non deligentia aliquando sibi ipsi excidat: neminem tam maturum, cuius non gravitatem in aliquod fervidius factum casus impingat: neminem tam timidum offensarum, qui non in illas; dum vitat incidat. Quomodo homini pusillo solatium in malis fuit, etiam magnorum virorum titubare fortunam, & æquiore animo filium in angulo flevit, qui vidit acerba funera etiam ex regia duci: sic animo æquiore ferret ab aliquo lædi, ab aliquo contemni, cuiuscunque venit in mentem, nullam esse tantam potentiam, in quam non incurrat iniuria. Quod si etiam prudentissimi peccant, cuius non error bonam causam habet? Respiciamus, quoties adolescentia nostra in officio parùm diligens fuerit, in sermone parùm modesta, in vino parùm temperans. Si iratus est, demus illi spatium, quo despiciere, quid fecerit, possit, se ipse castigabit. Denique dabit pœnas, non est, quod cum illo paria faciamus. Illud non venit

venit in dubium, quin se exemerit turbæ,
 & altius itererit, qui quis despexit laceffen-
 tes. Proprium est magnitudinis veræ, non
 se sentire percussam. Sic immaris fera ad
 latratum canum lenta respexit: sic irritus
 ingenti scopulo fluctus assultat. Qui non
 irascitur, inconcussus injuriâ perstitit: qui
 irascitur, motus est. At ille, quem modò
 altiore omni incommodo posui, tenet
 quodam amplexu summum bonum. Nec
 homini tantùm, sed ipsi fortunæ responderet:
 omnia licet facias, minor es, quàm ut se-
 renitatem meam obducas. Verat hoc ra-
 tio, cui vitam regendam dedi. Plus mihi no-
 citura est ira, quàm injuria. Quidni plus?
 Illius modus certus est: ista quousque me-
 latura sit, incertam est. *De Ira, Libr. III.*
Cap. XI.

Iracundis cum simplicibus, facilibus, mo-
 deratis, qui iram non evocent, sed ferant,
 & qui vultum sermonemque sequantur,
 versandum est. *De Ira. Libr. III. Cap.*
VIII.

Cœlium Oratorem fuisse iracundissimum
 constat. Cum quo, ut aiunt, cœnabat in
 cubiculo lectæ patientiæ Cliens: sed difficile
 erat illi in crapulam coniecto, rixam ejus,
 cum quo edebat, effugere. Optimum ju-
 dicavit, quicquid dixisset, sequi & secun-

das agere. Non tulit Coelius assentientem, sed exclamavit. Dic aliquid contra, ut duo simus. Sed ille quoque, quod non irasceretur, iratus citò sine adversario desit. *Ibid.*

Nulla res homini alienor, quàm ira & vis nocendi.

Illud ante omnia cogita foedam esse & execrabilem vim nocendi, & alienissimam homini, cujus beneficio etiam feræ mansuescunt. Aspice Elephantorum jugo colla submissa, taurorum pueris pariter ac foeminis persultantibus terga impunè calcata, & repentes inter pocula sinusque innoxio lapsu dracones, & intra domum urforum leonúmque ora placida tractantibus, adu-lantes dominum feras: pudebit cum animalibus permutasse mores. Nefas est nocere patriæ: ergo civi quoque. Nam hic pars patriæ est. Sanctæ partes sunt, si universum venerabile est: ergo & homo homini. Nam hic in maiore tibi urbe civis est. Quid si nocere velint manus pedibus? manibus oculi? Ut omnia inter se membra consentiant, quia singula servari totius in-terest: ita homines singulis parcent, quia ad cœtum geniti sumus. Salva autem esse societas;

societas; nisi amore & custodiâ partium non potest. Ne viperas quidem & natrices, & si qua morfu aut ictu nocent, effligere-
mus, si ut reliqua mansuere possemus, aut efficere, ne nobis aliisque periculo es-
sent. Ergo ne homini quidem nocebimus, quia peccavit: sed ne peccet, nec unquam ad præteritum, sed ad futurum pœna refe-
retur. Non enim irascitur, sed caver. Nam si puniendus est, cuicumque pravum male-
ficumque ingenium est, pœna neminem excipiet. *De Ira, Libr. II. Cap. XXXI.*

Non decet Regem sava & inexorabilis ira. De Clement. Libr. I.

Non multum enim supra Regem errinet, cui se irascendo exæquat: at si dat vitam, si dat dignitatem periclitantibus & meritis amittere, facit, quod nulli nisi rerum po-
tienti licet. Vita enim etiam superiori eri-
pitur, nunquam nisi inferiori datur. Ser-
vare proprium est excellentis fortunæ: quæ
nunquam magis suspici debet, quàm cum illi contigit idem posse, quod Deo, cujus
beneficio in lucem edimur tam boni, quàm
mali. Dei itaque sibi animum asserens Prin-
ceps, alios ex civibus suis, quia utiles boni-
que sunt, libens videat, alios in numerum
relinquat: quosdam esse gaudeat, quosdam
M. 2   patiatur.

patiatur. Cogita, quanta solitudo & vastitas futura sit, si nihil relinquitur; nisi quod iudex severus absolverit. Quotusquisque ex Quæstoribus est, qui non eâ ipâ lege teneatur, quâ quærit? Quotusque accusator vacat à culpa? Et nescio, an nemo ad dandam veniam difficilior sit, quàm qui petere sæpius meruit. Peccavimus omnes, alii gravia, alii leviora, alii ex destinato, alii fortè impulsî, aut alienâ nequitia ablati: alii in bonis consiliis parum fortiter stetimus, & innocentiam inviti ac renitentes perdidimus. Nec delinquimus tantum, sed usque ad extremum ævi delinquimus. Etiam si quis tam bene purgavit animum, ut nihil obturbare eum amplius possit, ac fallere, ad innocentiam tamen peccando pervenit. Quoniam Dei mentionem feci, optimè hoc exemplum Principi constituam, ad quod formetur, ut se talem esse civibus, qualem sibi Deum velit. Expedit ergò, habere inexorable peccatis atque erroribus Numen? Expedit usque ad ultimam infestum perniciem? Quod si Deus placabilis & æquus delicta potentium non statim fulmine persequitur: quantò æquius est, hominem hominibus præpositum, miti animo exercere imperium, & cogitare, utrùm mundi status gravior oculis palchriorque sit sereno.

sereno & puro die, an cùm fragoribus crebris omnia quatiuntur, & ignes hinc atque illinc micant? Atqui non alia facies est quieti moderatèque imperii, quàm sereni cœli & nitentis. Crudele regnum turbidum tenebrisque obscurum, inter trêmentes, & ad repentinum sonitum expavescentes, nec eo quidem, qui omnia turbat, inconculso. *Ibid.*

Ira & invisa est, & contemptui exposita.
De Ira, Libr. II. Cap. XI.

Primum ira, si quantum minatur, valer, ob hoc ipsum, quia terribilis est, & invisa est. Periculosius est autem timeri, quàm despici. Si verò sine viribus est, magis exposita contemptui est, & derisum non effugit. Quid enim est iracundiâ in supervacuum tumultuante frigidius? Deinde non idè quædam, quia terribiliora, potiora sunt: nec hoc sapientis dici velim, quòd feræ quoque telum est timeri. Quid? Non timetur febris, podagra, ulcus malum? Numquid idè quicquam in istis boni est? an contra omnia despecta & fœda, & turpia, ipso, quo timentur, sunt? Ira per se deformis est, & minimè metuenda: at timeatur à pluribus sicut deformis persona ab infantibus.

fantibus. Quid quodd semper in auctores
 redundat timor; nec quisquam metuitur ip-
 se sacurus. Occurrat hoc loco tibi Labe-
 rianus ille versus, qui medio civili bello in
 theatro dictus, torum in se populum non
 aliter convertit, quam si missa esset vox
 publici affectus.

*Necesse est multos timeat, quem multi ti-
 ment.*

Ita natura constituit, ut quod alieno me-
 su magnum est, à suo non vacet. Leoni,
 quam pavida sunt ad levissimos strepitus
 pectora? Acerrimas feras, umbra, vox &
 odor insolitus exagitat. Quicquid terret,
 & trepidat. Nec ideo iram magnum quid
 quisquam putet, quia formidini est, quoni-
 am quædam etiam contemptissima timen-
 tur: venena & ossa mortifera, & morsus.
 Non est mirum, cum maximos ferarum
 greges, linea pennæ distincta contineat, &
 in insidias agat: ab ipso effectu dicta for-
 mido. Vanis enim vana terrori sunt. Cur-
 riculi motus, rotarumque versata facies,
 Leones redigit in caveam. Elephantes por-
 cina vox terret. Sic itaque ira metuitur,
 quomodo umbra ab infantibus, à feris ru-
 bens panna. Non ipsa in se quicquam ha-
 ber.

Bet firmum aut forte, sed vanos animos
mover. *Ibid.*

D E

C L E M E N T I A.

*Nullum Clementia ex omnibus hominibus
magis, quàm Regem decet. De Cle-
mentia. Libr. I. Cap. III.*

ITa virtutes magnis viris decori gloriæ-
que sunt, si illis salutaris potentia est.
Nam pestifera vis est valere ad nocendum.
Illius demum magnitudo stabilis fundata-
que est, quem omnes, tam supra se esse,
quàm pro se sciunt, cujus curam excubare
pro salute singulorum, atque universorum,
quotidie experiuntur, quo procedente, non
tanquam malum aliquod, aut noxium ani-
mal è cubili profilierit, diffugiunt; sed tan-
quam, ad clarum ac beneficum sydus, cer-
tatim advolant, objicere se, pro illo mu-
cronibus insidiantium, paratissimi, & sub-
sternere corpora sua, si per stragem illi hu-
manam, iter ad salutem struendum sit.

Sonnun

Somnum eius nocturnis excubiis muniant
 latera objecti circumfusque defendunt: in
 currentibus periculis se opponunt. Non
 est hic sine ratione populis urbibusque con-
 sensus sic protegendis amandisque Reges, &
 se suaque jactandi, quocunque desiderave-
 rit imperantis salus. Nec hæc vilitas sui
 est, aut dementia, pro uno capite tot millia
 excipere ferrum, ac multis mortibus, unam
 animam redimere, nonnunquam senis &
 invalidi. Quemadmodum totum corpus
 animo deservit, & cum hoc tanto majus,
 tantoque speciosius sit, ille in occulto ma-
 neat tenuis, & in qua sede latitet incertus:
 tamen manus, pedes, oculi negotium illi
 gerunt, illum hæc cutis munit, illius jussu
 jacemus, aut inquieti discurremus; cum
 ille imperavit, siue avarus dominus est,
 mare lucri causâ scrutamur, siue ambitio-
 sus jamdudum dextram flammis objeci-
 mus, aut voluntariè subiluimus: si hæc
 immensa multitudo, unius animæ circum-
 data, illius spiritu regitur, illius ratione
 flectitur pressura se, ac fractura viribus
 suis, nisi consilio sustineretur. Suam ita-
 que incolumitatem amant, cum, pro uno
 homine denas legiones in aciem deducant,
 cum in prima fronte procurrunt, & ad-
 versa vulneribus pectora ferunt, ne Impe-
 ratoris

ratoris sui signa vertantur. Ille est enim
vinculum, per quod Resp. cohæret: ille
spiritus vitalis, quem hæc tot millia tra-
hunt: nihil ipsa per se futura, nisi onus &
præda, si mens illa Imperii subtrahatur.

—— *Rege incolumi mens omnibus una,
Amisso rupere fidem.* ——

Hic casus Romanæ pacis exitium, hic
tanti fortunam populi in ruinas ager. Tam
diu ab isto periculo aberit hic populus,
quàm diu sciet ferre frænos: quos si quan-
do abruperit, vel aliquo casu discussos re-
poni sibi passus non erit, hæc unitas, &
hic maximi imperii contextus in partes
multas diffiliet: idemque huic urbi domi-
nandi finis erit, qui parendi fuerit. Ideò
Principes Regesque, & quocunque alio
nomine sunt tutores statûs publici, non est
mirum amari ultrà privatas etiam necessi-
tudines. Nam si sanis hominibus publica
privatis potiora sunt: sequitur, ut is quo-
que carior sit, in quem se Resp. convertit.
Olim enim ita se induit Reip. Cæsar, ut di-
duci alterum non possit, sine utriusque per-
niciæ. Nam, ut illi viribus opus est, ita
& huic capite. *Ibid. Cap. III. IV.*

Exco-

Excogitare nemo quicquam poterit, quod magis decorum sit regenti, quam Clementia: quocunque modo is, & quocunque jure præpositus cæteris erit. Eò scilicet formosius id esse, magnificentiusque fatebimur: quò in majore præstabitur potestate: quam non oportet noxiam esse, si ad naturæ legem componitur. Natura enim commenta est Regem: quod & ex aliis animalibus licet cognoscere, & ex apibus: quarum regi amplissimum cubile est, medioque ac tutissimo loco. Præterea onere vacat exactor alienorum operum: & amisso rege totum dilabitur examen. Nec unquam plus unum patiuntur melioremque pugnâ quærunt. Præterea insignis regi forma est, dissimilisque cæteris, tum magnitudine, tum nitore, hoc tamen maximè distinguitur. Iracundissimæ, ac pro corporis captu pugnacissimæ sunt apes, & aculeos in vulnere relinquunt: Rex ipse sine aculeo est. Nohit illum natura, nec sævum esse, nec ultionem magno constituram petere: telumque detraxit, & iram ejus inermem relinquit. Exemplar hoc magnis Regibus ingens est. Est enim illi mos exercere se in parvis, & ingentium rerum documenta minima agere.

re. Pudeat ab exiguis animalibus non trahere mores: cùm tantò hominum moderatior esse animus debeat, quantò vehementius nocet. Utinam quidem, eadem homini lex esset, & ira cum telo suo frangeretur: nec sæpius liceret nocere, quàm semel, nec alienis viribus exercere odia! Facile enim lassaretur furor, si per se sibi satisfaceret, & si mortis periculo vim suam effunderet. Sed ne nunc quidem illi cursus tutus est. Tantum enim necesse est, timeat, quantum timeri voluit: & manus omnium observer, & eo quoque tempore, quo non captatur, peti se judicet, nullumque momentum immune à metu habeat. Hanc aliquis ægram vitam sustinet, cùm liceat innoxium, atque ob hoc securum, salutare potentiaè jus, lætis omnibus tractare? Errat enim, si quis existimat tutum esse ibi Regem, ubi nihil à Rege tutum est. Securitas securitate mutuâ paciscenda est. Non opus est instruere in altum editas arces, nec in ascensum arduos colles emunire, nec latera montium abscindere, multiplicibus se muris, turribusque sepire: saluum Regem in aperto clementia præstabit. *Unum est inexpugnabile munimentum, amor civium.*
 Quid

Quid pulchrius est, quàm vivere optantibus cunctis, & vota non sub custode nuncupantibus? Si paululum valetudo ritubavit, non spem hominum excitari, sed merum? Nihil esse cuiquam tam pretiosum, quod non pro salute præsidis sui commutatum velit? Omne, quod illi contingit, sibi quoque evenire deputer? In hoc assiduus bonitatis argumentis probavit, non Remp. suam esse, sed se Reipublicæ. Quis huic audeat struere aliquod periculum? Quis ab hoc non, si possit, fortunam quoque avertere velit, sub quo iustitia, pax, pudicitia, securitas, dignitas florent? Sub quo opulenta civitas, copiâ bonorum omnium abundat? Nec alio animo rectorem suum intuetur, quàm si Deus immortalis potestatem visendi sui faciat: intueremur venerantes colentesque. Quid autem non proximum illi locum tenet is, qui se ex Dei natura gerit, beneficus ac largus, & in melius potens? Hæc affectare, hæc imitari decet: maximum ita haberi, ut optimus simul habeatur, *De Clement. Libri I. Cap. XIX.*

Regibus certior est ex mansuetudine securitas.
Ibid. Cap. 8.

Vindicta frequens paucorum odium re-
 primit, omnium irritat : voluntas oportet ante sæviendi, quàm causa deficiat. Alioquin quemadmodum præcisæ arbores plurimis ramis repullulant, & multa satorum genera, ut densiora surgant, reciduntur : ita regia crudelitas auget inimicorum numerum, tollendo. Parentes enim liberique eorum, qui interfecti sunt, & propinqui, & amici in locum singulorum succedunt. Hoc quam verum sit, admonere te exemplo domestico volo. Divus Augustus fuit mitis Princeps. Is cùm annum quadragesimum transisset, & in Gallia morareretur, delatum est ad eum indicium, L. Cinnam stolidi ingenii virum insidias ei frueri. Dictum est, & ubi, & quando, & quemadmodum aggredi vellet. Unus ex consciis deferebat. Constituit se ab eo vindicare : consilium amicorum advocari iussit. Nox illi inquieta erat, cùm cogitaret adolescentem nobilem, hoc detractò, integrum Cn. Pompeii nepotem damnandum. Jam unum occidere non poterat : cùm M. Antonio proscriptionis e-

N

dictum

dictum inter coenam dictarat. Gemens
 subinde voces emittebat varias, & inter se-
 contrarias. Quid ergo? Ego percussorem
 meum securum ambulare patiar, me soli-
 cito? Ergo non dabit poenas, qui tot ci-
 vilibus bellis frustra petitem caput, tot
 navalibus procellis incolume, postquam ter-
 rà marique pax parta est, non occidere
 constituit, sed immolare? Nam sacrifican-
 tem placuerat adoriri. Rursus silentio
 interposito majore multò voce, sibi quàm
 illi irascebatur. Quid vivis, si perire
 te tam multorum interest? Quis finis e-
 rit suppliciorum? Quis sanguinis? Ego
 sum nobiles adolescentulis expositum ca-
 put, in quod mucrones acuant. Non est
 tanti vita, si ut ego non peream, tam
 multa perdenda sunt. Interpellavit tan-
 dem illum Livia uxor: &, Admittis, in-
 quit, muliebri consilium? Fac, quod me-
 dici solent: qui, ubi usitata remedia non
 procedunt, tentant contraria. Severitate
 nihil adhuc profecisti. Salvidienum Lepi-
 dus secutus, Lepidum Muræna, Murænam
 Cæpio, Cæpionem Egnatius, ut alios ta-
 ceam, quos tantum ausos pudet: nunc
 tenta, quomodo tibi cedit clementia. I-
 gnosce L. Cinna. Deprehensus est: jam
 nocere tibi non potest, prodesse famæ tuæ
 potest.

potest. Gavissus sibi, quòd advocatum invenerat, uxori quidem gratias egit : renuntiari autem extemplo amicis, quos in consilium rogaverat, imperavit, & Cinna unum ad se accersit : dimissisque omnibus è cubiculo, cum alteram Cinnae poni cathredam jussisset. Hoc, inquit, primum à te peto, ne me loquentem interpellas, ne meo sermone medio proclames : dabitur tibi loquendi liberum tempus. Ego te, Cinna, cum in hostium castris invenissem, non factum tantum mihi inimicum, sed natum servavi, patrimonium tibi omne concessi. Hodie tam scælix es, & tam dives, ut victo victores invideant. Sacerdotium tibi petenti præteritis compluribus, quorum parentes mecum militaverant, dedi. Cum sic de te meruerim, occidere me constitui. Cum ad hanc vocem exclamasset, procul hanc ab se abesse dementiam : Non præstas, inquit, fidem, Cinna : convenerat, ne interloquereris. Occidere, inquam, me paras. Adjecit locum, socios, diem, ordinem insidiarum, cui commissum esset ferrum. Et cum defixum videret, nec ex conventionem jam, sed ex conscientia tacentem. Quo, inquit, hoc animo facis ? Ut ipse sis Princeps ? Male cum Rep. agitur, si tibi ad impe-

randum nihil præter me obstat. Domum
tueri tuam non potes. Nuper libertini ho-
minis gratiâ in privato judicio superatus
es. Adeò nihil facilius potes, quàm con-
tra Cæsarem advocare? Cedo, si spes tu-
as solus impedio. Paulusne te, & Fabius
Maximus, & Cossi, & servilii ferent, tan-
tumque agmen nobilium, non inania no-
mina præferentium, sed eorum, qui ima-
ginibus suis decori sunt? Ne totam ejus
orationem repetendo, magnam partem vo-
luminis occupem: diutiùs enim, quàm du-
abus horis locutum esse constat, cùm hanc
poenam, quâ solâ erat contentus futurus,
extenderet: Vitam, tibi, inquit, Cinna,
iterum do, priùs hosti, nunc insidiatori
ac parricidæ. Ex hodierno die inter nos
amicitia incipiat: contendamus, utrùm e-
go meliore fide, vitam dederim, an tu de-
beas. Posthæc detulit ultrò consulatum,
questus, quòd non auderet petere: ami-
cissi num fidelissimumque habuit, hæres so-
lus fuit illi: nullis amplius insidiis ab illo
petitus est. *Ibid. Cap. 8, 9.*

Clemen-

Clementia in Regia quò rarior, eò mirabilior. Ibid. Cap 5.

Quid enim est mirabilius, quam eum, cujus iræ nihil obstat, cujus graviore sententiæ, ipsi, qui pereunt, assentiantur, quem nemo interrogaturus est, imò si vehementius excanduit, nec deprecaturus quidem, ipsum sibi manum injicere, & potestate suâ in melius placidiusque uti? Hoc ipsum cogitantem: Occidere contra legem nemo non potest: servare nemo præter me. Magnam fortunam magnus animus decet. Qui nisi se ad illam extulit, & altior stetit, illam quoq; infra deducit. Magni autem animi est proprium placidum esse tranquillumq; & injurias atq; offensiones superne despiciere. Muliebre est furere in irâ: ferarum verò, nec generosarum quidem, præmordere & urgere projectos. Elephantes Leonesque transeunt, quæ impulerunt: ignobilis bestię pertinacia est. *Ibid. Cap. 5.*

D E CRUELITATE.

Crudelitas minimè humanum malum est, indignum tam miti animo. Ib. Cap. 24.

FErina ista rabies est, sanguine gaudere, ac vulneribus, & abjecto homine, in sylvestre animal transire. Quid enim interest, oro te, Alexander, Leoni Lysimachum, objicias, an ipse laceres dentibus tuis? Tuum illud os est, tua illa feritas. O quàm cuperes tibi potius ungues esse, tibi rictum illum edendorum hominem capacem! non exigimus à te, ut manus ista, exitium familiare certissimum, ulli salutaris sit, ut iste animus ferox, insatiabile gentium malum, citrà sanguinem cædemq; satietur: clementia vocetur, si ad occidendum amicum, carnifex inter homines eligitur. Hoc est, quare, vel maximè abominanda sit sævitia, quòd excedit fines, primùm solitos, deinde humanos. Nova
sup.

supplicia conquirat, ingenium advocat, instrumenta excogitat, per quæ varietur, atq; extendatur dolor, & delectatur malis hominum. Tunc ille dirus animi morbus, ad insaniam, pervenit, ultimam, cum crudelitas versa est in voluptatem: & jam occidere hominem juvat. Nam talem virum à tergo sequitur everfio, odia, venena, gladii. Tam multis periculis petitur, quam multorum ipse periculum est, privatisq; nonnunquam conciliis, alias verò confirmatione publicà circumvenitur. Levis enim & privata perniciēs non totas urbes movet: quod late furere cœpit, & omnes appetit, undiq; configitur. Serpentes parvulæ fallunt, nec publicè consequuntur: ubi aliqua solitam mensuram transiit, & in monstrum excrevit, ubi fontes potu infecit, & sufflatu deurit, obteritq; quacunq; incescit, ballistis petitur. Possunt verba dare, & evadere pusilla mala: ingentibus obviam itur. Sic unus æger, nec domum quidem perturbat: at ubi crebris mortibus pestilentiam esse apparuit, concinatio civitatis, ac fuga est, & Deo ipsi manus intenduntur. Sub uno aliquo tecto flamma apparuit: familia vicinique aquam ingerunt. At incendium vastum, & multas jam domos depastum, parte urbis obruitur.

Cru-

Crudelitatem privatorum serviles quoque manus sub certo crucis periculo ultæ sunt. Tyrannorum gentes populiq; & quorum erat malum, & hi, quibus imminabat, exscindere aggressi sunt. Aliquando sua præsidia in ipsos consurrexerunt, perfidiamq; & impietatem, & feritatem, & quicquid ab illis didicerant, in ipsos exercuerunt. Quid enim potest ab eo quisquam sperare, quem malum esse docuit? Non diù paret nequitia, nec quantum jubetur, peccat. *Ibid. Cap. 24, 25.*

Crudelitatis regnum turbidum & confusum est.

Putas crudelitatem esse tutam : quale ejus regnum est? Non aliud, quàm captarum urbium forma, & terribiles facies publici metûs. Omnia mœsta, turbida & confusa : voluptates ipsæ timentur. Non convivia secunda inveniunt, in quibus lingua sollicitè etiam ebriis custodienda est, non spectacula, ex quibus materia criminis, ac periculi quæritur. Apparentur licet magnâ impensâ, & regiis opibus, & artificum exquisitis nominibus : quem tamen è ludo in carcerem ire juvet? Quid istud, Deus bone, malum est, occidere, sævire, deletari

stari sono catenarum, & civium capita decidere, quocunq; ventum est, multum sanguinis effundere, aspectu suo terrere ac fugare? Quæ alia vita esset, si Leones Ur-
 fiquè regnarent? Si Serpentibus in nos, ac noxissimo cuiq; animali daretur potestas? Illa rationis expertia, & à nobis immanitatis crimine damnata abstinere suis, & tuta est etiam inter feras similitudo: apud homines tantum, nec à necessariis quidem rabies temperat sibi, sed externa suaq; in æquo habet, quò p sst exercitior à singulorum cædibus, deinde in exitia gentium serpere. Et injicere tectis ignem, aratrum vetustis urbibus inducere, potentiam putat: & unum occidi jubere aut alterum, parum imperatorium credit: nisi eodem tempore grex miserorum sub jctus stetit, crudelitatem suam in ordinem coactam putat. Foelicitas illa multis salutem dare, & ad vitam ab ipsa morte revocare, & mereri clementiâ civicam. Nullum ornamentum Principis fastigio dignius pulchriusque est, quàm illa corona ob Cives servatos. Non hostilia arma detracta victis, non currus barbarorum sanguine cruenti, non parta bello spolia. Hæc divina potentia est, gregatim ac publicè servare: multos autem occidere, & indiscretos, incendii ac ruinæ potentia est. *Ib. c. ult.*

Cтн-

*Crudelia sæpe eò perducitur, ut non liceat
illi mutare mores. Ib. Cap. 1.*

Hoc inter cætera, vel pessimum habet
crudelitas, quòd perseverandum est, nec
ad meliora patet regressus. Scelera enim
sceleribus tuenda sunt. Quid autem eò
infelicius, cui jam esse malo necesse est?
O miserabilem illum sibi certé! Nam cæ-
teris, misereri ejus, nefas sit, qui cædibus
ac rapinis potentiam exercuit, qui suspe-
cta cuncta sibi reddidit tam externa,
quam domestica: cùm arma metuat ad
arma confugiens: non amicorum fidei
credens, non liberorum pietati. Qui,
ubi circumspexit, quæque fecit, quæque
facturus est, & conscientiam suam sceleri-
bus ac tormentis adaperuit: sæpe mortem
timet, sæpiùs optat, invisior sibi, quàm
servientibus. *Ibid.*

D E

D E
A M I C I T I A.

Amicitiae laus.

Nihil æquè oblectat animum, quàm
amicitia fidelis & dulcis. Quantum
bonum est, ubi sunt præparata pectora,
in quæ tutò omne secretum descendat,
quorum conscientiam minùs, quàm tuam
timeas, quorum sermo solitudinem leni-
at, sententia consilium expediat, hilaritas
tristitiam dissipet, conspectus ipse delectet?
Quos scilicet vacuos, quantum fieri pote-
rit, à cupiditatibus eligemus. Serpunt
enim vitia, & in proximum quemque
transiliunt, & contactu nocent. *De Tran-*
quillit. anim. Cap. 6.

D E

D E
S O C I E T A T E.*Societatis commoda.*

Nulla res nos magis contrà injurias tu-
tos reddit, quam humana societas:
hâc unâ instructior vita, contraq; incur-
siones subitas munitior est. Fac nos sin-
gulos: quid sumus? Præda animalium &
victimæ, ac vilissimus & facillimus sanguis.
Quoniam cæteris animalibus in tutelam sui
satis virium est. Quæcunq; vaga nascuntur,
& actura vitam segregem, armata sunt:
hominem imbecillitas cingit: non un-
guium vis, non dentium, terribilem cæte-
ris fecit: nudum & infirmum societas mu-
nit. Hæc illi dominium omnium animalium
dedit: hæc terris genitum in alienæ
naturæ imperium transmisit, & domina-
ri etiam in mari jussit. Hæc morborum
impetus arcuit, senectuti adminicula pro-
spexit, solatia contrà dolores dedit: hæc
fortes nos facit, quod licet contrà fortunam
ad-

advocare. Hanc tolle : & unitatem generis humani, quâ vita sustinetur, scindes :
De Benefic. lib. 4. Cap. 18.

E.

D E

F O R T U N A.

Fortuna magna, servitus magna.

O LIM te in altiore ordinem, & amor Cæsaris extulit, & tua studia deduxerunt : nihil te plebeium decet, nihil humile. Non licet tibi flere immodicè : nec hoc tantummodò non licet, nec somnum quidem extendere in partem diei licet, aut à tumultu rerum in otium ruris gratiâ quietis confugere, aut assiduâ laboriosi officii statione fatigatum corpus, voluntariâ peregrinatione recreare, aut spectaculorum varietate animum detinere, aut ex tuo arbitrio diem disponere. Multa tibi non licent, quæ humilissimis, & in angulo jacentibus licent. Magna servitus est,
 O mag-

magna fortuna. Non licet tibi quicquam arbitrio tuo facere. Audienda sunt tot hominum millia, tot disponendi libelli, tantus rerum, ex orbe toto, accurrentium congestus. Ut possit per ordinem suum Principis maximi officium geri, quieti animi est. Non licet tibi, inquam, flere, ut multos flentes audire possis: ut periclitantium, & ad misericordiam mitissimi Cæsaris pervenire cupientium lachrymæ pro sint, tibi tuæ afficandæ sunt. Cæsari quoque ipsi, cui omnia licent, propter hoc ipsum multa non licent. Omnium domos illius vigilia defendit, omnium otium illius labor, omnium delicias illius industria, omnium vacationem illius occupatio. Ex quo se Cæsar orbi Terrarum dedicavit, sibi eripuit: & syderum modo, quæ irrequieta semper cursus suos explicant, nunquam illi licet, nec subsistere, nec quicquam suum facere. Ad quendam itaque modum tibi quoque eadem necessitas iungitur: non licet tibi ad utilitates tuas, ad studia tua respicere. Cæsare orbem terrarum possidente, impartiri te nec voluptati, nec dolori, nec ulli rei potes: totum te Cæsari debes. *Ad Polybium Cap. 25, 26.*

*Fortuna ignavissimum quemque refu-
git.*

Quid ego istum mihi, fortuna inquit, adversarium assumam, cui nihil unquam evenit adversi? Non licuit se illi experi-ri, statim arma submittet. Non opus est in illum totâ potentiâ meâ: levi commina-tione pelletur. Non potest sustinere vul-tum meum. Alius circumspiciatur, cum quo conferre possimus manum: pudet congredi cum homine vinci parato. Igno-miniam indicat Gladiator cum inferiore componi: & scit eum sine gloria vinci, qui sine periculo vincitur. Idem facit for-tuna, fortissimos sibi pares quærit, quos-dam fastidio transit. Contumacissimum quemque & rectissimum aggreditur, ad-versus quem vim suam intendat. Ignem experitur in Mucio, paupertatem in Fa-bricio, exilium in Rutilio, tormenta in Regulo, venenum in Socrate, mortem in Catone. *De Provident. Cap 3.*

Munera fortune aura mobilius fluunt.

Nihil stabile à fortuna datum est, omnia ejus *dona* aurâ mobilius fluunt. Nescit enim quiescere, gaudet lætis tristia substituere, & utraque miscere. Itaque in secundis nemo confidat, in adversis nemo deficiat. Alternæ sunt vices rerum. Quid exultas? Ista, quibus veheris in summum, nescis ubi te relictura sint: habebunt suum, non tuum finem. Quid jaces? Ad imum delatus es: nunc est resurgendi locus. In melius adversa, in deterius optata flectuntur. Ità concipienda est animo varietas, non privatarum tantum domuum, quas levis casus impellit, sed etiam publicarum. Regna ex infimo coorta supra imperantes jacuerunt. Vetera imperia in ipso flore ceciderunt. Iniri non potest numerus, quàm multa ab aliis fracta sint. Nunc cum maximè Deus alia exaltat, alia submittit, nec molliter ponit, sed ex fastigio suo nullas habitura reliquias jectat. Magna ista, quia parvi sumus, credimus. Multis rebus non ex naturâ,

naturâ, sed ex humilitate nostrâ magnitudo est. *Natural. Quæstion. Lib. 3.*

Ludit in rebus fortuna humanis.

Hanc imaginem animo tuo propone, ludos facere fortunam, & in hunc mortaliū cœtum honores, divitias, gratiam excutere : quorum alia inter diripientium manus, scissa sunt, alia infidâ societate divisa, alia magno detrimento eorum, in quos devenerant, pressa : ex quibus quædam aliud agentibus inciderunt, quædam, quia nimis captabantur, amissa, & dum avidè rapiuntur, excussa sunt. Nulli verò, cui etiam rapina sceleriter cessit, gaudium rapti duravit in posterum. Itaque prudentissimus quisque cùm primùm induci videt munuscula, à theatro fugit, & scit magno parva constare. Nemo manum conferit cum excedente, nemo exeuntem ferit : circa præmium rixa est. Idem in his evenit, quæ fortuna desuper jactat. Æstus amiseri, distingimur, multas habere cupimus manus : modò in hanc, modò in illam respicimus : nimis tardè nobis mitti videntur, quæ cupiditates nostras irritant, ad paucos perventura, expectata omnibus.

Ire obviam cadentibus cupimus, gaude-
mus, si quid invasimus: invidentque alii,
quos spes vana delusit. Vilem prædam
magno aliquo incommodo luimus, aut in-
de fallimur. Secedamus itaque ab istis lu-
dis & demus raptoribus locum. Illi spe-
ctent bona ista pendentia, & ipsi magis
pendeant. *Ad Lucil. Ep. 74.*

Munera fortunæ vitanda sunt.

Vitate quæcunque vulgo placent, quæ
casus attribuit: ad omne fortuitum bo-
num suspiciosi pavidique subsistite. Et fe-
ra, & pisces spe aliquâ oblectante decipi-
tur. Munera ista fortunæ putatis? Insi-
diæ sunt. Quisquis nostrum tutam a-
gere vitam volet, quantum plurimum po-
test, ista viscata beneficia devitet; in qui-
bus hoc quoque miserrimi fallimur;
habere nos putamus, habemur. *Ad Lucil.
Ep. 8.*

*Nihil nobis de Fortunæ fide pro-
mittendum.*

Qui multa agit, sæpe fortunæ potesta-
tem sui facit, quàm tutissimum est raro
experiri, cæterum semper de illa cogitare,
&

gaude-
re alii,
ædam
ut in-
is lu-
i spe-
magis

quæ
n bo-
et fe-
ecipi,
Infi-
n a-
a po-
qui-
ur ;
ueil.

pro-
esta-
rarò
are,
&

& sibi nihil de fide ejus promittere. Na-
vigabo, nisi si quid inciderit : & Prætor
fiam, nisi si quid obstiterit : & negotiatio
mihi respondebit, nisi si quid intervenie-
rit. Hoc est, quare sapienti nihil contra
opinionem dicamus accidere. Non illum
casibus hominum excepimus, sed errori-
bus : nec illi omnia, ut voluit, cedunt,
sed ut cogitavit. Imprimis autem cogi-
tavit aliquid posse propositis suis resistere.
Necesse est autem levius ad animum per-
venire destitutæ cupiditatis dolorem, cui
successum utique non promiseris. *De Tran-
quillit. anim. Cap. 13.*

*Fortuna optimis iniqua per solvit præ-
mia. Seu, Bonorum exitus mali sunt.*

Socrates cogitur in carcere mori : Ruti-
lius in exilio vivere : Pompeius & Cicero
Clientibus suis præbere cervicem. Cato
ille virtutum vera imago incumbens gladio
simul de se ac Rep. palam facere. Necesse
est torqueri tam iniqua præmia fortunam
persolvere. Et quid sibi quisque tunc
speret, cum videat pessima optimos pati ?
Quid ergò est ? Vide, quomodo quisque
illorum tulerit : & si fortes fuerunt, ipsos
animos

animos desiderera, si muliebriter & ignavè
 periëre, nihil periit. Aut digni sunt,
 quorum virtus tibi placeat, aut indigni,
 quorum desideretur ignavia. Quid enim
 est turpius, quàm si maximi viri timidos
 fortiter moriendo faciunt? Laudemus to-
 ties dignum laudibus & dicamus: Tanto
 fortior tanto fœlicior! Humanos effugisti
 casus, livorem, morbum: existi e custodia:
 non tu dignus malâ fortunâ Deo visus es,
 sed indignus, in quem jam aliquid fortuna
 posset. Subducentibus verò se, & in ipsâ
 morte ad vitam respectantibus, manus in-
 jiciendæ sunt. Neminem flebo lætum, ne-
 minem flentem. Ille lachrymas meas ipse
 absterfit, hic suis lachrymis efficit, ne ullis
 dignus sit. Ego Herculem fleam, quòd
 vivus uritur: aut Regulum, quot tot cla-
 vis configitur: aut Catonem, quòd vulne-
 ra sua fortiter tulit? Omnes isti levi tem-
 poris impensa invenerunt, quomodo æterni
 fierent: ad immortalitatem moriendo ve-
 nerunt. *De Tranquil. anim. Cap. 15.*

DE
M A L O
ET
M A L I S
FORTUITIS.

Mali commodis fruuntur propter bonos.

DEUS multa ingratis quoque tribuit, sed illa bonis paraverat. Contingunt etiam malis propter bonos, quia separari non possunt. Satius est autem prodesse etiam malis propter bonos, quam bonis deesse, propter malos. Rex honores dignis dat, congiarium & indignis. Fru-
mentum

mentum publicum tam fur, quam perjurus & adulter accipiunt, & sine delectu morum, quisquis civis est. Cùm aliquid est, quod tanquam civi, non tanquam bono datur; ex æquo boni ac mali ferunt. Deus quoque quædam in universum generi humano dedit, à quibus excluditur nemo. Nec enim poterat fieri, ut ventus bonis viris secundus esset, contrarius malis. commune autem bonum erat patere commercium maris, & regnum humani generis relaxari. Non poterat lex casuris imbris dici, ne in malorum improborumque rura defluerent. Quædam in medio ponuntur. Tàm bonis quàm malis conducuntur urbes: monumenta ingeniorum, & ad indignos perventura, publicavit editio. Medicina & sceleratis opem ministrat. Compositiones remedium salutarium nemo suppressit, ne sanarentur indigni. In his exige censuram, & personæ æstimationem, quæ separatim tanquam digno dantur: non in his, quæ promiscue turbam admittunt. Multùm enim refert, utrùm aliquem non excludas, an eligas. Jus fori omnibus dicitur: pace etiam homicidæ fruuntur: sua repetunt, etiam qui aliena rapuerunt. Percussores & domi ferrum exercentes murus ab hoste defendit: legum

perjurum
 tu mo-
 aid est,
 a bono
 De-
 generi
 nemo
 s bonis
 malis;
 e com-
 gene-
 ris im-
 rumq;
 io po-
 duntur
 ad in-
 ditio
 istrat
 m ne-
 . In
 imati
 o dan-
 urbam
 utrùm
 Jus
 nicide
 aliena
 errum
 : le-
 gum

gum præsidio, qui plurimum in illas pec-
 caverunt, protegentur. Quædam non
 poterant certis contingere, nisi universis
 darentur. *De benefic. Lib. 4. Cap. 28.*

Malus nemo est animi causa.

Non tantum quisquam à naturali lege
 descivit, & hominem exuit, ut animi
 causâ malus sit. Dic enim cuilibet ex istis,
 qui raptò vivunt, an ad illa, quæ latro-
 ciniis & furtis consequuntur, malint ra-
 tione bonâ pervenire? Optabit ille, cui
 grassari, & transeuntes percutere, quæstus
 est, potius illa invenire, quàm eripere.
 Neminem reperies, qui non nequitie præ-
 miis sine nequitia frui malit. Maximum
 hoc habemus naturæ meritum, quòd vir-
 tus in omnium, animos lumen suum præ-
 mittit, etiam qui non sequuntur, illam
 vident. *De Benefic. Lib. 4. Cap. 17.*

Ma-

Malis etiam aliquid honesti inest. Insitum est etiam malis probare meliora.

Virtus suapte naturà placet, adeoque gratiosa est, ut insitum sit etiam malis probare meliora. Quis est, qui non beneficis videri vult? Qui non inter scelera & injurias opinionem bonitatis affectet? Qui non ipsis, quæ impotentissimè fecit, speciem aliquam induat recti? Velit quodque, & iis beneficium dedisse, quos læsit? Gratias itaque agi sibi ab his, quos afflixere, patiuntur, bonosque se, ac liberales fingunt, quia præstare non possunt. Quod non facerent, nisi illos honesti, & per se expetendi amor cogeret, moribus suis opinionem contrariam quærere, & nequitiam abdere; cujus fructus concupiscitur, ipsa verò odio pudoriquè est. *De Benefic. Lib. 4. Cap. 17.*

Malis m

Mala interdum boni speciem offerunt.

Dicam, quod mirum fortassè videatur : mala interdum speciem honesti obtulerunt, & optimi ex contrario enituit. Sunt enim, ut scis, vitia virtutibus confinia, & perditis quoque ac turpibus recti similitudo est. Sic mentitur prodigus liberalis : cum plurimum intersit, utrum quis dare sciat, an servare nesciat. Multi, inquam, sunt, qui non donant, sed projiciunt. Non voco ego liberalem, sed pecuniæ suæ iratum. Imitatur negligentia facilitatem, temeritas fortitudinem. Hæc nos similitudo coegit attendere, & distinguere specie quidem vicina, re autem plurimum inter se dissidentia. *Ad Lucil. Ep. 120.*

Mala naturalia minus terribilia, quam quæ ex aliena potentia penduet.

Evitemus, quantum possumus, incommoda quoque, non tantum pericula : & in

P

tutum

tutum nos reducamus excogitantes subinde, quibus possint timenda depelli. Quorum tria, ni fallor, genera sunt. Timetur inopia, timentur morbi, timentur, quæ per vim potentioris eveniunt. Ex his omnibus nihil magis nos concurit, quam quod ex alienâ potentia impendet. Magno enim strepitu & tumultu venit. Naturalia mala, quæ retuli, inopiæ, atque morbi silentio subeunt, nec auribus quicquam terroris incutiunt : ingens alterius mali pompa est, ferrum circa se & ignes habet, & catenas, & turbam ferarum, quam in viscera immittat humana. Cogita hoc loco carcerem, & cruces, & eculeos, & unicum, & adactum per medium hominem, qui per os emergat, stipitem ; & distracta in diversum actis curribus membra, illam tunicam alimentis ignium & illitam & intexam ; quicquid aliud præter hæc, commenta sævitia est. Non est itaq; mirum, si maximus hujus rei timor est, cujus & varietas magna, & apparatus terribilis est. Nam quemadmodum plus agit tortor, quo plura instrumenta doloris exposuit (specie enim vincuntur qui patientiâ restitissent :) ita ex his, quæ animos nostros subigunt, & domant, plus proficiunt, quæ habent, quod

quod ostendant. Illæ pestes non minùs graves sũnt, famem dico & sitim, & præcordiorum suppurationes, & febrem viscera ipsa torrentem: sed latent. Nihil habent, quod intentent, quod præferant: hæc ut magna bella aspectu apparatuque vicerunt. *Ad Lucil. Epist. 14.*

Mala fortuita præmeditando molliuntur.

Animi robore præstandum est, ne quid ex his, quæ eveniunt, subito fit. Quicquid enim fieri potest, quasi futurum prospiciendo omnium malorum impetus molliet. Qui ad præparatos expectantesque nihil afferunt novi: Securis & beata tantum spectantibus, graves eveniunt. Morbus enim, captivitas, ruina, ignis, nihil horum repentinum est. Sciebam, in quàm tumultuosum me contubernium natura clusisset. Toties in vicinia mea conclamatum est, toties præter limen immaturas exequias fax cereusque præcessit: sæpè altius ruentis ædificii fragor sonuit: multos ex his, quos forum, curia, sermo, mecum contraxerat, nox abstulit,

& vinc̄tas ad ſodalitium manus copulatas
intercidit. Mirer aliquando ad me peri-
cula acceſſiſſe, quæ circa me ſemper erra-
verunt? Magna pars hominum eſt, quæ
navigatura de tempeſtate non cogitat.
De Tranquil. anim. Cap. 11.

*Mala opinione vulgi ſolum terribilia
ſunt.*

In illis, quæ mala vocantur, nihil tam
terribile ac durum invenio, quàm vulgi
opinio minatur. Verbum quidem ipſum,
perſuaſione quadam & conſenſu jam aſpe-
rius ad aures venit, & audientes tanquam
trifte & execrabile ferit: ita enim popu-
lus juſſit: ſed populi ſcita ex magna
parte ſapientes abrogant. *Ad Helviam.
Cap. 5.*

Unum.

*Unum est levamentum malorum
ingentium pati, & necessitati-
bus suis obsequi. De Ir. Lib. 3.
Cap. 16.*

Omnis enim indignatio in tormentum
suum proficit, & imperia graviora sen-
tit, quò contumacius patitur. Sic la-
queos fera, dum jactat, adstringit; sic
aves visum, dum trepidantes excutiant,
plumis omnibus illinunt. Nullum tam
arctum est iugum, quod non minùs
lædat ducentem, quam repugnantem.
Ibid.

*Stultum est malorum venientiam
motu torqueri.*

Solicitum te esse, scribis, de judicii
eventu, quod tibi furor inimici denun-
ciat, & existimas me suasurum, ut meli-
ora tibi ipsi proponas, & acquiescas spei
blandæ. Quid enim necesse est mala ac-
cersere, & satis citò patiendâ, cum ve-
nerint,

nerint, præsumere, ac præsens tempus futuri metu perdere? Est sine dubio stultum, quia, quandoque sis futurus miser, esse jam miserum: sed ego aliâ te ad securitatem viâ ducam. Si vis omnem sollicitudinem exuere, quicquid vereris, ne eveniat, eventurem utique propone: & quodcunque illud est malum, tecum ipse metire, ac timorum tuum taxa. Intelliges profectò, aut non magnum, aut non longum esse, quod metuis. Nec diu exempla, quibus confirmeris, colligenda sunt: omnis illa ætas tulit. In quamcunque partem rerum, vel civilium, vel externarum memoriam miseris, occurrent tibi ingenia, aut profectûs aut impetûs magni. Numquid accidere tibi, si damneris, potest diutiùs, quàm ut mittaris in exilium? Ut ducaris in carcerem? Numquid ultrà quicquam timendum est ulli, quàm ut uratur? Quàm ut pereat? Singula ista constitue, & contemptores eorum cita, qui non quærendi, sed eligendi sunt. Damnationem suam Rutilius sic tulit, tanquam illi nihil molestum esset aliud, quàm quòd malè judicaretur. Exilium Metellus fortiter tulit, Rutilius etiam libenter.

tempus dubio futurum aliam te omni id vetique alium, tuum in ma- me- onfir- atas erum, mori- aut Num- otest um? ultra n ut ista cita, unt. tan- aam Me- li- ter.

benter. Alter ut rediret, Reipublicæ præstitit, alter redditum suum Syllæ negavit, cui nihil tunc negabatur. In carcere Socrates disputavit, & exire (cùm essent, qui promitterent fugam) noluit, remansitq; ut dualium rerum gravissimarum hominibus metum demeret, mortis & carceris. Mucius ignibus manum imposuit. Acerbum est uri: quantò acerbius, si id te patiente patiaris? Vides hominem, non eruditum, nec ullis præceptis contra mortem aut dolorem subornatum, militari tantum robore instructum, poenas à se irriti conatus exigentem. Spectator destillantis in hostili foculo dextræ stetit, nec ante removit nudis ossibus fluentem manum, quàm ignis illi ab hoste subductus est. *Ad Lucil.*
Ep. 24.

Remedia contra metum malorum fortuitorum.

Illud tibi præcipio, ne sis miser ante tempus: cùm illa, quæ velut imminencia expavisti, fortassè nunquam ventura sunt,
certo

certè nondum venerunt. Quædam ergo nos magis torquent, quàm debeant. Quædam antè torquent quàm debeant: quædam torquent, cum omninò non debeant. Aut augemus dolorem, aut fingimus, aut præcipimus. Primum illud, quia res in controversa est, & litem contestatam habemus, in præsentia differatur. Quod ego leve dixero, tu gravissimum esse contendes, scio alios inter flagella ridere, alios gemere sub colapho. Postea videbimus, utrum ista suis viribus valeant, an imbecillitate nostrâ: illud præsta mihi, ut quoties circumsteterint, qui tibi miserum esse persuadent, non quid audias, sed quid sentias, cogites. Et cum patientiâ tuâ deliberes, ac te ipse interroges, qui tua optimè nôsti: Quid est, quare isti me complorent? Quid est, quod trepident, quod contagium quoque mei timeant, quasi transilire calamitas possit? Est aliquid isthîc mali? An res ista magis infamis, quam mala? Ipse te interroga. Numquid sine causâ crucior; & mœreo, & quod non est malum, facio? Quomodo inquis intelligam, vana sint an vera; quibus angor? Accipe hujus rei regulam. Aut præsentibus torquemur, aut futuris,
aut

aut Perisue. De præsentibus facile est
 Quæ. judicium. Si corpus tuum liberum est,
 Quæ. sanum est, nec ullus ex injuria dolor est :
 deant, videbimus, quid futurum sit, hodiè nihil
 mus, negotii habet. At enim futurum est.
 quia Primum despice, an certa argumenta sint
 con- venturi mali : plerumque enim suspicioni-
 ffera- bus laboramus, & illudit nobis illa, quæ
 avissi- conficere bellum solet, fama, multò au-
 lagel- tem magis singulos conficit. Ita est, mî
 Po- Lucili, citò accedimus opinioni : non
 s va- coarguimus illa, quæ nos in metum addu-
 rasta- cunt, nec excutimus, sed trepidamus : &
 ti tibi sic vertimus terga, quemadmodum illi, quos
 dias, pulvis motus fugâ pecorum exuit castris, aut
 pati- quos aliqua fabula sine auctore sparsa conter-
 ges, ruit Nescioquomodo magis vanaperturbant.
 Quare Vera enim modum suum habent : quic-
 tre- quid ex incerto venit, conjecturæ & li-
 ei ti- centiæ paventis animi traditur. Nulli ita-
 ffit ? que tam perniciosi, tam irrevocabiles,
 agis quàm lymphatici metus sunt. Cæteri non
 oga. sine ratione, hi sine mente sunt. Inqui-
 o, & ram itaque in rem diligenter. Verisimi-
 o in- le est aliquid futurum mali ? Non statim
 qui- verum est. Quàm multa non expectata
 lam. venerunt, quàm multa expectata nun-
 uris, quam comparuerunt ? Etiam si futurum
 aut est,

est, quid juvat dolori suo occurrere? Satis cito dolebis, cum venerit: interim tibi meliora promitte. Quid facies Incri? Tempus. Multa interveniant, quibus vicinum periculum vel propè admotum, aut subsistat, aut desinat, aut in alienum caput transeat. Incendium ad fugam pertulit: quosdam molliter ruina deposuit: aliquando gladius ab ipsa cervice revocatus est: aliquis carnifici suo superstes fuit. Habet etiam mala fortuna levitatem. Fortasse erit, fortasse non erit, interim dum non est, meliora propone. Non nunquam nullis apparentibus signis, quæ mali aliquid pronunciet, animus sibi falsas imagines fingit, aut verbum aliquod dubiæ significationis detorquet in pejus, aut majorem sibi offensam proponit alicujus, quam est, & cogitat, non quantum iratus ille sit, sed quantum liceat irato. Nulla autem causa vitæ est, nullus miseriarum modus, si timetur, quantum potest. Hic prudentia proficit, hic robore animi evidentem quoque metum respue: si minus, vitium vitio repelle, spe metum tempera. Nihil tam certum est ex his, quæ timentur, ut non certius sit, & formidatâ sublidere, & sperata decipere. Ergo

& spem ac metum exanima, & quoties incerta erunt omnia, tibi fave, crede, quod mavis. Si plures habebis sententias metus, nihilominus in hanc partem potius inclina, & perturbare te desine. Ac subindè hoc in animo volve, majorem partem mortalium, cum illi, nec sit quicquam mali, nec pro certo futurum sit, æstare ac discurrere. Nemo enim resistit sibi, cum cœperit impelli, nec timorem suum redigit ad verum. Nemo dicit, vanus auctor est, vanus aut finxit, aut credidit. Damus nos referentibus, expavescimus dubia pro certis, non servamus modum certum, statim in timorem venit scrupulus. Pudet me sic tecum loqui, & tam levibus remediis te focillare. Alius dicat, fortassè hoc non veniet, tu dic. Quid porrò si veniet? Videbimus, utrum veniet: fortassè pro me veniet, & mors ista vitam honestabit. *Ad Lucil. Ep. 15.*

Malum

*Malum est ad exempla vivere, &
consuetudine abduci.*

Inter causas malorum nostrorum est
quòd vivamus ad exempla, neque ratio-
ne componimur, sed consuetudine abdu-
cimur. Quod si pauci facerent, nolle-
mus imitari, cùm plures facere coepe-
runt, quasi honestius sit, quia frequen-
tius, sequimur, & recti apud nos locum
tenet error, ubi publicus factus est. *A.*
Lucil. Epistol. 123.

D E

D E
S A P I E N T E.

*Sapiens nihil perdet, quod perire sensurus sit.
Unius enim in possessione Virtutis est; ex qua
depelli nunquam potest. De Constantia
Sapientis. Cap. V.*

Megara Demetrius ceperat, cui co-
gnomen Poliorcetes fuit. Ab hoc
Stilpon Philosophus interrogatus numquid
perdidisset? Nihil, inquit: omnia namq;
mea mecum sunt. Atqui & patrimonium
in prædam cesserat, & filias rapuerat hostis
& patriam. At ille victoriam illi excussit,
& se urbe captâ non invictum tantum,
sed indemnem esse testatus est. Habebat
nimis secum vera bona, in quæ manûs non
est injectio. At ea, quæ dissipata & di-
cepta ferebantur, non indicabat sua, sed
adventitia, & nutum fortunæ sequentia;
non ut propria dilexerat. Omnium
nimis extrinsecus affluentium lubrica & in-
certa possessio est. *Ibid.*

Q

D E

D E
MAGNITUDINE
V E R A
A N I M I.

*Nullum est argumentum magnitudinis ceru-
quàm nihil posse, quo instigeris, acciden-
De Ir. lib. 3. Cap. VI.*

PARS superior mundi & ordinator,
propinqua Syderibus, nec in nube
cogitur, nec in tempestatem impellit
nec versatur in turbinem, omni tumultu
ret. Inferiora fulminant. Eodem mo-
sublimis animus, quietus semper, & in
tione tranquilla collocatus, intra se preme-
quibus ira contrahitur, modestus ac ve-
rabilis est, & compositus : quorum ni-
inuenies in irato. Quis enim traditus
lori & furens non primam rejecit verecun-
dian

diam? Quis impetu turbidus, & in aliquem ruens, non quicquid in se verecundi habuit, abiecit? Cui officiorum numerus aut ordo constitit incitato? Quis linguae temperavit? Quis ullam partem corporis tenuit? Quis se regere potuit? In immensum proderit nobis illud Democriti salutare praeceptum, quo monstratur tranquillitas, si *neque privatim, neque publice multa aut majora viribus nostris egerimus*. Nunquam tam foeliciter in multa discurrenti negotia dies transit, ut non aut ex homine, aut ex re offensa nascatur, quae animum in iras paret. Quemadmodum per frequentia urbis loca properanti in multos incurfitandum est, & alicubi labi necesse est, alicubi retineri, alicubi respergi: ita in hoc actu vitae dissipato & vago, multa impedimenta, multae querelae incidunt. Alius spem nostram fefellit, alius distulit, alius intercepit. Non ex destinato proposita fluxerunt. Nulli fortuna tam dedita est, ut multa tentanti ubiq; respondeat. Sequitur ergo, ut is, cui contra, quam proposuerat, aliqua cesserunt, impatiens hominum rerumq; sit; ex levissimis causis irascatur, nunc personae, nunc negotio, nunc loco, nunc fortunae, nunc sibi. Itaque, ut quietus possit esse animus, non est iactandus, nec multarum,

(172)

rum, ut dixi, rerum actu fatigandus, nec
magnarum supraque vires appetitarum.
Ibid.

DE
LIBRIS
EORUMQUE
LECTIONE.

Libris non multis, sed bonis opus est.

Non refert, quàm multos, sed quàm
bonos habeas libros. Lectio certa
prodest, varia delectat. Qui quò destina-
vit, pervenire vult, unam sequatur viam,
non per multas vagetur. Non ire istud,
sed errare est. *Ad Lucil. Ep. 45.*

Librorum multorum lectio pernicioſa eſt.

Lectio multorum Authorum, & omnis generis voluminum habet aliquid vagum, & inſtabile. Certis ingeniis immorari, & innutrirī oportet, ſi velis aliquid trahere, quod in animo fideliter ſedeat. Nuſquam eſt, qui ubiq; eſt. In perigrinatione vitam agentibus hoc evenit, ut multa hōſpitia habeant, nullas amicitias. Idem accidat, neceſſe eſt, qui nullius ſe ingenio familiariter applicant, ſed omnia curſim & propterantes tranſnuntant. Non prodeſt cibus, nec corpori accedit, qui ſtatim ſumptus emittitur. Nihil æque ſanitatē impedit, quàm remediorum crebra mutatio. Non venit vulnus ad cicatricem, in quo crebrò medicamenta tentantur. Non convaleſcit planta, quæ ſæpe transfertur. Nihil tam utile eſt, quod in tranſitu proſit. Diſtrahit animum librorum multitudo. Itaq; cū legere non poſſis, quantum habueris, ſat eſt habere, quantum legas. Sed modò, inquis, hunc librum evolvere volo, modò illum. Faſtidientis ſtomachi eſt multa deguſtare: quæ ubi varia ſunt & diverſa, inquinant, non alunt. Probatos

itaque semper lege: & si quando ad alios
divertere libuerit, ad priores redi: *Ad*
Lucil. Ep. 2.

*Librorum multitudo onerat discentem
non instruit.*

Studiorum, quæ liberalissima impensa
est, tam diu rationem habebō, quàm diu
modum. Quò mihi innumerabiles Libros
& Bibliothecas, quarum dominus vix totà
vità suà indices perlegit? Onerat discentem
turba, non instruit: multoq; satius est
paucis te Authoribus tradere, quàm errare
per multos. Quadraginta millia librorum
Alexandriæ arserunt, pulcherrimum regiæ
opulentix monumentum. Alius laudave-
rit, sicut Livius, qui *elegantia regum curæq;*
egregium id opus ait fuisse. Non fuit ele-
gantia illud, aut cura, sed fastidiosa luxu-
ria: imò ne studiosa quidem. Quoniam
non in studium, sed in spectaculum compa-
raverat: sicut plerisq; ignaris etiam servi-
lium literarum, libri non studiorum instru-
menta, sed cœnationum ornamenta sunt.
Paretur itaq; librorum quantum satis sit,
nihil in apparatus. Honestius, inquis,
in hos, quàm in Corynthia, pictasque ta-
bulas

d alios
Ad

entem

npensa
am diu
Libros
x tota
entem
us est
errare
rorum
regia
adave-
cur. xq;
t ele-
luxu-
oniam
mpa-
servi-
nstru-
sunt.
is fit;
quis,
e ta-
bular

bulas effuderim. Vitiosum est ubique, quod nimium est. Quid habes, cur minus ignoscas nomen marmore atq; ebore captanti, quam opera conquirenti, aut ignotorum Authorum, aut improbatorum, & inter tot millia librorum oscitanti? Cui voluminum suorum frontes maxime placent titulique. Apud desidiosissimos ergo videbis, quicquid orationum historiarumque est, & tecto tenus exstructa loculamenta. Jam enim inter Balnearia & Thermas, Bibliotheca quoque, ut necessarium domus ornamentum expolitur. Ignoscerem plane, si e studiorum nimia cupidine oriretur: nunc ista exquisita, & cum imaginibus suis descripta sacrorum opera ingeniorum in speciem & cultum parietum comparantur. *De Tranquillitat. anim. Cap. 9.*

D E

D E
L O C O.

Non tantum corpori, sed etiam moribus salubrem locum eligere debemus. Ad Lucil. Ep. LI.

Quemadmodum inter Tortores habitare nolum, sic nec inter popinas quidem. Videre ebrios per littora errantes, & comestiones navigantium, & symphoniarum cantibus perstreptentes lacus, & alia, quæ velut soluta legibus luxuria non tantum peccat, sed publicat, quid necesse est? Id agere debemus, ut irritamenta vitiorum, quam longissimè profugiamus. Indurandus est animus, & à blandimentis voluptatum procul abstrahendus. Una Hannibalem hyberna solverunt, & indomitum illum nivibus atq; alpibus virum enervarunt fomenta Campaniæ. Armis vicit, vitiis victus est. Nobis quoque militandum est, & quidem genere militiæ, quo nunquam quies, nunquam otium datur.

tur. Debellandæ sunt imprimis voluptates,
quæ (ut vides) sæva quôq; ingenia ad se
rapuerunt. *Ibid.*

D E N A T U R A.

*Lex naturæ, quos terminos in vivendo nobis
statuat?*

Magnæ divitiæ sunt, lege naturæ com-
posita paupertas, Lex autem illa
naturæ, scis, quos nobis terminos statuit.
Non esurire, non sitire, non algere. Ut
famem sitimque depellas, non est necesse
superbis assidere liminibus, nec supercilium
grave, & contumeliosam etiam humani-
tatem pati: non est necesse maria tentare,
nec sequi castra. Parabile est, quod na-
tura desiderat, & expositum: ad super-
vacua sudatur. Illa sunt, quæ togam con-
terunt, quæ nos senescere sub tentorio co-
gunt, quæ in aliena littora impingunt. Ad
manum est, quod satis est. *Ad Lucil. Ep.*
IV.

Nulla

*Nulla sapientia naturalia corporis aut animi
vitia ponuntur. Naturalia vitia arte vinci
nequeunt.*

Quicquid infixum & ingenitum est, le-
nitur arte, non vincitur. Quibusdam eti-
am constantissimis in conspectu Populi
sudor erumpit, non aliter, quàm fatigatis,
& æstuantibus solet: quibusdam tremunt
genua dicturis: quorundam dentes colli-
duntur, lingua titubat, labra concurrunt.
Hæc nec disciplina, nec usus unquam ex-
cutit: sed natura vim suam exercet, &
illos vitii sui etiam robustissimos admonet.
Inter hæc & ruborem esse scio, qui gravis-
simis quoque viris subitus offunditur. Ma-
gis quidem in juvenibus apparet, quibus &
plus caloris est, & tenera frons: Nihilo-
minus veteranos & senes tangit. Quidam
nunquam magis, quàm cum erubuerint,
timendi sunt: quasi omnem verecundiam
effuderint. Sylla tunc erat violentissimus,
cùm faciem ejus sanguis invaserat. Nihil
erat mollius ore Pompeii. Nunquam non
coram pluribus erubuit: utique in conci-
onibus. Fabianum, cùm in Senatum testis
esset inductus, erubuisse memini: & hic
mirè illum pudor decuit. Non accidit hoc
ab

ab infirmitate mentis, sed à novitate rei: quæ inexercitatos etsi non concutit, movet, naturali in hoc facilitate corporis pronos. Nam ut quidam boni sanguinis sunt, ita quidam incitati & mobilis, & citò in os prodeuntis. Hæc, ut dixi, nulla sapientia abigit: Alioquin haberet rerum naturam sub imperio, si omnia eraderet vitia. Quæcûq; attribuit conditio nascendi, & corporis temperatura, cum multum se diuq; animus composuerit, hærebunt. Nihil horum vitari potest, non magis, quàm accerfi. Artifces scænici, qui imitantur affectus, qui metum & trepidationem exprimunt, qui tristitiam repræsentant, hoc indicio imitantur verecundiam, dejiciunt vultum, verba submittunt, figunt in terram oculos & deprimunt, ruborem sibi exprimere non possunt. Nec prohibetur hic, nec adducitur. Nihil adversus hæc sapientia promittit, nihil proficit: sui juris sunt, injussa veniunt, injussa discedunt. *Ad Lucil. Ep. XI.*

DE
SENECTUTE.

*Senectus plena est voluptatis, si sciamus illam
uti.*

Complectamur senectutem & amemus: plena est voluptatis, si illam scias uti. Gratissima sunt poma, cum fugiunt: Puertitæ maximus in exitu decor est: deditos vino potatio extrema delectat, illa, quæ mergit, quæ ebrietati summam manum imponit. Quod in se jucundissimum omnis voluptas habet, in finem sui differt. Jucundissima est ætas devexa jam, non tamen præceps: & illam quoque in extrema regula stantem, judico habere suas voluptates: aut hoc ipsum succedit in locum voluptatis, nullis egere. Quàm dulce est cupiditates fugâsse ac reliquisse? *Ad Lucil. Ep. XII.*

DE

E. DE
SERVIS
ET
SERVITUTE.

Servi omnes sumus.

O Stende, quis non fit servus? Alius libidini servit, alius avaritiæ, alius ambitioni, omnes timori. Dabo Consularem aniculæ fervientem; dabo ancillulæ divitem: ostendam nobilissimos juvenes, mancipia Pantomimorum. Nulla servitus, turpior est, quàm voluntaria. Quare, non est, quod fastidiosi te deterreant, quò minus servis hilarem te præstes, & non superbe superiorem. Sic cum inferiore vivas, quemadmodum tecum velles vivere superiorem. Quoties in mentem venerit, quantum tibi in servum liceat, veniat in mentem,

mentem, tantundem in te domino tuo
licere. At ego, inquis, nullum habeo do-
minum. Bona ætas est. Forſitan habebis
Nescis, quâ ætate Hecuba ſervire cæperit,
quâ Crœſus, quâ Darii mater, quâ Pla-
to, quâ Diogenes? Marianâ clade, quàm
multos ſplendidiffimè natos, Senatorium
per militiam auſpicantes gradum fortuna
depreſſit? Alium ex illis paſtorem, alium
cuſtodem caſæ fecit. Vive cum ſervo cle-
menter: comiter quóque, & in ſermonem
admitte, & in conſilium, & in convicium.
Ad Lucil. Ep. XLVII.

D E
NOCENTE.
E T
NOCITUR O.

Nocens fit aliquis etiam non nocendo.

POteſt aliquis nocens fieri, quamvis non
nocuerit. Si quis cum uxore tanquam
cum aliena concumbat, adulter erit, quam-
vis

vis illa adultera non sit. Aliquis mihi venenum dedit, sed vim suam remixtum cibo perdidit: venenum illud dando scelere se obligavit, etiamsi non nocuit. Non minùs latro est, cujus telum oppositâ veste elusum est. Omnia scelera etiam ante effectum operis, quantum culpæ satis est, perfecta sunt. *De Constantia Sapientis, Cap. VII.*

Nocitura petentibus neganda sunt.

Sunt quædam nocitura impetrantibus, quæ non dare sed negare beneficium est. Æstimabimus itaq; utilitatem potius, quàm voluptatem petentium. Sæpe enim noxia concupiscimus, nec despicere, quàm perniciofa sint, licet: quia iudicium interpellat affectus. Sed cùm subsedit cupiditas, cùm impetus ille flagrantis animi, qui consilium fugat, cecidit; detestamur perniciosos malorum munerum auctores. Ut frigidam ægris negamus, ac lugentibus, & sibi iratis ferrum, aut amantibus quicquid contra se usus ardor petit: sic ea, quæ nocitura sunt, impensè ac submisse, nonnunquam etiam miserabiliter rogantibus perseverabimus non dare. Tunc initia beneficiorum suorum spectare, tum etiam exitus decet:

& ea dare, quæ non tantum accipere ; sed etiam accepisse delectat. Multi sunt, qui dicant, *Scio hoc illi non profuturum, sed quid faciam ?* Rogat, resistere precibus ejus non possum. *Viderit de se, non de me queretur.* Falsum est : imò de te, & meritò quidem : cum ad mentem bonam redierit, cum accessio illa, quæ animum inflammabat, se remiserit. Quidni eum oderit, à quo in damnum ac periculum suum adjutus est ? Exorari in perniciem rogantium sæva bonitas est. Quemadmodum pulcherrimum opus est etiam invitos nolentesque servare : ita rogantibus pestifera largiri blandum & affabile odium. Beneficium demus, quod usu magis ac magis placeat, quod nunquam in malum vertat. Pecuniam non dabo, quam numeraturum adulteræ sciam . Ne in societate turpis facti aut consilii inveniam. Si potero, revocabo ; sin minus, non adjuvabo scelus. *De benefic. lib. XI. Cap. xv.*

D E
M E T U
E T
T I M O R E, &c.

Periculosius est timeri, quam despici.

TImor redundat semper in **Authores** :
nec quisquam metuitur ipse securus.
Occurrat hoc loco tibi Laberianus ille ver-
sus, qui medio civili bello in theatrō dictus
totum in se populum non aliter convertit,
quàm si missa esset vox publici affectûs :

Necesse est multos timeat, quem multi timent.

Ita natura constituit, ut quod alieno metu
magnum est, à suo non vacet. Leoni
quàm pavida sunt, ad levissimos strepitus,
pectora ? Acerrimas feras, umbra, vox,
& odor insolitus exagitat. Quicquid terret,

& trepidat. Non est ergo, quare concupiscat quisquam sapiens timeri. *De Ira. Lib. II. Cap. 11.*

Timeri tam domi molestum est, quam foris: Tam à servis, quam à liberis. Nulli non ad nocendum satis virium est. Adjice nunc, quòd *qui timetur, timer.* Nemo potuit terribilis esse securé. *Ad Lucil. Ep. CV.*

Ante omnia memento demere rebus tumultum, ac videre, quid in quaq; re sit: scies nihil esse in istis terribile, nisi ipsum timorem. *Ad Lucil. Ep. XXIV.*

Quod vides accidere pueris, hoc nobis quoque majusculis pueris evenit. Illi, quos amant, quibus assueverunt, cum quibus ludunt, si personatos vident, expavescunt: non hominibus tantum, sed & rebus persona demenda est, & reddenda facies sua. Quid mihi gladios & ignes ostendis, & turbam carnificum circa te frementium? Tolle istam pompam, sub qua lates & stultos ter-ritas. Mors es, quam nuper servus meus, quam ancilla contempsit. Quid tu rursus mihi flagella. & eculeos magno apparatu explicas? Quid singulis articulis singula machinamenta, quibus extorqueantur, aptata, & mille alia instrumenta excarnificandi particulatim hominis? Pone ista, quæ

concu-
De Ira,

quàm
. Nulli
Adjice
mo po-
cil. Ep.

bus tu-
re sit
ipsum

nobis
i, quos
quibus
escunt
persona
Quid
urbam
Tolle
os ter-
meus,
rursus
paratu
angula
ntur,
carni-
e ista,
quæ

quæ nos obstupefaciunt : Jube contiscere
gemitus & exclamationes, & vocum inter
lacerationem elisarum acerbitem. Nemp-
pe dolor, quem podagricus ille contemnit,
quem stomachicus ille in ipsis deliciis per-
fert, quem in puerperio puella perpetitur.
Levis est, si ferre possum, brevis est, si
ferre non possum. *Ibid.*

*Ex istis, quæ terribilia, & speciosa videntur,
nihil est invictum.* Ad Lucil. Ep.
XCVIII.

Singula jam vicere multi: Ignem Mucius,
crucem Regulus, Venenum Socrates, ex-
ilium Rutilius, mortem ferro adaetam Ca-
to : & nos vincamus aliquid. Rursus ista,
quæ ut speciosa, & felicia trahunt vulgus,
a multis, & sæpe contempta sunt. Fabri-
cius divitias Imperator rejecit, Censor no-
tavit ; Tubero paupertatem & se dignam,
& Capitolio judicavit, cum fctilibus in pub-
lica coena usus ostendit debere his hominem
esse contentum. Honores repulit Sextius,
qui ita natus, ut Remp. deberet capeffere,
latum clavum Divo Julio dante, non recepit.
Intelligebat enim, quod dari posset, & eripi
posse. Nos quoque aliquid ipsi faciamus
animosè : simus inter exempla. Quare
de-

deficimus ? Quare desperamus ? Quicquid fieri potuit, potest. *Ibid.*

D E
O T I O.
E T
O T I O S O.

*Nihil est tam certum, quam otii vitia negotio
discuti. Ad Lucil. Ep. LVI.*

Quoties nos malè habet inertia sui impatiens, toties ad rerum actus excitandi, ac tractatione bonarum artium occupandi sumus. Magni Imperatores cum malè parere militem vident, aliquo labore compescunt, & expeditionibus detinent. Nunquam vacat lascivire districtis, nihilque tam certum est, quàm otii vitia negotio discuti.

Otiifua

Otiosus quis est ?

Ille otiosus est, cui otii sui sensus est : hic verò semivivus, cui ad intelligendos sensus indice opus est. Audio quendam ex delicatis (si modò deliciae vocandae sint, vitam & consuetudinem humanam dediscere) cùm ex balneo inter manus elatus, & in sella positus esset, dixisse interrogando, jam sedeo ? Hunc tu ignorantem, an se deat, putas scire, an vivat, an videat, an otiosus sit ? Non facile dixerim, utrùm magis miserear, si hoc ignoravit, an, si se ignorare finxit. *De brevitate.*

Otiosus, qui vulgo vocatur.

Otiosum hominem, seductum existimat vulgus & securum, & se contentum, sibiq; viventem : quorum nihil ulli contingere, nisi sapienti potest. Ille quidem nullâ re sollicitus scit sibi vivere. Ille enim (quod est primum) scit vivere. Nam qui res & homines fugit, quem cupiditatum suarum infelicitas relegavit, qui alios feliciores videre non potuit, qui velut timidum, atque iners animal metu obticuit, ille sibi non vivit, sed, (quod est turpissimum) ventri,

ventri, somno, libidini. Non continet
sibi vivit, qui nemini vivit. Adeo tamen
magna res est constantia, ut habeat autho-
ritatem inertia quoq; pertinax. *Ad Lucil.*
Ep. 55.

Soli Sapientes sunt otiosi.

Soli omnium otiosi sunt, qui Sapientia
vacant: soli vivunt: nec suam tantum ætatem
benè tuentur: omne ævum suo adjiciunt.
Quicquid annorum ante illos actum est, illis
acquisitum est. Nisi ingratißimi sumus,
illi clarissimi sacrarum opinionum condito-
res, nobis nati sunt, nobis vitam præpara-
verunt. Ad res pulcherrimas ex tenebris
erutas, alieno labore deducimur; nullo no-
bis seculo interdictum est: in omnia admitti-
timur: & si magnitudine animi egredi hu-
manæ imbecillitatis angustias libet, mul-
tum, per quod spatiemur, temporis est.
Disputare cum Socrate licet, dubitare cum
Carneade, cum Epicuro quiescere, homi-
nis naturam cum Stœicis vincere, cum Cy-
nicis excedere, cum rerum natura in con-
sortium omnis ævi patiter incedere. *Ibid.*
Cap. 14.

DE
LABORE
ET
OPERA, &c.

Labor optimus citat. De Provid. Cap. V.

Vide nunc fortes viros arma sumere,
& in castris pernoctare, & pro val-
lo obligatis stare vulneribus : interim in
urbe, securos esse præcisos, & profectos im-
pudicitiam. Senatus per totum diem sæpe
consultitur : cùm illo tempore vilissimus
quisq; aut in campo otium suum obletetur,
aut in popina lateat, aut tempus in aliquo
circulo terat. *Ibid.*

Nihil

*Nihil est, quod non expugnet pertinax opera,
& intenta ac diligens cura. Ad Lucil
Ep. L.*

Robora in rectum, quamvis flexa, revo-
cabis: curvatas trabes calor explicat, & ali-
ter natæ in id finguntur, quod usus noster
exigit. *Ibid.*

D E P A T I E N T I A.

*Ad contemnendam malorum potentiam animi
patientia pervenit. De Provid. Cap. V.*

Quid in nobis patientia perficere po-
sit, scies, si aspexeris, quantum ma-
tionibus nudis & inopiâ fortioribus labori-
præstet. Omnes considera gentes, in quibus
Romana pax desinit, Germanos dico
& quicquid circa Istrum vagarum gentium
occurrat: Perpetua illos hyems, triste coeli
lumen premit, malignè solum steride susten-
tat, imbrem culmo aut fronde defendunt
super

opera
Lucil
revo
& ali
ostes
super indurata glacie stagna persultant, in
alimentum feras captant. Miseri tibi vi-
dentur? Nihil miserum est, quod in na-
turam consuetudo perduxit. Paulatim
enim voluptati sunt, quæ necessitate cœpe-
runt. Nulla illis domicilia, nullæ sedes sunt;
nisi quas lassitudo in diem posuit; vilis &
hic quærendus manu victus; horrenda ini-
quitas cœli, intecta corpora: hoc, quod
tibi calamitas videtur, tot gentium vita est.
Ibid.

D E

P A R V O.

Parvo assuescendum est.

Necessarium est parvo assuescere.
Multæ difficultates locorum, multæ
temporum etiam locupletibus & instructis,
à Deo optantem prohibent & occurrunt.
Quicquid vult, habere nemo potest: illud
potest, nolle quod non habet: rebus obla-
tis hilaris uti. Magna pars libertatis est
bene moratus venter, & contumeliæ pati-
ens. *Ad Lucil. Ep. 123.*

S

De

De Parsimonia.

Parsimonia est scientia vitandi sumptus supervacuos: aut ars re familiari moderatè utendi.

Laus Parsimoniæ.

Optimus pecuniæ modus est, qui nec in paupertatem, cadit nec procul a paupertate discedit. Placebit autem nobis mensura, si priùs parsimonia placuerit: sine qua, nec ullæ opes sufficiunt, nec ullæ non satis parent, præsertim, cum in vicino remedium sit, & possit ipsa paupertas in divitias advocatâ frugalitate convertere. Assuescamus à nobis remove pomam, & uti rerum ornamenta metiri. Cibus famem domet, potio sitim. Discamus membris nostris inniti: cultum victumque non ad nova exempla componere; sed ut majorum suadent mores. Discamus continentiam augere, luxuriam coercere, gulam temperare, iracundiam lenire, paupertatem æquis oculis aspicere, frugalitatem colere, etiamsi nos pudebit desideriiis naturalibus parvo parata remedia adhibere, spes effrænatas, & animum in futura eminentem,

velut

velut sub vinculis habere, id agere, ut divi-
tias à potiùs nobis, quàm à fortuna petamus.
De Tranquillit. anim. Cap. 8. & 9.

D E S I M I L I.

Nullus semper idem ac similis sibi est.

Nemo non quotidie & consilium mutat,
& votum: modò uxorem vult habere,
modò amicam: modò id agit, ne quis sit
officiosior servus: modò dilatat se usque ad
invidiam; modò subsidit & contrahitur in-
fra humilitatem verè jacentium, nunc pe-
cuniam spargit, nunc rapit. Sic maxime
coarguitur animus imprudens: alius prodit
atq; alius, & (quo turpius nihil indico)
impar sibi est. Magnam rem puta unum
hominem agere. Præter sapientem autem
nemo unum agit: cæteri multiformes su-
mus. Modò frugi tibi videbimur & gra-
ves, modò prodigi & vani. Mutamus
subinde personam, & contrariam ei sumi-
mus, quam exuimus. Hoc ergo à te
exige,

exige, ut qualem institueris præstare te, talem usque ad exitum serves. Effice, ut possis laudari : sin minùs, ut agnosci. De aliquo, quem vidisti heri, meritò dici potest. Hic quis est ? Tanta mutatio est. *Ad Lucil. Ep. 120.*

DE
ORATIONE.

Oratio vultus animi est. Ad Lucil. Ep. 115.

Ratio si circumtonsa est, & fucata,
& manufacta, ostendit illum quo-
que non esse sincerum, & habere aliquid
fracti. Non est ornamentum virile con-
cinnitas. *Ibid.*

Talis hominibus oratio est, qualis vita. Ibid.
Epist. 114.

‘ Quemadmodum uniuscujusque actio
dicenti similis est, sic genus dicendi ali-
quando imitatur publicos mores. Si disci-
plina civitatis laboravit, & se in deliciis
dedit,

' dedit, argumentum est luxuriæ publicæ,
 ' orationis lascivia. Si modò non in uno,
 ' aut in altero fuit, sed approbata est, &
 ' recepta. Non potest alius esse ingenio,
 ' alius animo color. Si hic sanus est, si
 ' compositus, gravis, temperans, ingeni-
 ' um quoq; siccum ac sobrium est: illo
 ' vitiato, hoc quoque afflatur. *Ibid.*

D E

F O E L I C I T A T E .

Res inquieta fœlicitas est.

' Ipsa se exagitat, movet cerebrum non
 ' in uno genere. Alios in cultum irritat,
 ' alios in potentiam, alios inflat, alios
 ' mollit. *In excerptis.*

Periculosa res est fœlicitas.

Ipsa fœlicitas, se nisi temperat, premit :
 si fugacissimis bonis credidit, citò deseritur,
 & ut non deseratur, affligitur. Paucis de-
 ponere fœlicitatem molliter licuit : cæteri

cum his, inter quæ eminuere, labuntur, & illos degravant ipsa, quæ extulerant. Ideò adhibeitur prudentia, quæ modum illis, ac parsimoniam imponat. Quoniam quidem licentia opes suas præcipitat atque urget: nec unquam immodica durarunt; nisi illa moderatrix ratio compescuit. Hoc multarum tibi urbium ostendet eventus, quarum in ipso flore luxuriosa imperia ceciderunt, & quicquid virtute erat paratum, intemperantiâ corrui. *Ad Lucil. Ep. 74.*

Omnium istorum, quos incedere altos vides, bracteata foelicitas est. Inspice, & discas sub ista tenui membrana dignitatis, quantum mali lateat. Hæc ipsa res tot Magistratus, tot judices detinet, quæ magistratus & judices facit pecunia, quæ ex quo in honore esse cœpit, verus rerum honos cecidit: mercatoresque & venales invicem facti, quærimus, non quale sit quid, sed quanti. Ad mercedem pii sumus, ad mercedem impii. Honesta, quamdiu aliqua illis spes inest, sequimur: in contrarium transaturi, si plus scelera promittant. *Ad Lucil. Ep. 115.*

Fœlicitas iracundiam nutrit. De Ir. l. 2. c. 21.

Non vides, ut majorem quamq; fortunam major iracundia comitetur? In divitibus Nobilibusq; & Magistratibus præcipuè apparet, cum quicquid leve & inane in animo erat, secundâ se aurâ sustulit. Fœlicitas iracundiam nutrit, ubi aures superbas assentatorum turba circumstetit. Tibi enim respondeat: Non pro fastigio tuo te metiris ipse, te projicis, & alia, quibus vix sanæ, & ab initio bene fundatæ mentes restiterint. *Ibid.*

D E I N F O E L I C I E T I N F O E L I C I T A T E.

Nihil est infœlicius eo, cui nihil unquam evenit adversi. De Provid. Cap. 3.

Non enim licuit se illi experiri. Ut ex voto illi fluxerint omnia, ut ante votum, malè tamende eo deus judicavit. Indignus

nus visus est, à quo vinceretur aliquando fortuna, quæ ignavissimum quemq; refugit, quasi dicat: Quid ego istum mihi adversarium assumam? Statim arma submitte. Non opus est in illum totâ potentiâ meâ levi comminatione pellitur. Non potest sustinere vultum meum. Alius circumspiciatur, cum quo conferre possimus manum: pudet congrredi cum homine vinci parato. Ignominiam indicat Gladiator cum inferiore componi, & scit eum sine gloria vinci, qui sine periculo vincitur. Idem facit fortuna, fortissimos sibi pares quærit, quosdam fastidio transit. Contumacissimum quemq; & rectissimum aggreditur, adversus quem vim suam intendat. *Ibid.*

D E G A U D I O.

Gaudere non potest, nisi bonus & sapiens.
Ad Lucil. Ep. 59.

AD gaudium cupis pervenire, sed erras, qui inter divitias te illuc venturum esse speras. Inter honores gaudium, id est, inter sollicitudines quæris? Ista, quæ sic petis, tanquam datura lætitiâ ac voluptatem, causæ dolorum sunt. Omnes inquam illi tendunt ad gaudium: sed unde stabile magnumq; consequantur, ignorant. Ille ex conviviis & luxuria: ille ex ambitione, & circumfusa Clientium turba: illic ex amica: alius ex studiorum liberalium vana ostentatione, & nihil satiantibus literis. Omnes istos oblectamenta fallacia, & brevia decipiunt, sicut ebrieras, quæ unius horæ hilarem insaniam longi temporis tædio pensat. Sicut plausus & acclamationis secundæ favor, qui magnâ soli-

solicitudine & partus est, & expiandus.
 Hoc ergo cogita, hunc esse sapientiæ effe-
 ctum, gaudii æqualitatem. Talis est sapi-
 entis animus, qualis mundi status super Lu-
 nam. Semper illic serenum est. Habes
 ergo, quare velis sapiens esse: Quia nun-
 quam sine gaudio est. Gaudium hoc non
 nascitur, nisi ex virtutum conscientia. Non
 potest gaudere, nisi fortis, nisi justus, nisi
 temperans. Quid ergo, inquis? Stulti ac
 mali non gaudent? Non magis, quàm
 prædam nacti Leones. Cùm fatigaverunt
 se vino ac libidinibus, cùm illos nox inter
 vina defecit, cùm voluptates angusto cor-
 pori ultra, quàm capiebat, ingestæ, sup-
 purare cœperunt, tunc exclamant miseri
 Virgilianum illum versum,

*Namque ut supremam falsa inter gaudia noctem,
 Egerimus, nosti* —————

Omnem luxuriosi noctem inter falsa gau-
 dia, & quidem tanquam supremam agunt.
Ibid.

D E

DE
PATRIA.

Patria carere intolerabile non est. Ipsa loci commutatio nil acerbi afferi. Ad Helv.
Cap. VI.

A Spice agedum hanc frequentiam, cui vix urbis immensæ tecta sufficiunt. Maxima pars illius turbæ patriâ caret: ex mancipiis & coloniis suis, ex toto deniq; orbe terrarum confluxerunt. Alios adducit ambitio, alios necessitas officii publici, alios imposita legatio, alios luxuria, opulentum & opportunum vitiis locum quærens: alios liberalium studiorum cupiditas, alios spectacula: quosdam traxit amicitia, quosdam industria, latam ostendendæ virtuti nacta materiam: quidam venalem formam attulerunt, quidam venalem eloquentiam. Nullum non hominum genus concurrat in urbem, & virtutibus & vitiis magna pretia ponentem. Jube omnes istos
ad

ad nomen citari, & unde domo quisque si
 quære: Videbis majorem partem esse
 quæ relictis sedibus suis, venerit in maxi-
 mam quidem ac pulcherrimam urbem, non
 tamen suam. Deinde ab hac civitate discede
 quæ velut communis patria dici potest
 & omnes urbes circumi. Nulla est, ubi mag-
 nam partem peregrinæ multitudinis non in-
 venias. Nunc transi ab iis; quantum
 amœna positio & opportunitas regionis
 plures allicit: deserta loca & asperrima
 insulas Sciathum & Seriphum, Gyarum &
 Cosuram pete. Nullum invenies exilium
 in quo non aliquis animi causâ moretur.
 Quid tam nudum inveniri potest, quid tam
 abruptum undique, quàm hoc saxum.
 Quid ad copias respicienti jejunius? Quid
 ad homines immansuetius? Quid ad ipsius
 loci situm horridius? Quid ad cœli natu-
 ram intemperantius? Plures tamen hic
 peregrini, quàm cives consistunt. Usque
 cō ergo commutatio ipsa locorum gravis
 non est, ut hic quoque à patria quosdam
 abduxerit. Invenio, qui dicant, ineffe-
 naturalem quandam animi irritationem
 commutandi sedes, & transferendi domici-
 lia. Mobilis enim & inquieta mens homini
 data est; nunquam se tenet; spargitur &
 cogitationes suas in omnia nota atq: ignota
 dimittit.

dimittit, vaga & quietis impatiens, & no-
 vitate rerum lætissima. Quod non mira-
 beris, si primam ejus originem adspexe-
 ris. Non est ex terreno & gravi concreta
 corpore: ex illo cœlesti spiritu descendit.
 Cœlestium autem natura semper in motu
 est: Fugit, & velocissimo cursu agitur.
 Adspice sydera mundum illustrantia: nul-
 lum eorum perstat, labitur assiduè, & lo-
 cum ex loco mutat, quamvis cum univer-
 so vertatur, in contrarium nihilominus ipsi
 mundo refertur: per omnes signorum par-
 tes discurret perpetua ejus agitatio, & ali-
 unde aliò commigratio est. Omnia vol-
 untur semper, in transitu sunt, & ut lex,
 & naturæ necessitas ordinavit, aliunde
 aliò deferuntur. Cùm per certa an-
 norum spatia, orbis suos explicuerint, ite-
 rum ibunt, per quæ venerunt. I nunc,
 & animum humanum, ex iisdem, quibus
 divina constant, compositum seminibus,
 molestè ferre puta transitum & migrati-
 onem: cum Dei natura, assiduà & citatissi-
 mæ commutatione, vel delectet se, vel con-
 servet. A cœlestibus agedum, te ad huma-
 na converte. Videbis gentes populosq;
 mutasse sedem. Quid sibi volunt in medijs
 Barbarorum regionibus Græcæ urbes?
 Quid inter Indos Persasq; Macedonicus ser-
 mo? Scythia, & totus ille ferarum indo-

mitarumq; gentium tractus, civitates Acha-
 æ Ponticis impositas littoribus ostentat.
 Non perpetuæ hyemis sævitia, non homi-
 num ingenia ad similitudinem cœli sui hor-
 rentia transferentibus domus suas obfite-
 runt. Atheniensis in Asia turba est. Mi-
 letus LXXV. urbium populum in diversa
 effudit: totum Italiæ latus, quod infero
 mari alluitur, major Græcia fuit. Tusco
 Asia sibi vindicat: Tyrii Africam incolunt:
 Hispaniam Pœni: Græci se in Galliam im-
 miserunt, in Græciam Galli: Pyrenæus
 Germanorum transitus non inhibuit: per
 invia, per incognita versavit se humana le-
 vitas. Liberos, conjugesq; & graves senes
 parentes traxerunt. Alii longo errore
 jactati non judicio elegerunt locum, sel-
 lassitudine proximum occupaverunt: alii
 armis sibi jus in aliena terra fecerunt:
 quasdam gentes, cùm ignota peterent, mare
 hausit: quædam ibi confederunt, ubi illarum
 rerum inopia deposuit. Nec omnibus e-
 dem causa relinquendi quærendiq; patriam
 fuit. Alios excidia urbium suarum, hosti-
 libus armis elapsos in aliena, spoliatos suis
 expulerunt: alios domestica seditio sum-
 movit: alios nimia superfluentis populi
 frequentia ad exonerandas vires, emisit:
 alios pestilentia, aut frequens terrarum hi-
 atus, aut aliqua intoleranda infœlicis soli-

ejecerunt: quosdam fertilis oræ, & in
 majus laudatæ fama corrumpit: alios alia
 causa excivit domibus suis. Illud itaque
 manifestum est, nihil eodem loco mansisse,
 quo genitum est. Assiduus generis huma-
 ni discursus est. Quotidiè aliquid in tam
 magno orbe mutatur. Nova urbium fun-
 damenta jaciunt: nova gentium nomina,
 extinctis prioribus, aut in accessionem va-
 lidioris conversis, oriuntur. Omnes au-
 tem istæ populorum transportationes, quid
 aliud, quam exilia sunt? Quid tam longo
 circuitu te traho? Quid interest enumerare
 Antenorem Patavii conditorem, & Evan-
 drum in ripa Tiberis regna Arcadum collo-
 cantem? Quid Diomedem, aliosque, quos
 Trojanum bellum victos simul victoresque
 per alienas terras dissipavit? Romanum
 imperium nempe Auctorem exilem respi-
 cit: quem profugum captâ patriâ, exi-
 guis reliquias trahentem, necessitas & vi-
 ctoris metus, longinqua quærentem, in Ita-
 liam detulit. Hic deinde populus, quot
 colonias in omnes provincias misit? Ubi-
 cunq; vicit Romanus, habitat; Ad hanc
 commutationem locorum libenter nomina
 dabat, & relictis aris suis trans maria se-
 quebatur colonus senex. Res quidem non
 desiderat plurium enumerationem, unum

tamen adjiciam, quod in oculos se ingerit.
 Hæc ipsa Insula *Corfica* sæpe jam cultore
 mutavit. Ut antiquiora, quæ vetustas ob-
 duxit, transeam, Phocide relictâ, Graeci
 qui nunc Massiliam colunt, prius in hac In-
 sula confederunt. Ex qua quid eos fuga
 verit, incertum est: utrum cœli gravitas
 an præpotentis Italiæ conspectus, an natu-
 ra importuosi maris. Nam in causa non
 fuisse feritatem accolarum, eò apparet
 quod maximè tunc trucibus & inconditis
 Galliæ populis se interposuerunt. Transie-
 runt deinde Ligures in eam, transierunt
 & Hispani, quod ex similitudine ritûs ap-
 paret. Eadem enim tegumenta capitum
 idemq; genus calceamenti; quod Cantabris
 est, & verba quædam. Nam totus
 sermo conversatione Græcorum Ligurum
 quæ à patrio descivit. Deductæ deinde sunt
 duæ civium Romanorum coloniæ: altera à
 Mario, altera à Sylla. Toties hujus aridi
 & spinosi saxi mutatus est populus. Vi-
 deniq; invenies ullam terram, quam etiam
 nunc indigenæ colant. Permixa omnia &
 insititia sunt: alius alii successit. Hic con-
 cupivit, quod alii fastidio fuit: Ille, unde
 expulerat, ejectus est. Ita fato placuit
 nullius rei eodem semper loco stare fortu-
 nam. *Ad Helv. Cap. 6, 7, 8.*

D E B E N E F I C I I S H O M I N U M.

Quid est Beneficium ?

Beneficium est benevola actio tribuens gaudium, capiensque tribuendo, in id, quod facit, prona & sponte suâ parata. Itaq; non quid fiat, aut quid detur, refert, sed quâ mente. *De Benefic. Lib. 1. Cap. 6.*

Beneficium non in eo, quod fit aut datur, consistit; sed in ipso dantis aut facientis animo.

Magnum esse inter ista discrimen, vel ex hoc intelligas, licet, quod beneficium utiq; bonum est: id autem, quod fit aut datur, nec bonum, nec malum est: Animus est, qui parva extollit, sordida illustrat, magna & in pretio habita dehonestat ipsa, quæ appetuntur, neutram naturam habent,

nec boni, nec mali, id refert, quo illa rector animus impellat, a quo forma datur rebus. Non est ergo beneficium ipsum, quod numeratur aut traditur. Sic nec in victimis licet optimæ sint, auroque præfulgeant, Dei est honos ; sed piâ ac rectâ voluntate venerantium. Itaque boni etiam farre ac fritillâ religiosi sunt, mali rursus non effugiunt impietatem, quamvis aras sanguine multo cruentaverint. Si beneficia non ipsâ benefaciendi voluntate consistenterent, eo majora essent, quò majora sunt, quæ accepimus. Id autem falsum est. Nonnunquam enim magis nos obligat, qui dedit parva magnificè : qui Regum æquavit opes animo : qui exiguum tribuit, sed libenter : qui paupertatis suæ oblitus est, dum meam respicit : qui non voluntatem tantùm juvandi habuit, sed cupiditatem : qui accipere se putavit beneficium, cum daret : qui dedit tanquam non recepturus, recepit, tanquam non dedisset : qui occasionem, quâ prodesset, & occupavit, & quæsit. Contra ingrata sunt (ut dixi) licet re ac specie magna videantur, quæ danti aut extorquentur, aut excidunt : multoq; gratiùs venit, quod facili, quàm quod plenâ manu datur. Exiguum est, quod in me contulit, sed amplius non potuit.

tnit. At hic, quod dedit, magnum est, sed dubitavit, sed distulit, sed cūm daret, gemit, sed superbè dedit, sed circumtulit, & placere non ei, cui præstabat, voluit, ambitioni dedit non mihi. Socrati cūm multa multi pro suis quisque facultatibus offerrent: Æschines pauper auditor, Nihil, inquit, dignum te, quod dare possim, invenio: *Et hoc uno modo pauperem me esse sentio. Itaq; dono tibi, quod unum habeo, Me ipsum. Hoc munus rogo, quaecunq; est, boni consulas, cogitesque alios, cum multum tibi darent, plus sibi reliquisse.* Cui Socrates. *Quidni tu, inquit, mihi magnum munus dederis; nisi forte parvo te æstimas? Habebo itaq; curæ, ut te meliorem tibi reddam, quam accepi.* Vicit Æschines hoc munere Alcibiadis parem divitiis animum, & omnem juvenum opulentorum munificentiam. Vides, quomodo animus inveniat liberalitatis materiam etiam inter angustias. *Ibid. Cap. 6, 7, 8, 9.*

Quemadmodum dandum sit beneficium?

Sic demus beneficium, quomodo vellemus accipere. Ante omnia libenter, citò, sine ulla dubitatione Ingratum est beneficium, quod diu inter manus datis hæsit, quod

quod quis ægre dimittere visus est, & sic
 tanquam sibi præriperet. Etiam si quid
 moræ intervenit, evitemus omni modo, ne
 deliberâsse videamur. Proximus est à ne-
 gante, qui dubitavit, nullamq; meretur
 gratiam. Nam cum in beneficio jucundis-
 sima sit tribuentis voluntas, qui nolentem
 se tribuisse ipsâ cunctatione testatus est,
 non dedit, sed adversus ducentem malè re-
 tinuit. Multi autem sunt, quos liberales
 facit frontis infirmitas. Gratissima sunt
 beneficia, parata, facilè occurrentia, ubi
 nulla mora fuit, nisi in accipientis vere-
 cundia. Primum est antecedere desiderium
 cujusq; proximum sequi. Illud melius, oc-
 cupare, antequam rogemur: quia cum
 homini probo ad rogandum os concurrat;
 & suffundatur rubor, qui hoc tormentum
 remittit, multiplicat munus suum. Non
 tulit gratis, qui cum rogâset, accepit.
 Quoniam quidem, ut majoribus nostris,
 gravissimis viris visum est, nulla res carius
 constat, quàm quæ precibus empta est.
 Vota homines parcius facerent, si palam
 facienda essent. Adeò etiam Deum, cui
 honestissimè supplicamus, tacitè malumus,
 & intra nosmet ipsos precari. Molestum
 verbum est, onerosum, & demisso vultu
 dicendum, Rogo. Hujus facienda est gra-
 tia

tia amico, & cuicumq; quem amicum sis
 promerendo facturus. Properet licet :
 serò beneficium dedit, qui roganti dedit.
 Ideò divinanda cujusq; voluntas, & cùm in-
 tellecta est, necessitate gravissimà rogandi
 liberanda est. Illud beneficium jucundum,
 victurumq; in animo scias, quod obviam
 venit. Si non contingit prævenire, plura
 rogantis verba intercidamus, ne rogari
 videamur : sed certiores facti statim pro-
 mittamus, facturosq; nos etiam, antequam
 interpellaremur, ipsà festinatione appro-
 bebamus. Quemadmodum in ægris oppor-
 tunitas cibi salutaris est, & aqua tempe-
 stivè data remedii locum obtinuit ; ita
 quamvis leve & vulgare beneficium sit, si
 præstò fuerit, si proximam quamq; horam
 non perdidit, multum sibi adjicit, gratiam-
 que pretiosi, sed lenti & diu cogitati mu-
 neris vincit. Qui tam paratè fecit, non
 est dubium, quin libenter faciat. Itaq;
 lætus facit, & induit sibi animi sui vultum.
 Ingentia quorundam beneficia silentium
 aut loquendi tarditas, imitata gravitatem
 & tristitiam, corrumpit, cùm promitterent
 vultu negantium. Quanto melius adjicere
 bona verba bonis rebus, & prædicatione
 humanà benignaq; commendare, quæ præ-
 stes ? Ut ille se castiget, quòd tardior in
 ro

rogando fuit. Adjicias licet familiarem querelam: *Irascor tibi, quod cum aliquid desiderasses, non olim scire me voluisti, quod tam diligenter rogasti, quod quenuquam adhibuisti.* Ego verò gratulor mihi, quod experiri animum libuit: postea quicquid desiderabis, tuo jure exigas. Semel rusticitati tuæ ignoscitur. Sic efficies, ut animum tuum pluris æstimet, quàm illud, quicquid est, ad quod petendum venerat. Tunc est summa virtus tribuentis, tunc benignitas, ubi ille, qui discessit, dicet sibi, *Mignum bodie lucrum feci. Malo, quod illum talem inveni, quàm si multiplicatum hoc ad me aliâ viâ pervenisset.* Huic ejus animo nunquam parem re'eram gratiam. At pleriq; sunt, qui beneficia asperitate verborum, & supercilio in odium adducunt, eo Sermone usi, eâ superbiâ, ut impetrâsse pœniteat. Aliæ deinde post rem promissam sequuntur moræ. Nihil autem est acerbius, quàm ubi quoque, cum impetrâsti, rogandum est. Repræsentanda sunt beneficia, quæ à quibusdam accipere difficilior est, quàm impetrare. Hic rogandus est, ut admoneat, ille ut sumat. Sic unum munus per multorum teritur manus, ex quo gratiæ minimum apud promittentem remanet: quia auctori detrahit, quisquis post illum rogandus est. Hæc

ita-

itaque curæ habebis, si grātē æstimari, quæ præstabis, voles, ut beneficia tua illibata, ut integra ad eos, quibus promissa sunt, perveniant sine ulla, ut aiunt, deductione. Nemo illa intercipiat, nemo detineat: nemo in eo, quod daturus es, gratiam suam facere potest. ut non tuam minuat. Nihil æquē amarum, quā diu pendēre. Æquiori quidem animo ferunt præcidi spem suam, quā trahi. Plerisq; hoc vitium est, ambitione pravā differendi promissa. ne minor sit rogantium turba. Quales regiæ potentia ministri sunt, quos delectat superbiæ suæ longum spectaculum: minusque se judicant posse; nisi diu multumq; singulis, quid possint, ostentent. Nihil confestim, nihil semel faciunt. Irjuriae illorum præcipites, lenta beneficia sunt: Quare verissimum existima, quod ille Comicus dixit: Quid? tu non intelligis, *Tantum te gratiæ demere, quantum moræ adjici?* Inde illæ voces, quas ingenuus dolor exprimit. *Fac, si quid facis: & nihil est tanti: Malo mihi jam neges:* ubi in tedium adductus animus incipit beneficium odisse, dum expectat. Potest ob id ingratus esse. Quemadmodum acerbissima crudelitas est, quæ trahit poenam: & misericordiae genus est, citò occidere (quia tormentum

mentum ultimum finem sui secum affert quod antecedit tempus, maxima venturi supplicii pars est) ita major est muneris gratia, quò minùs diu pependit. Est enim bonarum etiam rerum sollicita expectatio: & cum plurimà beneficia remedium alicujus rei afferant, qui aut diutiùs torqueri patitur, quem protinus potest liberare, aut gaudere tardiùs beneficio suo manus affert. Omnis benignitas properat: & proprium est libenter facientis citò facere. Qui tardè, & diem de die extrahens profuit, non ex animo fecit. Ita duas res maximas perdidit, & tempus, & argumentum amicæ voluntatis. Tardè velle nolentis est. *Ibid. Lib. 2. Cap. 1, 2, 3, 4, 5.*

Corripere eum, cui cum maximè aliquid praestes, dementia est, & inferere contumeliam meritis. Ibid.

Beneficia non sunt exasperanda, nec quicquam illis triste miscendum. Etiam si quid erit, de quo velis admonere, aliud tempus eligito. Fabius Verrucosus beneficium ab homine duro asperè datum, *Panem lapidosum* vocabat: quem esurienti accipere necessarium sit, esse acerbum. *Ibid. Cap. 7.*

*Beneficia quædam palàm, quædam secretò
tribuenda sunt. Ib. Cap. 9.*

Omnes Sapientiæ Auctores præcipiunt,
quædam beneficia palàm danda, quædam
secretò. Palàm, quæ consequi gloriosum
est: ut militaria dona, & honores, & quic-
quid aliud notitià pulchrius sit. Rursus,
quæ non producant, nec honestiorem faci-
unt, sed occurrunt infirmitati, egestati,
ignominia, tacitè danda sunt, ut nota sint
solis, quibus profunt. Interdum & ipse
qui juvatur, fallendus est: ut habeat, nec
à quo acceperit, sciat. Arcefilaus, ut
aiunt, amico pauperi & paupertatem suam,
dissimulanti, ægro autem, & ne hoc qui-
dem confitenti deesse sibi in sumptum ad
necessarios usus, cùm clàm succurrendum
judicasset, pulvino ejus ignorantis sacculum
subiecit, ut homo inutiliter verecundus
quod desiderabat, inveniret potius, quàm
acciperet. *Ibid. Cap. 9, 10.*

*Lacerat animum & premit frequens merito-
rum commemoratio. Ibid. Cap. 10.*

Libet exclamare, quod ille triumviri;
proscriptione servatus a quodam Cæsaris
u amico

amico exclamavit, cùm superbiam ejus ferre non posset: *Redde me Cæsari, Quousque dices: Ego te servavi, ego te eripui morti?* Illud, si meo arbitrio memini, vita est; si tuo, mors est. Nihil tibi debeo, si me servasti, ut haberes, quem ostenderes. Quousque me circumducis? Quousque oblivisci fortunæ meæ non finis? Semel in triumpho ductus essem. *Ibid.*

Beneficium à se datum, non narrandum sed tacendum.

Qui dedit beneficium, taceat: narret, qui accepit. Dicitur enim, quod ille ubique *jaçtanti* beneficium suum: *Num negabis,* inquit, *te recepisse?* Et cùm respondisset, *Quando?* *Sæpe quidem,* inquit, & multis locis: *id est, quoties & ubicunque narrasti.* Quid opus est te loqui? Quid alienum occupare officium? Est qui istud honestius facere possit: quo narrante & hoc laudabitur, quod ipse non narras. Ingratum me judicas, si istud te tacente nemo sciturus est? Quod adeò non est committendum, ut etiam si quis coram nobis narrabit, ei respondendum sit: *Dignissimus quidem ille est majoribus beneficiis, quæ ego magis velle me scio præstare, quàm posse.* Et hæc ipsa

non vernititer nec eà figurà, quà quidam
 rejiciunt, quæ magis ad se volunt attra-
 here: deinde adjicienda omnis humanitas.
 Perdet agricola, quod sparsit, si labores
 suos destituet in semine. Multà curà sata
 perducuntur ad segetem. Nihil in fructum
 pervenit, quod non à primo usque ad ex-
 tremum æqualis cultura prosequitur: ea-
 dem beneficiorum est conditio. Numquid
 ulla majora esse possunt, quàm quæ in libe-
 ros Pa'tres conferunt? Nec tamen tuta
 sunt, si in infantia deserantur; nisi longa
 pietas munus suum nutriat. Eadem cæte-
 rorum beneficiorum conditio est: nisi illa
 adjuveris, perdes: parùm est dedisse, fo-
 venda sunt. Si gratos vis habere, quos
 obligas, non tantùm des oportet, bene-
 ficia, sed am. . Præcipuè ut dixi, parca-
 mus auribus. Admonitio tædium facit,
 exprobatio odium. *Ibid. Cap. XI.*

Beneficium non est superbe dandum.

Nihil æquè in beneficio dando vitandum
 est, quàm superbia. Quid opus arrogan-
 tià vultûs? quid tumore verborum? ipsa
 res te extollit. Detrahenda est inanis ja-
 ctatio: res loquentur nobis tacentibus.
 Non tantùm ingratum, sed invisum est
 U 2 bene.

beneficium, superbè datum. Cæsar de-
dit vitam Pompejo Penno, si dat, qui non
aufert: Deinde absoluto & agenti gratias,
porrexit osculandum sinistrum pedem. O
superbia magnæ fortunæ! O stultissimum
malum! Ut a te nihil accipere juvat? Ut
omne beneficium in injuriam convertis? Ut
te omnia nimia delectant! ut te omnia de-
decent? Quoque altius te sublevâsti, hoc
depressior es, ostendisque te non agnoscere
istâ bona, quibus tantum inflaris. Quic-
quid das, corrumpis. Libet itaque te inter-
rogare, quid tantopere te supinet? quid
vultum habitumque oris pervertat, ut ma-
lis habere personam, quàm faciem? Ju-
cunda sunt, quæ humanâ fronte, certè leni,
placidaque tribuuntur: quæ cum daret
mihi superior, non exultavit supra me, sed
quàm potuit, benignissimus fuit, de'cen-
ditque in æquum, & detraxit muneri suo
pompa. Observavit idoneum tempus,
ut in occasione potius, quàm in necessitate
succurreret. Uno modo istis persuadebi-
mus, ne beneficia suâ insolentiâ perdant,
si ostenderimus, non idèò videri majora,
quò tumultuosius data sunt: ne ipsos qui-
dem ob id cuiquam posse majores videri.
Vanam esse superbiæ magnitudinem, &
quæ in odium etiam amanda perducatur. *Ibid.*
Cap. XI, XII, XIII. Be.

Beneficia impetrantibus nositura, neganda sunt.

Sunt quædam nocitura impetrantibus: quæ non dare, sed negare beneficium est.
Ibid. Cap. XIV.

Æstimabimus itaque utilitatem potius, quam voluntatem petentium. Sæpe enim noxia concupiscimus, nec dispicere, quam perniciofa sint, licet: quia iudicium interpellat affectus. Sed cum subsedit cupiditas, cum impetus ille flagrantis animi, qui consilium fugat, cecidit, detestamur perniciosos malorum manerum auctores. Ut frigidam ægris negamus, & lugentibus ac sibi iratis ferrum, aut amantibus quicquid contra se ufusus ardor petit: sic ea, quæ nocitura sunt, impense ac submissè, nonnunquam etiam miserabiliter rogantibus perseverabimus non dare. Tum initia beneficiorum suorum spectare; tum etiam exitus decet: & ea dare, quæ non tantum accipere; sed etiam accepisse deleat. Multi sunt, qui dicant: Scio hoc illi non futurum: sed quid faciam? rogat, resistere precibus ejus non possum. Viderit, de se, non de me queretur. Falsum est: imò de te, & meritò quidem: cum ad mentem bo-

nam redierit, cum accessio illa, quæ animi inflammabat, se remiserit. Quidni eum oderit, à quo in damnum ac periculum suum adjutus est? Exorari in perniciem rogantium, sæva bonitas est. Quem admodum pulcherrimum opus est, etiam invitos nolentesque servare: ita rogantibus pestifera largiri, blandum & affabile odium est. Beneficium demus, quod usu magis ac magis placeat, quod nunquam in malum vertat. Pecuniam non dabo, quam muneraturum adulteræ sciam: ne in societate turpis facti aut consilii inveniar. Si potero, revocabo: sin minùs, non adjuvabo scelus. Sive illum ira, quò non debebat, impellit, sive ambitionis calor abducit à tutis: non committam, ut possit quandoque dicere, *ille amando me occidit*. Sæpe nihil interest inter amicorum munera, & hostium vota. Quicquid illi accidere optant; in id, horum intempestiva indulgentia impellit atque instruit. Quid autem turpius, quàm (quod evenit frequentissimè) ut nihil intersit inter odium & beneficium? Nunquam in turpitudinem nostram reditura, tribuamus. *Ibid. Cap. 14.*

In beneficio dando turpissima est cavillatio.

Ab Antigono Cynicus petiit talentum. Respondit plus esse, quàm quod Cynicus petere deberet. Repulsus petit denarium. Respondit minus esse, quàm quod Regem deceret dare. Turpissima est ejusmodi cavillatio. Invenit, quomodo neutrum daret. In denario Regem, in talento Cynicum respexit: cùm posset & denarium tanquam Cynico dare, & talentum tanquam Rex. Ut sit aliquid majus, quàm quod Cynicus accipiat, nihil tam exiguum est, quod non honestè Regis humanitas tribuat. *Ibid.* Cap. XVII.

An ei debeatur aliquid, qui nobis invitus profuit, & ei, qui dum profuit, nescit.

Si quis coactus aliquid boni fecit, quin nos non obliget, manifestius est, quàm ut ulla in hoc verba impendenda sint. Et hæc quæstio facilè expeditur, & si qua similis huic moveri potest, si toties illò cogitationem nostram converterimus. Beneficium nullum est, nisi quod ad nos primùm aliqua cogitatio defert, deinde amica & benigna. Itaque nec fluminibus gratias agimus, quamvis

quamvis aut magna navigia patiantur, & ad subvehendas copias largo ac perenni alveo currant, aut piscosa & amœna pinguibus arris interfluant: Nec quisquam Nilo beneficium debere se judicat, non magis, quàm odium, si immodicus superfluxus, tardèque recessit: nec ventus beneficium dat, licet lenis & secundus adspiret: nec utilis & salubris cibus. Nam qui beneficium mihi daturus est, debet non tantum prodesse, sed velle. Idèò nec mutis animalibus quidquam debetur: & quàm multos è periculo velocitas equi rapuit? Nec arboribus: & quàm multos æstu laborantes ramorum opacitas texit? Quid autem interest, utrum mihi, qui nescit, profuerit, an qui scire non potuit? Cùm utrique velle defuerit. Quid autem interest, utrum me jubeas navi; aut vehiculo, aut lanceæ debere beneficium: an ei, qui æquè quàm ista propositum benefaciendi nullum habuit, sed profuit casu? Beneficium aliquis nesciens accipit, nemo à nesciente. Quomodò multos fortuita sanant, nec idèò remedia sunt, & in flumen alicui cecidisse frigore magno causa sanitatis fuit: quomodo quorundam flagellis quartana discussa est, & metus repentinus animum in aliam curam avertendo suspectas horas fefellit: fe-

fecellit : nec ideo quidquam horum, etiam-
 si saluti fuit, salutare est : sic quidam no-
 bis profunt, dum nolunt, imò quia nolunt :
 non tamen ideo illis beneficium debemus.
 Quid si pernicioſa illorum conſilia fortuna
 deflexit in melius, an exiſtimas me debere
 ei quidquam, cujus manus, cum me pete-
 ret, percuſſit hoſtem meum, qui nocuiſ-
 ſet, niſi erraſſet ? Sæpe teſtis, dum aperte
 pejerat, etiam veris teſtibus abrogavit fi-
 dem, & reum velut faccione circumventum
 miſerabilem reddidit. Quosdam ipſa, quæ
 premebat, potentia eripuit : & judices,
 quem damnaturi erant cauſa, damnare
 gratiã noluerunt. Non tamen hi benefi-
 cium dederunt, quamvis profuerint : quia
 telum, quò miſſum ſit, non quò pervene-
 rit, quæritur : & beneficium ab injuria di-
 ſtinguit, non eventus, ſed animus. Ad-
 verſarius meus, dum contraria dicit, &
 judicem ſuperbiã offendit, & unum teſtem
 temerè dimittit, cauſam meam erexit.
 Non quæro, an pro me erraverit, quia
 contra me voluit. Nempe ut gratus ſim,
 velle debeo idem facere, quod ille. Ut
 beneficium daret, velle debuit. Nam quid
 eſt iniquius homine, qui eum odit, à quo
 in turba calcatus, aut reſperſus, aut quò
 nollet, impuſus eſt ? At quid eſt aliud,
 quod

quod illum querelæ eximat, cū in te sit injuria, quam nescisse, quid faceret? Eadem res efficit, ne hic beneficium dederit, ne ille injuriam fecerit. Et amicum & inimicum voluntas facit. Quā multos militiæ morbus eripuit? Quosdam, ne ad ruinam domūs suæ occurrerent, inimicus vadimonio tenuit: ne in piratarum manus pervenirent, quidam naufragio consecuti sunt. Nec his tamen beneficium debemus: quoniam extra sensum officii casus est: nec inimico, cujus nos lis exercuit, dum vexat ac detinet. Non est beneficium, nisi si quod a bona voluntate proficiscitur, nihil illud agnoscit, qui dedit. Profuit mihi aliquis, dum nescit: nihil illi debeo. Profuit cū vellet nocere: imitabor ipsum. Ad primum illum revertamur. Ut gratiam referam, aliquid facere me vis: ipse, ut beneficium mihi daret, nihil fecit. Ut ad alterum transeamus, vis me huic gratiam referre, ut quod a nolente accepi, volens reddam. Nam quid de tertio loquar, qui ab injuria ad beneficium delapsus est? Ut beneficium tibi debeam, parum est voluisse te dare: ut non debeam, satis est noluisse. Beneficium enim voluntas nuda non efficit: sed quod beneficium non esset, si optimæ ac plenissimæ voluntati fortuna deesset,

id aequè beneficium non est, nisi fortunam voluntas antecessit. Non enim profuisse te mihi oportet, ut ob hoc tibi obliger, sed ex destinato profuisse. Cleanthes exemplo ejusmodi utitur. Ad quærendum, inquit, & accersendum ex Academia Platonem duos pueros misi. Alter totam porticum perscrutatus est, alia quoque loca, in quibus illum inveniri posse sperabat, percurrit, & domum non minùs lassus, quàm irritus rediit: alter apud proximum circulatorem resedit, & dum vagus atq; erro vernaculis congregatur, & ludit, transeuntem Platonem, quem non quæsierat, invenit. Illum, inquit, laudabimus puerum, qui quantum in se erat, quod jussus est, fecit: hunc foeliciter inertem castigabimus. Voluntas est, quæ apud nos ponit officium: cujus vide, quæ conditio sit, ut me debito obstringat. Parùm est illi velle, nisi profuit: parum est profuisse, nisi voluit. Puta enim aliquem donare voluisse, nec donasse. Animum quidem ejus habeo, sed beneficium non habeo: quod consumat res & animus. Quemadmodum ei, qui voluit mihi pecuniam credere, sed non credidit, nihil debeo: ita ei, qui voluit mihi beneficium dare, sed non potuit, amicus quidem ero, sed non obligatus.

Et

Et volam illi aliquid præstare: nam & illi
voluit mihi. Cæterum si benigniore for-
tunâ usus fuero, beneficium dederò, nos
gratiam retulero. Ille mihi gratiam debe-
bit referre: huic initium à me fiet mune-
randi (muneris).

*Si quis suâ causâ profuit nobis, eîne debetur
aliquid ?*

Multum interest, utrum aliquis benefi-
cium nobis det suâ causâ an nostrâ : an
suâ & nostrâ. Ille, qui totus ad se spe-
ctat, & nobis prodest, quia aliter sibi pro-
desse non potest : eo loco mihi est, quo
qui pecori suo hybernium & æstivum pabu-
lum prospicit ; eo loco, quo, qui capti-
vos suos, ut commodius veneant, pascit,
& opimos boves saginat ac defricat ; quo
Lanista, qui familiam suam summâ curâ ex-
ercet atque ornat. Multum (ut ait Cle-
antes) à beneficio distat negotiatio.
Rursus non sum tam iniquus, ut nihil ei
debeam, qui cum mihi utilis esset, fuit &
sibi. Non enim exigo, ut sine respectu
sui mihi consulat : imò etiam opto, ut be-
neficium mihi datum, vel magis danti pro-
fuerit : dummodo id, qui dabat, duos in-
tuens dederit, & inter me seque diviserit.

Licet

& illi
 e for
 no
 debe
 nune
 betur
 nefi
 an
 spe
 pro
 quo
 bu
 pti
 cit,
 quo
 ex
 cle
 io.
 ei
 &
 tu
 e.
 o.
 n.
 it.
 et

Licet id ipse ex majore parte possideat, si
 modò me in consortium admisit, si duos
 cogitavit : ingratus sum non solùm inju-
 stus, nisi gaudeo hoc illi profuisse, quod
 proderat mihi. Summæ malignitatis est
 non vocare beneficium, nisi quod dantem
 aliquo incommodo affecit. Aliter illi,
 qui beneficium dat suâ causâ respondebo.
 Quare potius te mihi profuisse dices, quàm
 me tibi ? Puta, inquit, aliter fieri non
 posse me Magistratum, quàm si decem cap-
 tos cives ex magno captivorum numero re-
 demero : nihil debebis mihi, cùm te ser-
 vitute ac vinculis liberavero ? Atqui
 meâ id causâ faciam. Adversus hoc re-
 spondeo. Aliquid istâc tuâ causâ facis, a-
 liquid meâ. Tuâ, quod redimis : meâ,
 quod eligis. Tibi enim ad utilitatem tu-
 am satis est, quoslibet redemisse. Itaque
 debeo, non quod redimis me, sed quod eli-
 gis. Poteras enim & alterius redemptio-
 ne idem consequi quod meâ. Utilitatem
 rei partiris mecum, & me in beneficium
 recipis, duobus profuturum. Præfers me
 aliis : hoc totum meâ causâ facis. Itaque
 si Prætorum te facturâ esset decem captivo-
 rum redemptio, decem autem soli captivi
 essemus, nemo quidquam tibi deberet ex
 nobis ; quia nihil haberes, quod cuiquam
 imputares, à tua utilitate seductum. Non
 X sum

sum iniquus beneficii interpres : nec defidero illud mihi tantum dari, sed & tibi. Quid ergo, si in sortem nomina vestra conjici jussissem, & tuum nomen inter reclinandos exisset, nihil deberes mihi? Imo deberem, sed exiguum. Quid hoc dicam? Aliquid meâ causâ facis, quod me ad fortunam redemptionis admittis. Quod nomen meum exiit, sorti debeo: quod exire potuit, tibi. Aditum mihi ad beneficium tuum dedisti, cujus majorem partem fortunæ debeo: sed hoc ipsum tibi, quod fortunæ debere potui. *Ibid. Lib. vi. Cap. vii, viii, ix, x, xi, xii, xiii, xiv.*

Beneficia hilari animo accipienda sunt.

Cùm beneficium judicaverimus accipiendum, hilares accipiamus, profitentes gaudium: & id danti manifestum sit, ut fructum præsentem capiat. Justa enim causa lætitiæ est, lætum amicum videre: justior fecisse. Grate ad nos pervenisse judicemus effusis affectibus: quod non ipso tantum audiente, sed ubique testemur. Qui gratè beneficium accepit, primam ejus pensionem solvit. *Ibid. Lib. 11. Cap. xxii.*

Beneficium Servus Domino suo dare potest.

Quaquam quaeritur à quibusdam, an bene-

beneficium dare servus domino possit? Sunt enim, qui ita distinguant, Quædam beneficia esse, quædam officia, quædam ministeria. Beneficium esse, quod alienus det: alienus est, qui potuit sine reprehensione cessare. Officium esse filii, uxoris, & earum personarum, quas necessitudo suscitât, & ferre opem jubet. Ministerium esse servi, quem conditio sua eo loco posuit, ut nihil eorum, quæ præstat, imputet superiori. Propterea servos qui negat dare aliquando beneficium, ignarus est juris humani. Refert enim, cujus animi sit, qui præstat, non cujus statûs. Nulli præclusa virtus est, omnibus patet, omnes admittit, omnes invitat, ingenuos, libertinos, servos, Reges, & exules. Non eligit domum, nec censum; nudo homine contenta est. Quid enim erat tuti adversus repentina, quid animus magnum promitteret, si certam virtutem fortuna mutaret? Si non dat beneficium servus domino: nec Regi quisquam suo, nec duci suo miles. Quid enim interest, quali quis teneatur imperio si summo tenetur? Nam si servo, quò minus in nomen meriti perveniat, necessitas obest, & patiendi ultima timor: idem istud obstat, & ei, qui

X 2

regem

regem habet, & ei, qui ducem: quoniam
 quanquam sub dispari titulo paria in illos
 licent. At qui dant regibus suis, dant im-
 peratoribus beneficia: ergo & dominis.
 Potest servus justus esse, potest fortis,
 potest magnanimus: ergo & bene-
 ficium dare potest. Nam & hoc vir-
 tutis est. Adeóq; dominis servi beneficia
 possunt dare, ut ipsos sæpe beneficia sua
 fecerint. Non est dubium, an servus be-
 neficium dare possit cuilibet: quare ergo
 non & domino suo possit? Quia not potest,
 inquit, creditor domini sui fieri, si pecu-
 niam illi dederit. Alioqui quotidie domi-
 num suum obligat: peregrinantem sequi-
 tur, ægro ministrat, & labore summo colit.
 Omnia tamen ista, quæ alio præstante
 beneficia dicerentur, præstante servo mini-
 stria sunt. Beneficium enim id est, quod
 quis dedit, cum illi liceret, & non dare:
 servus autem non habet negandi potesta-
 tem: ita non præstat, sed paret, nec id se
 fecisse jactat, quod non facere non potuit.
 Etiam sub istâ lege vincam, & eò perducam
 servum, ut in multa liber sit. Interim,
 dic mihi, si tibi ostendero aliquem servum
 pro salute domini sui, sine respectu suæ di-
 micantem, & confossum vulneribus, reli-
 quias tamen sanguinis ab ipsis vitalibus fun-
 den.

dentem, & ut ille effugiendi tempus habeat, moram suâ morte quærentem: hunc tu negabis beneficium dedisse, quia servus est? Vide, ne eo magis sit, quo rarius est exemplum virtutis in servis: eoque gratius, quod ferè invisa imperia sint, & omnis necessitas gravis, commune servitutis odium, in aliquo caritas domini vicit. Ita non ideò beneficium non est, quia a servo profectum est: sed ideò majus, quia deterrere ab illo nec servitus quidem potuit. Errat, si quis existimat servitutem in totum hominem descendere: pars melior ejus excepta est. Corpora obnoxia sunt, & adscripta dominis: mens quidem sui juris. Quæ adeò libera & vaga est, ut ne ab hoc quidem carcere, cui inclusa est, teneri queat, quo minùs impetu suo utatur, & ingentia agat, & in infinitum comes cœlestibus exeat. Corpus itaque est, quod domino fortuna tradidit. Hoc emit, hoc vendit: interior illa pars mancipio dari non potest. Ab hac quicquid venit, liberum est. Non enim aut nos omnia jubere possumus, aut in omnia servi parere coguntur: contra Remp. imperata non facient, nulli sceleri manus commodabunt. Quædam sunt, quæ leges nec jubent, nec vetant facere: in his servus materiam beneficii habet. Quam-

diu præstatur, quod à servis exigì solet,
 ministerium est: ubi plus quàm quod servo
 necesse est, beneficium. Ubi in affectum
 amici transit, desinit vocari ministerium.
 Est aliquid, quod dominus præstare servo
 debeat, ut cibaria, vestiarius: nemo
 hoc dixit beneficium. At indulgit, libera-
 liùs educavit, artes, quibus erudiuntur
 ingenui, tradidit: beneficium est. Idem
 è contrario, fit in persona servi. Quicquid
 est, quod servilis officii formulam excedit,
 quod non ex imperio, sed ex voluntate
 præstatur, beneficium est: si modò tantum
 est, ut hoc vocari potuerit, quolibet alio
 præstante. Servus (ut placet Chrysippo)
 perpetuus mercenarius est. Quemadmo-
 dum ille beneficium dat, ubi plus præstat,
 quàm, quod operis locavit: sic servus ubi
 benevolentia erga dominum fortunæ suæ
 modum transit, & altius aliquid ausus,
 quod etiam scilicet nato decori esset, &
 spem domini antecessit, beneficium est intra
 domum inventum. An æquum tibi vide-
 tur, quibus, si minus debito faciant, ira-
 scimur, non haberi gratiam, si plus debito
 solitoque fecerint? Vis scire, quando non
 fit beneficium? ubi dici potest. Quid si
 nolle? ubi verò id præstat, quod nolle
 licuit, voluisse laudandum est. Inter se

contraria sunt beneficium & injuria. Po-
 test dare beneficium domino, si à domino
 injuriam potest accipere : atqui de injuriis
 dominorum in servos, qui audiat, positus
 est, qui & sævitiam & libidinem, & in præ-
 bendis ad victum necessariis avaritiam com-
 pescat. Quid ergo? Beneficium dominus
 a servo accipit? Imò, homo ab homine.
 Denique quod in illius potestate fuit, fecit :
 beneficium domino dedit : ne a servo acce-
 peris, in tua potestate est. Quis autem
 tantus est, quem non fortuna indigere
 etiam infimis cogat? Multa jam benefici-
 orum exempla referam. Dedit aliquis
 domino suo vitam, servavit periturum : &
 si hoc parùm est, pereundo servavit : alius
 domini mortem decepit. Claudius Qua-
 drigarius in duodevicesimo annalium tradi-
 dit, cum obsideretur Adrumetum, & jam
 ad summam desperationem ventum esset,
 duos servos ad hostem transfugisse, & ope-
 ræ pretium fecisse. Deinde urbe captâ,
 passim discurrente victore, illos per nota
 itinera, ad domum, in qua servierant,
 præcucurisse, & dominam suam ante se
 egisse : & quærentibus, quænam esset,
 dominam & quidem crudelissimam ad sup-
 plicium ab ipsis duci, professos esse. Edu-
 ctam deinde extra muros summâ curâ ce-
 lâlse,

lâsse, donec hostilis ira consideret. Deinde ut satius miles ad Romanos mores citò rediit: Illos quoq; ad suos rediisse, & dominam sibi ipsos dedisse. Manumilit utrumque e vestigio illa: nec indignata est ab his se vitam accepisse, in quos vita necisque potestatem habuisset. Potuit sibi hoc vel magis gratulari. Aliter enim servata, munus notæ & vulgaris clementiæ habuisset: sic servata nobilis fabula, & exemplum duarum urbium fuit. In tanta confusione captæ civitatis, cum sibi quisque consuleret, omnes ab illa præter transfugas fugerunt. At hi, ut ostenderet, quo animo facta esset prior illa transitio, à victoribus ad captivam transfugerunt, personam parricidarum ferentes: quod in illo beneficio maximum fuit, tanti judicaverunt, ne domina occideretur, videri dominam occidisse: Non est mihi crede, non est, dico, servilis animi egregium factum famâ sceleris emisse. Corfinium Cæsar obsidebat: tenebatur inclusus Domitius. Imperavit medico, eidemq; servo suo, ut sibi venenum daret. Cum tergiversantem viderit: *Quid cunctaris, inquit, tanquam tuâ in potestate totum istud sit? mortem rogo armatus.* Tum ille promisit, & medicamentum innoxium bibendum illi dedit: quo cum sopitus esset,

esset, accessit ad filium ejus : *Fube me, in-*
gnit, asservari, dum ex eventu intelligis, an
venenum patri tuo dederim. Vixit Domitius,
 & servatus à Cæsare est ; prior tamen illum
 servus servaverat. Bello civili proscrip-
 tum dominum servus abscondit : & cum
 anulos ejus sibi aptasset, ac vestem induis-
 set, speculatoribus occurrit : nihil se de-
 precari, quò minùs imperata peragerent,
 dixit : & deinde cervicem porrexit.
 Quanti viri est, pro domino eo tempore
 mori velle, quo erat rara fides dominum
 mori nolle ? In publica crudelitate mitem
 inveniri, in publica perfidia fidelem ?
 Cum præmia proditiōis ingentia osten-
 dantur, præmium fidei, mortem concu-
 piscere ? Sub divo Augusto nondum ho-
 minibus, verba sua periculosa erant, jam
 molesta. Rufus vir ordinis senatorii, inter
 cœnam optaverat, ne Cæsar salvus rediret
 ex ea perigrinatione, quam parabat, &
 aljecerat. *Idem omnes & tauros & vitulos o-*
ptare. Fuerint qui illa diligenter audirent.
 Ut primùm diluxit, servus, qui cœnanti ad
 pedes steterat, narrat, quæ inter cœnam
 ebrius dixisset : hortatur, ut Cæsarem oc-
 cupet, atque ipse se deferat. Usus confi-
 lio, descendentem Cæsari occurrit, & cum
 malam mentem habuisse se pridie jurasset,
 id

id ut in se, & filios suos recideret, optavit: & Cæsarem, ut ignosceret sibi, rediretq; in gratiam secum, rogavit. Cùm dixisset se Cæsar facere. *Nemo, inquit, credere mecum in gratiam rediisse: nisi aliquid mihi donaveris:* petitq; non fastiendam a propitio summam: & impetravit. Cæsar ait, *Meâ causâ dabo operam, ne unquam tibi irascar.* Honestè Cæsar, quod ignovit, quod liberalitatem clementiæ adjecit. Quicumq; hoc audiverit exemplum, necesse est Cæsarem laudet, sed cùm servum ante laudaverit. Num expetis, ut tibi narrem manumissum qui hoc fecerat? nec tamen gratis Pecuniam pro libertate ejus Cæsar numeraverat. Post tot exempli num est dubium, quin beneficium aliquando à servo dominus accipiat? *Idem Ibid. Lib. 3. Cap. 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 27.*

Nonnunquam Liberi majora beneficia parentibus suis dare possunt, quàm acceperunt.

Illud conceditur, multos filios majores potentiōresque extitisse, quàm parentes suos: æquè & illud, meliores fuisse. Quod si constat, potest fieri, ut meliora tribuerint: cùm & fortuna illis major esset, & melior voluntas. Quicquid, inquit, est
quo

quod dat Patri Filius, utique minus est ; quia hanc ipsam dandi facultatem patri debet. Ita nunquam beneficio ejus vincitur, cujus beneficium est ipsum, quod vincitur. Primum, quædam initium ab aliis trahunt; & tamen initiis suis majora sunt. Nec ideo aliquid non est majus eo, à quo accepit : quia non potuisset in tantum procedere ; nisi coepisset. Nulla non res principia sua magno gradu transit. Semina, omnium rerum causa sunt : & tamen minimæ partes sunt eorum, quæ gignunt. Adspice Rhenum, adspice Euphratem, omnes denique inclytos amnes : quid sunt, si illos illic, unde effluunt, æstimes ? Quicquid est, quo timentur, quo nominantur, in processu paraverunt. Tolle radicem, nemora non surgent ; nec tanti montes restentur. Adspice trabes, sibi proceritatem æstimes, altissimas, sive crassitudinem spatiumq; ramorum, latissimè fusas : quantum est his comparatum illud, quod radix tenui fibrâ complectitur ? Innituntur fundamentis suis templa, & illa urbis moenia, tamen quæ in firmamentum totius operis jacta sunt, latent. Idem in cæteris evenit : principia sua semper sequens magnitudo obruit. Non potuisssem quicquam consequi, nisi parentum beneficium antecessisset

cessisset; sed non ideò quicquid consecutus
 sum, minus est eo, sine quo con secutus non
 essem. Nisi me nutrix aluisset infantem,
 nihil eorum, quæ consilio ac manu gero,
 facere potuissem. Nec in hanc emergere
 nominis claritatem, quam civili ac mili-
 tari industriâ merui. Nunquid tamen
 ideò maximis operibus præferes nutricis
 officium? At quid interest, cùm æquè sine
 patris beneficio, quàm sine nutricis non
 potuerim ad ulteriora procedere? Quodsi
 initio meo, quicquid jam possum, debeo;
 cogito non esse initium mei patrem, ne
 avum quidem. Semper enim erit ulterius
 aliquid, ex quo originis maximæ origo
 descendat. Atqui nemo dicit, me plus de-
 bere ignotis, & ultra memoriam positis
 maioribus, quàm patri: plus autem debeo,
 si hoc ipsum, quod genuit me pater meus,
 maioribus suis debet. Quicquid præstiti
 patri, etiamsi magnum est, infra æstimati-
 onem paterni muneris est: quia non essem,
 si non genuisset. Isto modo, etiamsi quis
 patrem meum ægrum ac moriturum sana-
 verit, nihil præstare ei potero, quod non
 beneficio ejus minus sit. Non enim genuisset
 me pater, nisi sanatus esset. Sed vide, ne illud
 verius sit æstimari, an id, quod potuit & id
 quod feci, meum sit, mearum virium, meæ vo-
 luntatis

tantatis. Illud, quod natus sum, per se
 iantere, quale sit : animadvertes exiguum
 & incertum , & boni maliq; communem
 materiam. Sine dubio primum ad omnia
 gradum, sed non ideo majorem omnibus,
 quia primum. Servari patrem, & ad sum-
 mam provexi dignitatem, & principem ur-
 bis suæ feci : ne tantum rebus à me gestis
 nobilitavi, sed ipsi quoque gerendarum in-
 gentem ac facilem, nec tutam minùs, quam
 gloriosam dedi materiam. Honores, opes,
 quidquid humanos ad se animos rapit, con-
 gessi : & cum supra omnes starem, infra
 illum steti. Dic nunc, hoc ipsum, quod
 ista potuisti, patris munus est. Responde-
 bo tibi, est prorsus, si ad ista facienda nasci
 satis est. Sed si ad benè vivendum, mini-
 ma portio est vivere, & id tribuisti, quod
 cum feris mihi, & animalibus quibusdam
 minimis, quibusdam etiam scedissimis com-
 mune est ; noli tibi asserere, quod non ex
 tuis beneficiis, etiamsi non sine tuis, oritur.
 Puta me vitam pro vitâ reddidisse. Sic
 quoq; munus tuum vici, cum ego dederim
 sentienti sentiens me dare : cum vitam tibi
 non voluptatis meæ causâ, aut certè per vo-
 luptatem dederim : cum tantò majus sit re-
 tinere spiritum, quam accipere, quantò levi-
 us mori, ante mortis metum. Ego vitam dedi
 statim illâ usuro ; tu nescituro, an viverem.

Ego vitam dedi tibi consummatam, perfectam: tu me expertem rationis genuisti, onus alienum. Vis scire, quàm non sit magnum beneficium, vitam sic dare? Si exposuisses, nempe injuria erat genuisse. Quo quidem colligo, minimum esse beneficium patris matrisque concubitum: nisi accesserint alia, quæ prosequerentur hoc initium muneris, & aliis officiis ratum facerent. Non est bonum vivere, sed benè vivere. At benè vivo: sed potui & malè. Ità hoc tantum est tuum, quod vivo. Si vitam imputas mihi per se, nudam egentem consilii, & id, ut magnum bonum jactas: cogita te mihi imputare muscarum ac vermium bonum. Deinde, ut nihil aliud dicam, quàm bonis artibus me studuisse, ut cursum ad rectum iter vitæ dirigerem, in ipso beneficio tuo, majus quàm quod dederas, recepisti. Tu enim me mihi rudem & imperitum dedisti: ego tibi filium, qualem genuisse gauderes. Aluit me pater. Si idem præsto, plus reddo: quia non tantum ali se; sed à filio ali gaudet, & majorem ex animo meo, quàm ex ipsa re, percipit voluptatem. Illius alimenta ad corpus tantum meum pervenerunt. Quid si quis tantum processit, ut aut eloquentiâ per gentes enotesceret, aut justitiâ, aut bellicis rebus, & patri quoque ingentem

circumfunderet famam, tenebrasque natalium suorum clarâ luce discuteret: non inæstimabile in parentes suos beneficium contulit? An quisquam Aristonem & Gryllum, nisi propter Xenophontem ac Platonem filios, nôisset? Sophroniscum Socrates expirare non patitur. Cæteros enumerare longum est, qui vivunt ob nullam causam aliam, quam quòd illos liberorum eximia virtus tradidit posteris. Utrùm majus beneficium dedit M. Agrippæ pater, post Agrippam quidem notus: an patri dedit Agrippa, navali coronâ insignis, unicum adeptus inter dona militaria decus? Qui tot in urbe maxima opera excitavit, quæ & priorem magnificentiam vincerent, & nullâ postea vincerentur? Utrùm Cæstavius majus ullum beneficium dedit filio, an patri Divus Augustus, quamvis illum umbrâ adoptivi patris abscondit? Quantum cepisset voluptatem, si illum, post debellata arma civilia, vidisset securæ paci præidentem, non agnoscens bonum suum, nec satis credens, quoties respexisset ad se, potuisse illum virum in domo sua nasci? Quid nunc cæteros persequar, quos jam consumpsisset oblivio, nisi illos filiorum gloria è tenebris eruiisset, & adhuc in luce retineret? Deinde non quærimus, num quis filius patri majora beneficia reddiderit,

quam à patre acceperat: sed an possit aliquis maiora reddere. Etiam si quæ retuli exempla, nondum satis faciunt, nec beneficia parentum suorum supermicant: capitamen hoc natura, quod nondum nulla ætas tulit. Si singula paternorum meritorum magnitudinem experire non possunt, plura in unum congesta superabunt. Servavit in prælio patrem Scipio, & prætextatus in hostes equum concitavit: parum est, quod ut perveniret ad patrem, tot pericula maximos duces cum maximè presentia contempsit, tot oppositas difficultates; quòd ad primam pugnam exiturus tyro per veteranorum corpora cucurrit: quòd annos transilivit. Adjice, ut idem patrem reum defendat, & conspirationi inimicorum potentium eripiat: ut alterum illi consulatum, ac tertium, aliosque honores etiam consularibus concupiscendos congerat, ut pauperi raptas belli jure opes tradat, & quod est militaribus viris speciosissimum, divitem illum spoliis etiam hostilibus faciat. Si adhuc parum est, adjice, ut provincias & extraordinaria imperia continuet; adjice ut dirutis maximis urbibus, Romani imperii sine æmulo ad ortus occasusque venturi defensor & conditor, majorem nobilitatem nobili viro adjiciat.

ciat: Dic Scipionis patrem: haud dubium est, quin generandi vulgare beneficium vicerit eximia pietas & virtus, ipsi urbi nescio, utrùm majus præsidium afferens, an decus. Deinde si hoc parum est, finge aliquem tormenta patris discussisse, finge in se transfuisse. Licet tibi, in quantum velis, extendere beneficia filii, cùm paternum munus & simplex sit, & facile, nec danti voluntarium. Quid necesse est multis? dedit etiam, quibus dedisse se nescit. In quo consortem habet, in quo spectavit legem patriam, præmia patrum, domus ac familæ perpetuitatem, omnia potiùs, quàm eum, cui dabat. Quid si quis sapientiam consecutus, hanc patri tradiderit, etiam nunc disputabimus, an majusaliquid dederit, quàm acceperat: cùm vitam beatam patri tradiderit, acceperit tantùm vitam? Sed patris, inquit, beneficium est, quicquid facis, quicquid præstare illi potes. Et Præceptoris mei, quòd institutis liberalibus profeci. Ipsos tamen, qui tradiderunt illa, transcendimus: utique eos, qui prima elementa docuerunt. Et quamvis sine illis nemo quicquam assequi posset, non tamen, quantumcunq; quis assecutus est, infra illos est. Multum, inter prima, ac maxima interest. Nec ideo prima ma-

timorum instar sunt, quia sine primis ma-
 xima esse non possunt. Jam tempus est,
 quædam ex nostrâ (ut ita dicam) monetâ
 proferri. Qui id beneficium dedit, quo
 est aliquid melius, potest vinci: pater de-
 dit filio vitam, est autem aliquid vitâ meli-
 us: ita pater vinci potest, quia dedit be-
 neficium, quo est aliquid melius. Etiam-
 num, qui dedit alicui vitam, si semel &
 iterum liberatus est mortis periculo, ma-
 jus accepit beneficium, quàm dedit: pater
 autem vitam dedit: potest ergo, si sæpius
 periculo mortis liberatus à filio fuerit, ma-
 jus beneficium accipere, quàm dedit. Qui
 beneficium accepit, majus accipit, quo
 magis eo indiget: magis autem indiget &
 vitâ, qui vivit, quàm qui natus non est,
 ut qui, ne indigere quidem omninò possit:
 majus ergo beneficium accipit pater, si vi-
 tam à filio accepit, quàm filius à patre:
 quam nisi accepisset, nulla dare beneficia
 potuisset. Hoc commune est patri cum
 omnibus, qui vitam dederunt alicui. Non
 potuissent enim referre gratiam; nisi vi-
 tam accepissent. Ergo nec medico in ma-
 jus gratia referri potest. Solet enim &
 medicus vitam dare: nec Nautæ, si nau-
 fragium sustulit. Atqui & horum, & ali-
 orum, qui aliquo modo nobis vitam dede-
 runt,

runt, beneficia vinci possunt : ergo & pa-
 trum possunt. Si quis mihi beneficium
 dedit, quod multorum beneficiis adjuvan-
 dum esset, ego autem illi beneficium dedi,
 quod nullius adjutorio egeret, majus dedi,
 quam accepi: pater filio vitam dedit peri-
 turam, nisi multa accessissent, quæ illam
 tuerentur : filius patri si dedit vitam, dedit
 eam, quæ nullius desideraret auxilium, in
 hoc, ut permaneret : ergo majus benefici-
 um accepit à filio pater, qui vitam accepit,
 quam ipse illi dederat. Hæc non destruunt
 parentum venerationem, nec deteriores il-
 lis liberos faciunt, imò etiam meliores.
 Naturâ enim gloriosa est virtus, & anteire
 priores cupit. Alacrior erit pietas, si ad red-
 denda beneficia cum vincendi spe venerit. Id
 si patribus idem volentibus contigerit (quo-
 niam pleraque sunt) in quibus nostro bono
 vincimur : unde certamen tam optabile,
 unde tantam fœlicitatem parentibus, ut fa-
 teantur seipsos filiorum beneficiis impares ?
 Nisi hoc ita judicamus, excusationem da-
 mus liberis, & illos segniores ad referen-
 dam gratiam facimus, quibus stimulos
 adjicere debemus & dicere. Hoc agite o-
 ptimi juvenes, Posita est inter parentes ac
 liberos honesta contentio, dederint majora,
 an receperint. Non ideò vicerunt, quia
 occupaverunt. Sumite modò animum,
 qualem

qualem decet, & deficere nolite, ut vincatis optantes. Nec desunt tam pulchro certamini duces, qui ad similia vos cohortentur, ac per vestigia sua ire ad victoriam sæpe jam partam ex parentibus, jubeant. Vicit Æneas patrem, ipse ejus in infantia leve tutumque gestamen, gravem senio, per media hostium agmina, & per cadentis circà se urbis ruinas ferens, cum completus sacra ac penates deos religiosus senex non simplici vadentem sarcinâ premeret: tulit illum per ignes, & quid non pietas potest? pertulit, colendumq; inter Conditores Romani imperii posuit. Vicere Siculi juvenes, cum Ætna majore vi peragitata, in urbes, in agros, in magnam insulâ partem effudisset incendium, vexerunt parentes suos. Dissedisse creditum est ignes, & utrinque flammâ recedente limitem adaperitum, per quem transcurrerent juvenes dignissimi, qui magna tutò auderent. Vicit Antigonus, qui cum ingenti prælio superasset hostem, præmium belli ad patrem transtulit, & imperium illi Cypri tradidit. Hoc est regnum, nolle regnare, cum possis. Vicit patrem, imperiosum quidem, T. Manlius: qui cum ad tempus relegatus esset à patre, ob adolescentiam brutam ac hebetem, ad Tribunum plebis, qui patri suo dixerat

diem,

diem, venit : petitoq; tempore, quod ille
 dederat, sperans fore proditorem parentis
 iurisi (& bene meruisse se de juvene crede-
 bat, cujus exilium pro gravissimo crimine
 inter alia Manlio objcebat nactus adoles-
 cens secretum, stringit occultatum sinu
 ferrum, & *Nisi juras, inquit, te diem patri*
remissurum, hoc te gladio transfodiam. In tua
 posita e est, utro modo pater meus accusatorem
 non habeat. Juravit Tribunus : nec fefel-
 lit, & causam accusationis remissæ concioni
 reddidit. Nulli alii licuit impunè Tribu-
 num in ordinem redigere. Alia ex aliis
 exempla subeunt eorum, qui parentes suis
 periculis eripuerunt, & ex infimo ad sum-
 mum protulerunt, & è plebe acervoque
 ignobili nunquam tacendos seculis dederunt.
 Nullà vi verborum, nullà ingenii facultate
 exprimi potest, quantum opus sit, quàm
 laudabile, quamque nunquam à memoria
 hominum exiturum, posse hoc dicere :
 Parentibus meis parui, cessi : imperio
 eorum, sive æquum, sive iniquum fuit,
 obsequentem submissumque me præbui :
 ad hoc unum contumax fui, ne beneficiis
 vincerer. Certate, obsecro vos, & fusi
 quoq; restitute aciem. Fœlices, qui vice-
 rint : fœlices, qui vincentur. Quid eo
 adolescente præclarius, qui sibi ipsi dicere
 potuerit

potuerit, neque enim fas est alteri dicere. *sus c*
 Patrem meum beneficiis vici? Quid eo *oppe*
 fortunatius sene, qui omnibus ubiq; pra- *lut*
 dicabat, à filio suo se beneficiis victum *na il*
 Quid autem est foelicius, quàm sibi cedere? *tion*
Lib.

Beneficium venale esse non debet.

Pudeat ullum venale esse beneficium: *Nib*
 gertutum habemus Deum. Vide, quanta *g*
 quotidie moliat, quanta distribuatur, quan- *n*
 tis terras fructibus impleat, quàm oppor- *qui*
 tunis, & in omnes oras ferentibus ventis *qu*
 maria permoveat, quantis imbribus re- *qu*
 pentè dejectis solum molliat, venasque fon- *qu*
 tium arentes redintigret, & infuso per oc- *ap*
 culta nutrimento renovet. Omnia ista si- *m*
 ne mercede, sine ul'o ad ipsum perveniente *an*
 commodo, facit. Hæc quoque nostra ra- *gi*
 tio, si à suo exemplari non aberrat, ser- *u*
 vet, ne ad res honestas conducta veniat. *b*
Id. Ibid. Lib. iv. Cap. xxv. *o*

Beneficia etiam ingratis danda.

Si Deum imitaris, da & ingratis benefi- *q*
 cia. Nam & sceleratis sol oritur, & pira- *le*
 tis patent maria. *Ibid. Cap. xxvi.* *c*

Beneficio accepto, statim de reddendo
cogitandum est.

Qui gratus futurus est, statim dum ac- *v*
 cepit, de reddendo cogitat. Chrysippus *c*
 quidem dicit, illum velut in certamen cur- *sus*

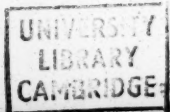
dicere: sus compositum, & carceribus inclusum,
 Quid co-opperiri debere suum tempus, ad quod ve-
 pra- lut dato signo profiliat. Et quidem mag-
 etum- nâ illi celeritate opus est, magnâ conten-
 edere- tione, ut consequatur antecedentem. *Ibid.*
Lib. ii. Cap. xxv.

cium: *Nihil incommodi optandum est his, quibus obli-*
 uanta- *gati sumus, nihil adversi, in quo affectum*
 quan- *memorem accepti beneficii approbemus.*

ppor- An rectè hoc faciant, & piâ voluntate,
 ventu- qui aliquid incommodi precari solent his,
 us re- quibus obligati sunt, aliquid adversi, in
 e fon- quo affectum memorem accepti beneficii
 er oc- approbent, quæritur. Horam animus si-
 sta si- millimus est pravo amore flagrantibus, qui
 iente- amicæ suæ optant exilium, ut desertam fu-
 a ra- gientemque comitentur: optant inopiam,
 fer- ut magis desideranti donent: optant mor-
 niat. bum, ut affideant, & quidquid inimicus
 optaret, amantes vovent. Ferè idem ita-
 que exitus est odii & amoris insani. Ta-
 nefi- le quiddam & his accidit, qui amicis in-
 ira- commoda optant, quæ detrahant, & ad
 beneficium injuriâ veniant: cùm satius sit
 vel cessare, quàm per scelus officio locum
 quærere. Quid si Gubernator à Deo tem-
 pestates infestissimas & procellas petat,
 ac- ut gravior ars sua periculo fiat? Quid si
 pus- Imperator Deum oret, ut magna vis hosti-
 ur- um
 sùs

um circumfusa castris, fossas subito impetu compleat, & vallum trepidante exercitu convellat, & in ipsis portis infesta signa constituat, quò majore cum gloria rebellis lapsis profligatisque succurrat? Omnes beneficia sua detestabili viâ ducunt, qui Deum una contra eum advocant, cui ipsi affuturi sunt, & ante illos sterni, quàm erigi volunt. Inhumana ista, & perversè grati animi natura est contra eum optare, cui honestè deesse non possis. Non nocet illi votum meum, inquit, quia simul opto & periculum, & remedium. Hoc dicis non nihil te peccare, sed minùs, quàm si sine remedio periculum optares. Nequitia est, ut extrahas, mergere; evertere ut suscites, ut emittas, includere. Non est beneficium, injuriæ finis: nec unquam id detraxisse meritum est, quod ipse, qui detrahit, intulerat. Non vulneres me malo, quam sanes. Potes inire gratiam, si quia vulneratus sum, sanas: non si vulneras, ut sanandus sim. Nunquam cicatrix nisi collata vulnere placuit: quod ita colisse gaudemus, ut non fuisse malleamus. Si hoc ei optares, cujus nullum beneficium haberes, inhumanum erat votum: quantò inhumanius ei optas, cui beneficium debes? *Idem ibid. Lib. vi. Cap. xxv, xxvi.*

F I N I S.

A

Arminius p. 57.

aritia p. 82.

Arminius magnitudo. p. 170

B

Beneficium p. 207

C

Conversatio p. 52.